

Samrådsredogörelse Detaljplan för del av Liljeholmen 1:1 vid kv Stubinen i Liljeholmens centrum i stadsdelen Liljeholmen, Dp 2018-14587

Innehåll

Sammanfattning	2
Bakgrund.....	3
Förslagets syfte och huvuddrag.....	3
Planens huvuddrag	3
Hur samrådet bedrivits	4
Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden.....	5
Allmänt om förslaget och utvecklingen	5
Allmänt om samrådet och planprocessen.....	6
Arkitektur och gestaltning	8
Kulturmiljö	12
Olägenheter för grannar	13
Parker och grönområden	14
Gator och trafik	18
Teknisk försörjning.....	22
Hälsa och säkerhet	24
Miljö- och klimataspekter	26
Övriga frågor	27
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	30
Föreslagna förändringar.....	31

Inkomna synpunkter	31
Statliga och regionala myndigheter och förbund	31
Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar	41
Övriga remissinstanser	56
Sakägare enligt fastighetsförteckning	62
Övriga, ej sakägare	72

Sammanfattning

Syftet med planen är att stärka Liljeholmens centrum med en hög grad av stadsmässighet samt att sammankoppla Trekantsparken, Liljeholmstorget och Nybohovsbacken

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 2 februari – 15 mars 2021. Under samrådet har 179 yttranden inkommit varav 19 från remissinstanser och 160 från privatpersoner, föreningar och företag. Länsstyrelsen skriver att planförslaget behöver bearbetas på ett flertal punkter utifrån frågor som rör miljö kvalitetsnormer för vatten, strandskydd, hälsa avseende buller, barns hälsa, förorenade områden, elektromagnetiska fält, geotekniska risker och säkerhet, samt översvämningsrisk. Många boende anser att planförslaget har en för hög exploatering och att bebyggelsen är för hög i förhållande till sin omgivning. Främst framförs kritik mot bebyggelsen väster om tunnelbanespåren som boende menar att förslaget medför alltför stor påverkan på parken. Ett flertal boende skriver att bebyggelsen ligger inom strandskyddet och därför bör utgå.

Kontorets bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och till stor del tillmötesgås i det fortsatta arbetet. Efter samrådet har främst byggnadsvolymer och dess skuggningsverkan studerats vidare med avseende på att hitta lösningar där exploateringsgraden minskas samtidigt som projektets syften uppnås. Kontoret föreslår att planförslaget revideras med ca 15-20% minskning av exploateringsgraden jämfört med samrådsförslaget.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och studeras vidare i det fortsatta arbetet.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

Planens syften förhåller sig till översiktsplanens stadsbyggnadsmål och utgör en bearbetning av projektets effekt- och projektmål. Bygglov får ej ges i strid mot planens syften. Planens syften är följande:

- Stärka Liljeholmens centrum som tyngdpunkt med regional funktion enligt översiktsplanens intention. Liljeholmens centrum ska utvecklas som stadsdelscentrum med lokal förankring och regional dragningskraft, och som kollektivtrafikknutpunkt.
- Koppla samman Trekantsparken, Liljeholmstorget och Nybohovsbacken fysiskt och upplevelsemässigt genom att överbygga de topografiska höjdskillnaderna och säkerställa allmänna, gena, gångvänliga och tillgänglighetsanpassade gångstråk.
- Levandegöra Liljeholmens centrum under dygnets alla timmar genom att möjliggöra för en blandning av dag-/nattbefolkning (bostäder, hotell/tillfälligt boende) och dagbefolkning (kontor, förskola, handel, andra centrumfunktioner).
- Framkalla ett intensivt och myllrande stadsliv genom effektivt markutnyttjande med en hög exploateringsgrad i kollektivtrafiknära läge där restytor elimineras.
- Säkerställa levande, väl gestaltade bottenvåningar med hög entrétäthet i skala och detaljeringsgrad anpassad för gående.
- Säkerställa hög arkitektonisk kvalitet med en medveten gestaltsidé där företräde ges för klimatsmarta material och tekniska lösningar som bidrar till en god estetisk helhetsverkan.
- Gestalta en representativ bebyggelsefront mot Trekantsparken och Gröndal som signalerar stadsmässighet och som bidrar till att aktivera Trekantsparken.
- Minimera trafikens ytor och inverkan på Liljeholmstorget och Liljeholmsgränd genom att leda om angöring, i- och urlastning samt parkering till andra platser.

Planens huvuddrag

Huvuddelen av exploateringen sker genom överdäckning av befintligt tunnelbaneschakt som byggs på med i huvudsak kontor i upp till 16 våningar fördelat på fyra byggnadskroppar, med centrumfunktioner i de nedre planen. Tre av byggnadskropparna

planeras för kontor och den fjärde för hotell. Intill hotellet byggs en femte byggnad som planeras för tillfälligt långtidsboende. Befintligt kontorshus "K-konsulthuset" byggs om, byggs ut mot söder med b.la. förskola, och byggs på med ytterligare tre våningar. Gallerians befintliga godsterminal vid Nybohovsbacken byggs på, med förskolegård på taket. Samtliga nämnda byggnader är fysiskt sammanbundna och utgör ett kvarter. Detta kvarter genomkorsas i östvästlig riktning av en inomhuspassage för allmän passage som förbinder Liljeholmstorget med kvarterets nya huvudsakliga entréplats i väster samt, i dess förlängning, Nybohovsbacken.

Omedelbart norr om detta kvarter anläggs två bostadshus om 16 resp. 12 vån, ca 10 200 m² BTA bostäder (ca 120 bostäder), på befintlig markparkering vid Trekantsparken. Sammanlagt möjliggörs i planförslaget en utbyggnad om 70 800 m² BTA.

För att överbrygga höjdskillnaden mellan Trekantsparken, Liljeholmstorget och kvarteret anläggs ett terrasserat landskapsdäck ("terrassplatsen") som genomkorsas av en smal körbana för angöring till bostadshusen. I planområdet ingår också själva Liljeholmstorget vars exakta utformning avgörs efter samrådet. Inriktningen är att ge mer ytor för vistelse och torgaktivitet på bekostnad av ytor för fordonstrafik.

Detaljplanen förutsätter att strandskyddet upphävs för mark- och vattenområde inom delar av planområdet.

Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 2 februari – 15 mars 2021. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, i Liljeholmstorgets galleria samt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner. Annons om samråd och samrådsmöte publicerades i DN och SVD den 3 februari samt i lokaltidningen Mitt i 6 februari.

På grund av pandemin kunde inte fysiskt samrådsmöte hållas. Staden förberedde digitalt samrådsmöte för aktuell detaljplan men det gick inte att genomföra på grund av personuppgiftslagstiftningsskäl.

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Läsanvisning

På grund av mängden inkomna yttranden så besvaras de synpunkter som har inkommit ämnesvis. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne. Under rubriken "Allmänt om förslaget och utvecklingen" finns Stadsbyggnadskontorets samlade svar på den allmänna kritiken mot att bygga i planområdet. I nästa avsnitt "Inkomna synpunkter" redovisas alla inkomna yttranden, sammanfattade. Här ges även svar på specifika synpunkter från remissinstanser.

Allmänt om förslaget och utvecklingen

Många boende anser att planförslaget har en för hög exploatering och att bebyggelsen är för hög i förhållande till sin omgivning. Främst framförs kritik mot bebyggelsen väster om tunnelbanespåren som boende menar att förslaget medför alltför stor påverkan på parken. Ett flertal boende skriver att bebyggelsen ligger inom strandskyddet och därför bör utgå.

Länsstyrelsen skriver att planförslaget behöver bearbetas på ett flertal punkter utifrån frågor som rör miljö kvalitetsnormer för vatten, strandskydd, hälsa avseende buller, barns hälsa, förorenade områden, elektromagnetiska fält, geotekniska risker och säkerhet, samt översvämningsrisk. Om dessa problem kvarstår vid ett antagande kan Länsstyrelsen komma att ta upp planen för prövning enligt 11 kap. 10 § PBL. Planen kan då komma att upphävas enligt 11 kap. 11 § PBL.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Kontorets bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och till stor del tillmötesgås i det fortsatta arbetet. Efter samrådet har främst byggnadsvolymer och dess skuggningsverkan studerats vidare med avseende på att hitta lösningar där exploateringsgraden minskas samtidigt som projektets syften uppnås. Kontoret föreslår att planförslaget revideras med ca 15% minskning av exploateringsgraden jämfört med samrådsförslaget.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och studeras vidare i det fortsatta arbetet.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Planprocess

Ett antal synpunkter från boende berör möjligheten att lämna synpunkter och att det på grund av pandemin inte hållits något fysiskt samrådsmöte och att det finns oro för att synpunkterna från boende inte får samma genomslagskraft. En boende ansåg att det var otydligt att sista datum för att lämna yttrande inte sammanföll med samrådstiden sista dag. En boende frågar varför information gällande planen inte har skickats hem till vederbörande.

Länsstyrelsen påpekar att val av planförfarande inte framgår i handlingarna och menar att ett utökat förfarande är lämpligt.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I projektet har stadsbyggnadskontorets rutiner för samråd följts. Stadsbyggnadskontoret skickar inte ut detaljerad information om innehållet i detaljplanen men information om samråd, tider samt var information kan hämtas har skickats till sakägare och remissinstanser. Samrådet har annonserats i DN och SVD 210203 samt i lokaltidningen Mitt i 210206. Förslaget har visats i Fyrkanten i Tekniska nämndhuset samt i Liljeholmstorgets galleria. Sista dag att lämna yttrande sammanföll med samrådstidens sista dag.

På grund av pandemin kunde inte fysiskt samrådsmöte hållas. Staden förberedde digitalt samrådsmöte för aktuell detaljplan men det gick inte att genomföra på grund av juridiska skäl.

Planhandlingar

Val av planförfarande kommer att förtydligas i planhandlingarna. Planen har i samrådet hanterats med utökat förfarande och kommer att fortsätta hanteras med utökad förfarande.

Planhandlingar

Två boenden anser att bilder som används i planbeskrivningen är missvisande.

Lantmäterimyndigheten upplyser om ändringar som bör göras i plankartan gällande T-bestämmelser och förslag på justeringar i planbeskrivningen.

Stadsdelsförvaltningen påpekar att förvaltningens driftsansvar enbart sträcker sig till park och grönområden.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att planbestämmelserna bör kompletteras rörande bullerskydd till förskolan.

Trafikkontoret påpekar att det finns en felskrivning i planbeskrivningen om kontorets ansvarsområde.

Hägerstens hembygdsförening vill se en översyn över parker och dess standarder.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I nästa skede, granskningsskedet, kommer en mängd underlag att förtydligas, nya utredningar att tas fram och planhandlingarna kommer att kompletteras och förtydligas.

Strandskydd

Elva boenden ifrågasätter att strandskyddet upphävs. Boende menar att värdefull naturmark kommer att bebyggas och att det hindrar allmänheten från att ha tillgång till ett område där man tidigare kunnat vandra fritt.

Länsstyrelsen vill se förtydliganden i planbeskrivningen kring skäl för upphävandet av strandskydd, samt komplettering av underlag.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Det krävs särskilda skäl enligt miljöbalken för att bevilja dispens eller upphäva strandskyddet. Föreslagen bebyggelse inom strandskyddet är placerad på befintlig inhägnad parkeringsplats, redan ianspråktagen och inte allemansrättslig tillgänglig och som idag inte är möjlig att använda för vistelse. Stadsbyggnadskontoret bedömer därmed att särskilda skäl finns i enlighet med Miljöbalken 7 kap 18§.

Föreslagna bebyggelsekroppar kommer främst ta i anspråk befintlig parkeringsplats. Tillgänglig yta kommer inom denna del att öka då en del av parkeringsplatsen kommer att bli förgårdsmark till bostadshusen och därmed vara beträddbar mark. I bottenvåningarna mot parken planeras lokaler och ambitionen är att de inte ska ha någon hemfridszon utan allmänt beträddbar mark fram till fasad.

Inom strandskyddat område (utöver parkeringsplatsen) kommer ca 8 kvm påverkas av den nya bebyggelsen och inte vara beträddbar mark. Det kommer också finnas konstruktion under mark inom denna del (garage), dock kommer ytan att bli offentlig beträddbar mark vilket säkerställs genom planbestämmelser på plankartan.

Arkitektur och gestaltning

Ca 220 synpunkter från boende har inkommit på föreslagen bebyggelse, dess utformning, innehåll, placering och påverkan på sin omgivning.

Omfattning, höjd, sol och skugga

Framförallt gäller synpunkterna föreslagen bebyggelse nordväst om tunnelbanespåren. Många boende anser att bebyggelsen är för hög, för tät och tar för stor yta i anspråk. Konsekvensen, skriver boende, är att kvarvarande parkmark påverkas alltför negativt framförallt av skugga och att omgivande bebyggelse förlorar sin utsikt och ljusinsläpp. Boende skriver att skuggbildning påverkar kvalitativa, sociala och publika platser såsom Fruktparken. Behagliga, solbelysta ytor för långvarig, trygg vistelse finns idag i parken, men på få andra håll i Liljeholmens centrum och att hänsyn behöver tas till detta. Boende menar att husen kommer att blockera solen ännu mer vilket medför att parken inte kommer få sol under större delen av året. Ett flertal skriver att de protesterar mot bebyggelsen och skriver att den ska tas bort helt. Många skriver också att de är positiva till överdäckningen, att centrumet kan utökas och att ljuddämpning från spårområdet möjliggörs. Några anser att det är bra att parkeringen vid sjön tas bort. Ytterligare synpunkter är att överdäckningen av spåret borde inkludera det nuvarande låga gröna huset ovanför T-banestationen och att torget eventuellt kan byggas in.

Många synpunkter gäller också höjden och skalan på föreslagen bebyggelse. Många anser att den inte är lämplig, att den är för hög och behöver sänkas så att den bättre anpassas till omgivande bebyggelse. Även huskropparna vid torget anser boende måste sänkas för att inte torget ska bli alltför skuggat.

Länsstyrelsen anser att bebyggelsens kraftiga höjd, täthet och utbredning riskerar att förstärka gallerians visuella barriäreffekt som redan är påtaglig och att utformningen med fördel kan ses över.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet skriver att planförslaget redovisar en synnerhet hög exploateringsgrad, att en viss höjning av höjdskalan i området kan vara möjlig men inte i enlighet med planförslaget.

Samfundet S:t Eriks avstyrker förslaget och anser att det bör omarbetas i sin helhet utifrån en lägre bebyggelsegrad.

Miljö och hälsoskyddsnämnden anser att planförslaget ska omarbetas för att minimera negativ påverkan på trekantsparken i form av skuggning

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer att bearbeta förslaget i kommande skede, bland annat sänka byggnadshöjder så att tillkommande bebyggelse bättre anpassas till sin omgivning och för att minska skuggningen av Liljeholmstorget och Trekantsparken. Gallerians visuella barriäreffekt kommer därmed att minska.

Att bygga på stationshuset ser inte stadsbyggnadskontoret som en möjlighet då här finns en ledningscentral som ej bör flyttas. En påbyggnad skulle också skapa en alltför stor skuggeffekt samt skulle riskera att kulturhistoriska värden går förlorade.

Stadsbyggnadskontoret bedömer vidare att olägenheten för boende i Nybohovsbacken är acceptabel med anledning av avståndet mellan tillkommande och befintlig bebyggelse.

Gestaltning och karaktär

Många boende är negativa till projektet i sin nuvarande utformning. De anser att förslaget inte passar in i områdets karaktär. Förslaget från dessa boende beskrivs som alltför massivt, kompakt, för hög skala och att förslaget inte tar hänsyn till områdets topografi. Ett antal boende önskar se att bebyggelsens gestaltning bearbetas och önskar se ett ”mer estetiskt” tilltalande förslag. Olika förslag inkommit såsom mer klassisk stil, mer gammaldags stil, inspiration tagen från lyckade delar av närområdet såsom Gröndal, Vinterviken och Aspudden, mer nytänkande mm. En boende önskar att inspiration tas från Arkitekturupproret (för inspiration till trivsam arkitektur) och Upplands Väsby som har anordnat en tävling där invånare får rösta fram det vackraste förslaget från arkitektkontoren.

En boende ifrågasätter hur staden bygger stad /stadsmässighet. Boende frågar om inte detta bara är en slutna kvartersvariant av de centrubaserade förorter vi redan har runt Stockholm och framhåller att stad är någonting mer än bara centrumbyggnader med döda kvarter runtom.

Ytterligare synpunkter är önskan om utrymme för växtlighet mellan fastigheterna och att en plan tas fram för trygghet i inom- och utomhusmiljöer.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet anser att ny identitetsskapande bebyggelse kan förstärka centrumet som nod i denna del av söderort.

Trafikkontoret anser att omdaningen av mötet mellan torget och Trekantsparken där man når kollektivtrafik och centrumfunktioner är mycket välkommet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Gestaltningen kommer att bearbetas i nästa skede. Då bebyggelsen kommer att vara väl synlig på långt håll (så kallade landmärkesbyggnader) avser kontoret att använda någon typ av jämförelseförfarande och låta fler kontor komma med förslag på gestaltning. Gestaltningen av byggnaderna ska bearbetas för att bland annat få ett mer smäckert och identitetsskapande utseende.

Möjlighet till mer växtlighet inom planområdet kommer att ses över. Exempelvis kommer befintlig fasad till lastintagen mot Nybohovsbacken samt vid E-området (likriktarstation) att omgestaltas för att möjliggöra växtlighet.

Trygghet är en viktig fråga i projektet och frågan kommer fortsättningsvis att studeras under processen. Hela planförslaget bygger på att ytor som upplevs otrygga byggs bort. Inomhusstråket ska bli tryggt. Strukturen i sig möjliggör flera alternativa vägar och möjliggör olika val för att öka tryggheten (för att t ex nå Nybohovshöjden möjliggörs 3 alternativa vägar, genom inomhusstråket den tid det är möjligt, genom parken eller utmed gata).

Syftet med detaljplanen är att åstadkomma ett attraktivt stadsliv. Stadsbyggnadskontorets ambition är att området ska utvecklas och bli en del av innerstaden. Att koppla samman olika områden och skapa flöden, att möjliggöra en blandning av funktioner med verksamheter som riktas utåt ger möjlighet till stad och stadsliv. Stadsbyggnadskontoret ser inte kvarterstruktur som ett problem i sig. Förslaget bygger sålunda på en hög exploatering, på att skapa funktionsblandning och rikta verksamheter utåt mot parken/gränden och omgivningarna. Trygga och gena stråk ska koppla samman olika områden.

Innehåll

Ett flertal boende ifrågasätter planens innehåll. Många boende välkomnar en utbyggnad av Liljeholmens centrum men ifrågasätter behovet av fler kontorslokaler och om utbyggnad av shopping behövs med tanke på erfarenheterna från covidpandemin med ändrade livsmönster, näthandel och distansarbete.

Många poängterar att det är viktigt att det inte bara blir kontor, bostäder och kommersiella ytor utan att även lokaler för kultur, idrott, lokaler för föreningslivet, barn och ungdomar mm planeras in. Förslag som inkommit är bibliotek, scener, bio, kulturskola, mötesplatser, gym, simhall, fritidsgård, lokaler för föreningslivet, paddelbanor/träningsanläggningar, skatepark mm. Någon skriver att kultur inte bara ska anordnas av privata aktörer, en annan boende

föreslår att staden hyr befintliga lokaler för att tillgodose allmänhetens behov med ett bibliotek och en fritidsgård. Området behöver mer liv och rörelse, särskilt kvällstid, skriver en boende och föreslår café/bibliotek där det går att jobba, fika och mötas. En boende vill gärna dela med sig av erfarenheter från Kalifornien hur man kan arbeta med urban kulturutveckling och finansiering av denna.

Boende önskar att hyresrätter byggs; billiga bostäder för ungdomar, och studentbostäder. Någon boende önskar fler bostäder och mindre kontorsytor.

Vårdtjänsterna som finns vid Liljeholmen nämns som optimalt placerade idag med entré i markplan. Boende förutsätter att om de måste omlokaliseras så ska en lika lättillgänglig plats hittas.

Boende skriver att det å ena sidan är positivt med terrasstrappan till parken men å andra sidan finns risk att den blir ett tillhåll. Boende önskar att hissen inte tas bort.

Flertalet inkomna yttranden från boende gäller placering av olika funktioner. Boende föreslår:

- Restaurang/konditori/fik i bottenplanen på bostadshusen ut mot parken
- Att hotell och bostäder byter plats så hotellet ligger mot Trekantsparken och sjön med café/restaurang med uteservering.
- Anser att det finns risk för att takbaren orsakar höga ljudvolymmer och föreslår istället placering av restaurang vid lobbyn med utsikt mot sjön
- Att det vore bättre att placera hotellet vid torget istället och kontoren åt det håll där folk ändå inte rör sig i samma utsträckning som på torget.
- Bibliotek eller fik på taket av stationshuset

Kulturförvaltningen. skriver att Liljeholmen är särskilt lämpligt för etablering av ett nytt bibliotek.

Stockholm vatten och avfall använder i dagsläget Liljeholmstorget för uppställning av ett Pop-up återbruk och det ses positivt på om den möjligheten finns kvar framöver

Liljeholmens vårdcentral önskar att delta och bidra med för verksamheten viktiga aspekter.

Liljeholmens socialdemokratiska förening föreslår att en dialog inleds med regionen om den befintliga vårdcentralen

Funktionshinderrådet Hägersten- Älvsjö ser positivt på att fler bostäder med hiss tillkommer samt har synpunkter på utformning och utförande rörande tillgänglighet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Planförslaget ambition är att möjliggöra en stor blandning av funktioner och verksamheter. Staden arbetar tillsammans med kulturförvaltningen med att få in fler kulturverksamheter i förslaget. Tillsammans med fastighetsägaren planeras ett större bibliotek, ett så kallat nodbibliotek på ca 3000 kvm enligt Kulturförvaltningens önskemål. Biblioteket ger möjlighet till det många personer efterfrågat, en icke kommersiell mötesplats.

Placering av hotell/kontor/bostäder kommer att ses över.

Skatepark kan ev. rymmas i Trekantsparken. Till granskningen kommer ett mer detaljerat förslag tas fram på hur parken kan utvecklas. En simhall är inte aktuellt.

Vårdtjänsterna blir kvar och kommer eventuellt att utökas. Kontakt sker via fastighetsägaren för att optimera förslaget utifrån deras verksamhet.

Hissen kommer inte finnas kvar. Den ersätts av en ramp som uppfyller tillgänglighetskraven. Denna fråga ska fortsätta utredas.

Stadsbyggnadskontoret ser positivt på en Pop-up-butik, men det är inte en planfråga som kan regleras detaljplanen.

Stadsbyggnadskontoret har inte rådighet över vilka som blir hyresgäster. Placering av en takbar styrs inte i detaljplanen. Störande ljudvolym regleras genom Miljöbalken. Regler i miljöbalken innehåller krav som tillämpas vid tillståndsgivning och tillsyn.

Bibliotek eller fik på stationsbyggnaden, se svar under rubrik Arkitektur och gestaltning.

För att klara projektekonomi och finansiera överdäckningen innehåller förslaget endast bostadsrätter.

Kulturmiljö

En boende anser att det är positivt att byta fasad på ”aluminiumhuset”.

Kulturförvaltningen anser föreslagen bebyggelse ska omarbetas med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Förvaltningen har även synpunkter på planerna att riva gångbron samt på planförslaget hanteirng av likriktarstationen, K-konsulthuset

fasader, Liljeholmstorget samt anser att parkrummet behöver inventeras och värderas ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Länsstyrelsen anser att förslaget medför negativa konsekvenser för stadsbild, landskapets avläsbarhet och lokala kulturvärden och med hänsyns- och anpassningskrav enligt 2 kap 6§ bör kommunen därför se över förslaget, så som bebyggelsens höjd och täthet.

Länsstyrelsen föreslår komplettering av planbestämmelserna med egenskaper och karaktärsdrag som ska värnas vid om- och tillbyggnad av platsens kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Samfundet St. Eriks anser att den befintliga bebyggelsens kvalitéer och kulturvärden ska tillvaratas och att förslagets kraftiga på- och ombyggnad av K-konsulthuset är att likställa med rivning och motsätter sig föreslagna åtgärder.

Hägerstens Hembygdsförening anser att den antikvariska konsekvensanalysen ska beaktas och *Miljöpartiet i Hägersten-Älvsjö – Skärholmen* att den nya bebyggelsen behöver ta hänsyn till det befintliga och önskar se en djupare antikvarisk analys.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Bebyggelsens höjd och gestaltning kommer att bearbetas i nästa skede och anpassas till befintliga kulturmiljövärden. Även K-konsulthuset gestaltning ska ses över för att åstadkomma större hänsyn till kulturmiljövärden. Planbestämmelser kommer att ses över.

Olägenheter för grannar

Många framför att deras utsikt kommer att påverkas negativt, vissa uttrycker att den helt kommer att förloras och undrar varför man måste bygga så höga hus som så tydligt försämrar för kringboende. En boende undrar om påverkan är tillräckligt utredd. Förutom förlorad utsikt menar boende att de också kommer att påverkas av skugga från planerad bebyggelse och att både utegårdar, uteplatser och balkonger kommer att påverkas. Flera boende menar att solstudier ska göras och redovisas. En boende anser inte att det framgår hur höga de nya husen blir. En annan önskar få bilder för att förstå om de kommer mötas av en vägg eller om det blir öppningar. Boende anser att tillkommande byggnader inte ska överstiga Liljeholms gallerians nuvarande höjd, någon föreslår att de tillkommande byggnaderna terrasseras.

Två boende anser att det blir negativa ekonomiska konsekvenser för dem av förslaget. En boende anser att nya byggnader kring Trekanten sänker värdet på bostadsrätter runt sjön. En boende önskar bli inlöst och erbjuden likvärdigt boende då den boende

menar att den egna lägenheten med solvänd balkong kommer att bli obrukbar.

Boende hoppas på att det inte kommer vara tungt belastad ”byggtrafik” många år framöver, att framtida bygge och buller anpassas till dagtid och att de boende hålls informerade.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Sol och skuggstudier kommer att uppdateras för det omarbetade förslaget i kommande skede samt utökas i omfattning för att förtydliga effekten för de boende.

Stadsbyggnadskontoret bedömer vidare att olägenheten för boende i Nybohovsbacken är acceptabel med anledning av avståndet mellan tillkommande och befintlig bebyggelse.

Stadsbyggnadskontorets ambition är att ge förutsättningar för en attraktiv boendemiljö som många kommer att vilja bo i, kontoret ser inte att den föreslagna bebyggelsen skulle leda till en värdeminskning av fastigheterna i området.

Viss bullerstörning kommer att ske vid nybyggnation. Stadens samarbetspartner, byggaktörer m. fl, ska efterleva de riktlinjer som finns kring störande ljud och buller från verksamheter. I det dessa riktlinjer finns regler kring t ex att störande buller får ske dagtid mm.

Parker och grönområden

Ekologiska värden

Boende påminner om att det funnits en vilja att ha en grön kil mellan Vinterviken och Nacka som nu minskas i och med planförslaget. Det finns ett rikt djurliv i området kring Trekanten och flera fågelarter som häckar varje år. Vi bör värna de arter som finns kvar, inte störa deras miljö.

Länsstyrelsen anser att planens utformning, samt planbeskrivningen behöver ses över eftersom den innebär att två till tre almar fälls. Almen är rödlistad och akut hotad och är även värd åt den nära hotade fjärilen almsnabbvinge. Detta anges i naturvärdesinventeringen och har inte tagits hänsyn till.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet anser att parkeringsytor i norr bör övergå till parkmark, det är ur biodiversitetshänseende helt oförsvarligt att hugga ner träd, stenlägga och bygga hus i en park. Istället bör de hårdgjorda ytorna minska och grönytor och ekosystemtjänster integreras på platsen, gärna genom att våga mer innovativa, gröna lösningar.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Det intrång som detaljplanen medger bedöms inte påverka planer för en grön kil.

Framtagen naturvärdesinventering har inte visat på att några arter skulle påverkas negativt av intrånget. Ett tiotal träd kommer att påverkas. Staden kommer inför granskningsskede utreda möjligheter till grönkompensation av dessa. Sbk anser vidare att det är godtagbart att två till tre almar fälls i ett område som hyser en stor mängd.

Befintlig parkeringsplats är inhägnad och utgör inte en del av parken.

Höjdskillnaderna mellan torget och parken behöver tas upp antingen av en trappa eller genom en ny byggnad. Då en trappa skulle bli väldigt ytkrävande har stadsbyggnadskontoret istället valt att placera bostäder samt parkering som placerats under konstruktionen

Det är också inlagt en planbestämmelse om gröna tak.

Sociala värden

Många boende anser att inga byggnader bör tillkomma kring Trekanten som är ett viktigt grönområde för många. Parkens karaktär av oas riskerar att försvinna med all tillkommande bebyggelse och vägar. Parkeringsplatserna bör omvandlas till parkyta istället för att bebyggas.

Husen som föreslås i planen är för höga och för nära sjön vilket ger ett för stort intrång i parkmiljön.

Trekantsparken bör inte reduceras i yta då det redan idag finns för lite natur- och utomhusytor i området, inte minst för barnen. Det byggs så mycket i området och trycket kommer att öka ytterligare på parken som redan är mycket välbesökt av många olika grupper av människor. Fler bostäder betyder mindre parkyta per person. Utveckla parken istället med fler aktiviteter, blommor och grönska. Det finns även platser som behöver förbättras ur trygghetssynpunkt. En boende framför även att renhållning och skötsel av parken inte har anpassats till trycket av besökare.

En boende lyfter att det är bra att kaféet blir kvar, en annan boende undrar om kaféet vid entrén till Trekantsparken blir kvar och hur den påverkas.

Flera boende anser att det är orimligt att Trekantsparkens yta ska bebyggas av ett privat företag vilket gynnar ett fåtal, när allmänhetens behov av parkmark är så stort. (Det är inte rimligt att

en park för allmänheten ska stå tillbaka för att ett privat företag önskar bygga höghus.)

Miljö och hälsoskyddsnämnden och Samfundet S:t Eriks anser att det ur rekreations- och hälsoperspektiv är viktigt att planförslaget vidareutvecklas för att nå en utformning som har mindre negativ påverkan på de höga vistelse- och rekreationsvärdena i Trekantsparken.

Stadsdelsförvaltningen Hägersten- Älvsjö oroas över att utvecklingen medför otrygghet kvällar och nätter och menar att det är viktigt att tryggheten stärks. Förvaltningen oroas också av att Trekantsparken skuggas till stora delar och betonar vikten av att parken anpassas utifrån de nya förutsättningarna, till exempel genom en brygga ut i vattnet som möjliggör mer solljus för besökare.

Med fler bostäder kommer det bli fler människor och mindre luftigt och det unika och charmiga med Liljeholmen som närheten till natur, sjönära stråk med mera, kommer att förloras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Det är ett faktum att det blir fler människor i parken. Staden har prioriterat att bygga bostäder, men exploateringen möjliggör också en upprustning av parken. För att möjliggöra fler besökare i parken så jobbar Stadsbyggnadskontoret med att öka kvaliteten på befintliga ytor och att inte minska på de plana öppna gräsytor som idag används i hög grad. De ytor som tas i anspråk är sluttande terräng. Stadsbyggnadskontoret arbetar också på en lösning för att Fruktparken ska ligga kvar.

Efter samrådet kommer förslaget att arbetas om. Höjden på byggnaderna sänks, se även svar under rubriken Arkitektur och gestaltning. Omarbetningen innebär mindre skuggning i parken och parkens plana ytor, kring ovalen, kommer inte att skuggas längre.

En annan ambition med planförslaget är att öka tryggheten i parken. Genom att befintliga baksidor byggs bort och ersätts av trappor samt plats för vistelse skapas en bättre övergång mellan torget och parken. Det kommer också att vara bilfritt mellan parken och torget.

Det nya förslaget innebär att kaféet blir kvar på samma plats som idag.

Stadsbyggnadskontoret anser inte att det är orimligt att ett privat företag bygger. Beslut om att det ska förtätas med bland annat bostäder kring Liljeholmen är fattat sedan tidigare och det är

antingen allmännyttan eller privata företag som genomför byggprojekt i staden.

Gestaltning

De *boende* anser att det är viktigt att den del av parken som görs om får liknande utformning som idag med gott om promenadstråk. De planerade strandbryggorna i Trekanten är bra men samtidigt en torftig ersättning för en skuggig (lek)park.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

De parkdelar som görs om kommer att få liknande utformning som befintliga delar. Bryggorna syftar inte till att kompensera för skuggning utan kommer att vara kvar även när förslaget arbetas om för att minska skuggning av parkens plana delar.

Sol och skugga

Flera *boende* anser att de höga husen kommer att leda till att området vid sjöpromenaden, parken kring lekplatsen och gräsmattan framför Fruktparken kommer att hamna i skugga. Det är den mest frekventerade delen av parken runt Trekanten som också bli den mest drabbade av slagskuggor och blåst orsakat av de två höga bostadshusen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Angående förslagets skuggpåverkan, se svar under rubriken Arkitektur och gestaltning samt under rubriken Parker och grönområden, sociala värden.

Stadsbyggnadskontoret har gjort en vindstudie som visar att Trekantsparken endast påverkas marginellt.

Djur och natur

Några *boende* oroar sig för miljön, växt och djurliv. Hur mycket folk tål naturen och vart ska fågellivet ta vägen. Någon ifrågasätter varför och om man får bygga så nära sjön. En annan *boende* undrar om det har gjorts en konsekvensanalys på hur ytterligare förtätning (inte bara denna plan) runt Trekanten kommer att påverka natur, djurliv och själva sjön. Redan gjorda förtätningar sliter mycket på denna pärla.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret har tagit fram en friyteanalys som mycket riktigt visar att det är brist på friytor. Dock är det beslutat i

kommunfullmäktige att staden ska satsa på fler bostäder i detta område. Se även svar under rubrik Ekologiska värden.

Hälsa

Boende menar att belastningen på de få kvarvarande grönområdena Trekanten och Vinterviken kommer att öka ytterligare när fler personer bor och vistas i Liljeholmen. Den boende önskar att sbk läser två forskningsresultat som visat hur betydelsefullt det är med tillgång på natur och skogar för folkhälsan innan beslut tas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret instämmer i att det är problematiskt när belastningen ökar på våra parker och grönytor, men har gjort bedömningen att behovet av bostäder väger tyngre och bedömer att platsen som särskilt lämpad för förtätning utifrån dess goda kollektivtrafikläge.

Gator och trafik

Vägutformning

Enligt synpunkter från boende anses det positivt med en ny gata parallellt med spåren samt ny koppling mellan torget och Hojgatan, däremot saknas det en koppling mellan torget och Trekantsparken. Flera boende lyfter frågan om angöring till bostaden och att det fortsatt borde vara tillåtet att hämta/lämna eller parkera en kortare stund. En boende föreslår en lösning som innebär att låta angöring med bil till berörda byggnader ske via garageplan.

En synpunkt gäller ett förslag där vändplatsen på torget flyttas. En annan fråga som lyfts är huruvida entrén till föreslagen byggnad med hotell verkligen kan placeras vid lilla Hojgränd.

Trafikkontoret har ett flertal synpunkter på markreservaten i detaljplanen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Utgångspunkten är att ytor för biltrafik ska minska, men det kommer fortsatt vara tillåtet att angöra torget och alla kommer att kunna angöra precis utanför sin port. Det går inte att angöra via garageplan eftersom garaget kommer att vara privat. En koppling mellan torget och Hojgatan skulle kräva en stor ramp och är därför inte aktuellt.

Hotellet har en entré mot Hojgränd. samt att angöring vid Hojgränd byggs ut i vad som i planhandlingarna benämns "Nya entréplatsen".

Den lilla vändplatsen flyttas ej.

Biltrafik

Ett flertal boende menar att trafiken kommer att öka markant i och med planens genomförande och ifrågasätter hur den ökade mängden trafik kommer att påverka befintliga gator och vägar om inte gatunätet byggs ut. En boende efterfrågar dialog kring den ökade belastningen på gränden och framtida trafiklösningar.

Mer bebyggelse kommer också innebära att mer resurser behöver läggas på renhållning. Det anses positivt att viss trafik ska ledas via Hojgränd samtidigt som det bör vara tillåtet att angöra vid bostaden för kortare stunder.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Kärnan i förslaget är att förbättra trafiksituationen i planområdet. Stadsbyggnadskontoret konstaterar att trafiken kommer att öka totalt sett till följd av nya bostäder och kontor. Förslaget innebär dock att trafiken kommer att omfördelas så att den minskar vid Liljeholmsgränd, parken och torget, där den medför mest störningar.

Trafik som bara ska angöra kommer att vända på befintlig vändplats vid infarten till torget. Leveranser kommer att ske vid den nya entréplatsen vid hojgränd. Trafik till bostäderna för de boende själva kommer att ledas in genom de underjordiska garagen.

Parkering

En bostadsrättsförening med 20 underskrifter från de boende har inkommit med en synpunkt gällande parkering. Föreningen anser att man inte har tagit hänsyn till dagens parkeringsbehov vid beräkningen av antalet p-platser.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret har för planen utgått från den parkeringsnorm som finns och är antagen av kommunfullmäktige. Platsen har synnerligen gott läge för kollektivtrafik vilket gör att behovet av parkeringsplatser anser vara mindre.

Gång, cykel

Boende uppskattar den förbättrade kopplingen mellan torget och sjön Trekanten och lyfter en sittvänlig trappa som ett positivt exempel. Trappan från Nybohovsbacken till Trekantsparken som färdigställdes för ett par år sedan anser en boende att det är onödigt att bygga om. En boende undrar hur passagen från Nybohovs Hissbana upp till Nybohov kommer att påverkas av planen.

Flera yttranden berör inomhuspassagen genom gallerian till kollektivtrafiken och behovet av trygga gångvägar. Det finns invändningar mot att inomhuspassagen enbart kommer att vara öppen under vissa delar av dygnet. Samtidigt riktas kritik mot att det kommersiella styr utformningen av passagen.

Cykeltrafiken anses nedprioriterad i planförslaget och att kapaciteten på gång- och cykelpassagen till Liljeholmskajen/Årstadal behöver förbättras med tanke på att det pågår projekt på respektive sida om passagen.

Boende menar att vid en omgjord Södertäljeväg så kommer ju den förlängda Sjöviksvägen/Liljeholmstorget förmodligen vara den självklara länken mellan Lövholmen och Liljeholmskajen och efterfrågar en passage mer direkt från torget mot parken/Lövholmen.

Länsstyrelsen ser positivt på att det skapas en ny passage mellan torget och gallerians sydvästra entré. Dock blir passagen endast tillgänglig en begränsad tid under dygnet och visuellt dold eftersom den går inomhus, vilket kan påverka trygghetsupplevelsen i området.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Inomhuspassagens öppettider är inte en planfråga utan styrs av avtal. Det kommer dock att finnas flera alternativa vägar att välja då passagen är stängd.

Passagen från Nybohovs Hissbana upp till Nybohov kommer att bli mer tillgänglig då tre alternativa vägar kommer att finnas för sträckan. Själva hissbanan kommer inte förändras inom ramen för detaljplaneprojektet.

Det ska vara lätt att cykla till Liljeholmen men stråken leds via Liljeholmsvägen och ska inte gå igenom torget. Koppling till Årstadal kan inte lösas inom detta projekt.

Se även svar under rubrik Vägutformning.

Kollektivtrafik

Flera boende anser att den röda tunnelbanelinjen har nått kapacitetstaket och ställer sig frågande till om det finns planer på att utöka kollektivtrafiken i och med att området bebyggs ytterligare. Liljeholmen anses underdimensionerad som knutpunkt och sex stycken synpunkter lyfter ökad trängsel i tunnelbanan som en risk i och med en ökad bebyggelse. Även ökad trängsel vid en övergång lyfts i en synpunkt samt att Tvärbanans trafiklösning behöver ses över.

En boende önskar få svar på om det finns det planer för nya tunnelbanan från Fridhemsplan och om möjligheterna för den planen att genomföras begränsas av förslaget. Ytterligare synpunkter gäller överdäckningen av tunnelbanespåren och om överdäckningen kommer att påverka spårunderhållet, att vid överdäckningen av tunnelbanan förutsätter boende att utrymmet vinterisolerats då perrongerna är plågsamt kalla under vintern idag och att befintlig glasvägg är positiv och bör behållas.

Trafikförvaltningen/Region Sthlm lyfter att hänsyn behöver tas till planerad ny tunnelbana mellan Älvsjö och Fridhemsplan och ser ett behov av en övergripande planering för kollektivtrafiken i området. Förvaltningen har ett antal synpunkter som gäller förtydliganden i planbeskrivningen, genomförandefrågor samt regleringar i plankartan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Kapacitet och ökad trängsel i kollektivtrafiken hanteras inte i detaljplan utan är frågor för Regionen och SL.

Den befintliga glasväggen behålls till största del.

Stadsbyggnadskontoret anser att hänsyn tas till planerad ny tunnelbana. Detta är ett pågående arbete som leds av trafikförvaltningen/Region Stockholm och där även staden deltar, däribland Stadsbyggnadskontoret.

Säkerhet

Ett flertal synpunkter berör trafiksäkerheten för barn och en boende skriver att det inte känns tryggt med en bilväg med fler fordon invid lekparken och Trekantsparken. Gångfartsområdet på Liljeholmsgränd anges inte vara fungerande då många bilister kör snabbt inom det reglerade gångfartsområdet. Boende är orolig för att denna väg ska bli ännu mer belastad då den ligger t.ex. intill en lekpark och förskola där många barn vistas under dagarna.

Ett annat problem som lyfts med rådande trafiksituation är parkerade bilar längs med Gröndalsvägen som gör att det inte går att mötas. Dessutom bidrar byggtrafiken till skador på skyltar och refuger.

En synpunkt gäller trafikutredningen som den skrivande anser måste kompletteras med hänsyn till att Nybohovsskolan ska byggas ut.

En boende anser att övergången mellan Liljeholmen och Årstadal ska åtgärdas och att Södertäljevägen ska överdäckas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret är medvetet om att det kommer att bli fler bilar. Ur trafiksäkerhetssynpunkt är dock hastigheten den viktigaste parametern för trafiksäkerheten. Den styrs genom utformning. Gatan kommer att regleras så att bilarna kör i gångfart.

Gröndalsvägen är utanför planområdet och regleras inte i denna plan.

Stadsbyggnadskontoret tar till sig synpunkten om komplettering av trafikutredningen.

Störningar

Flera boende pekar på risken för ökade störningar från biltrafik, byggtrafik, varutransporter, sophantering med mera. Den ökade trafiken bedöms inte bara påverka parken och torget utan även den närliggande förskolan. Två boende frågar hur man ska säkerställa en trafiksäker miljö under byggtiden för barnen på förskolan och i parken. En bostadsrättsförening framför att de vill att in- och utlastning av varor endast får ske under normal kontorstid och framför allt inte via infart från Nybohovsbacken. För bostadsbebyggelsen vid Nybohovsbacken frågar boende vad den ökade trafiken innebär i förändrade bullervärden då bullerutredningen anses otydlig.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Endast nedre delen av Nybohovsbacken, får ökad trafik vilket till viss del påverkar boende i kvarteren Dammen och Cisternen. Riktvärden för buller klaras.

När det handlar om störningar under byggtiden regleras det av gällande lagstiftning, se svar under rubrik Arkitektur och gestaltning, Innehåll.

Teknisk försörjning

Dagvatten

Stockholm Vatten och Avfall har synpunkter kring dagvattenmagasin, skyfallsbrunnar samt utredningen av dagvattenhantering. Även Länsstyrelsen har synpunkter på dagvattenhanteringen och menar att dagvattenåtgärderna bör förtydligas.

Miljö och hälsoskyddsnämnden anser att den föreslagna dagvattenhanteringen överlag är bra men att det finns frågor som behöver utredas vidare i planprocessen, t ex dagvattnets rinnvägar.

Trafikförvaltningen/Region Stockholm skriver att dagvatten ska ledas bort från spårområdet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Inga synpunkter från boende. Planhandlingarna och utredningarna kommer att förtydligas inför granskning.

Energiförsörjning

En boende undrar om det kommer att byggas solceller på de delar av taken som inte är gröna. Vidare undrar boende om avlopssystem och vattenförsörjning/-förbrukningen håller på byggas ut och om alla påkänningar av sprängning som är ett arbete för att förbereda Liljeholmens projekt?

Stockholm Exergi skriver att inom planområdet finns befintliga fjärrvärme- och fjärrkyla-ledningar och lyfter vikten kring samarbete i ett tidigt skede och att åtgärder i Exergis anläggningar bekostas av byggherre. Ingen erinran gällande undermarks- eller produktionsanläggningar.

Ellevio informerar om existerande kabelförband, befintliga nätstationer i området, samt behov av tillkommande utrustningar, ledningsvägar mm. Ellevio har även synpunkter på planbestämmelser och u-områden på plankartan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Planen kommer att möjliggöra att solceller får anläggas men det är upp till fastighetsägaren att förverkliga dem.

Sprängning är inte en planfråga.

Stadsbyggnadskontoret ämnar arbeta vidare med frågor som rör energiförsörjning inför granskning.

Avfall

Stockholm Vatten och Avfall anser att det är positivt att det planeras för maskinell insamling av rest- och matavfall men ser behov av vidare utredning av tex placering av mobil sopsugsdocka, för insamling av förpackningar, returpapper och grovavfall mm. Även en utredning av den befintliga varumottagningen på Nybohovsbacken kapacitet rekommenderas.

Trafikkontoret menar att dockningsstationen för mobil sopsug ser ut att hamna i konflikt med motorfordon och att denna lösning behöver ses över.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer att arbeta vidare med frågor som rör avfall inför granskning.

Drick- och spillvatten

Stockholm Vatten och Avfall lyfter frågan om möjligheten att anordna rundmatning för dricksvatten för att åstadkomma ökad leveranssäkerhet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer att arbeta vidare i frågan tillsammans med Stockholm vatten och avfall.

Hälsa och säkerhet**Buller och vibrationer**

Boende påpekar att det var varit mycket buller kopplat till byggnation i området och det finns en oro för ökat buller kopplat till en ökad mängd transporter.

Länsstyrelsen och Miljö och hälsoskyddsnämnden anser att planhandlingarna behöver säkerställa att riktvärden för högsta ekvivalenta ljudnivåer klaras både från trafik, industri eller annan verksamhet. Länsstyrelsen uppmanar kommunen att se till att riktvärden för inomhusbuller även hålls för bl.a. lokaler för undervisning och vård. Även kartering av bullervärden på förskolegården och förtydliganden kring bullerskyddsåtgärder efterfrågas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret bedömer att trafiksituationen i området kommer förbättras betydligt. Trafiken/ bilrörelserna i området kommer att öka men omfördelas där de stör mindre.

Stadsbyggnadskontorets bedömning är att riktvärden för buller klaras. Planhandlingarna kommer att förtydligas avseende buller.

Buller under byggskedet hanteras genom Miljöbalken, se skrivelse under kapitlet Arkitektur och gestaltning. Planhandlingarna och utredningarna kommer att förtydligas inför granskning.

Hälsa

En boende anser att planförslaget innehåll är på bekostnad av grönområden som bidrar till ökad levnadsstandard och livsenergi.

Länsstyrelsen vill se mer detaljerade beskrivningar av hur förskolegårdens utformning kommer påverka barns hälsa och vill se

en generell analys av hur mikroklimatet kommer att bli till följd av planförslagets genomförande.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret bedömer att gröna värden påverkas i liten omfattning. Bebyggelsen väster om tunnelbanan är huvudsakligen placerad på befintlig parkeringsplats. Förslaget innebär att ett tiotal träd fälls. Staden kommer att utreda möjligheter till kompensation för dessa.

Stadsbyggnadskontoret kommer att arbeta vidare kring förskolegården avseende bland annat mikroklimat i granskningsskedet.

Risk

Storstockholms brandförsvär anser att en detaljerad riskanalys behöver tas fram och att möjligheter till räddningsinsatser behöver utredas vidare. Även Länsstyrelsen ser behov av bedömning av risk vid urspårning, brandutredning samt eventuella planbestämmelser för att säkerställa detta.

Swedavia anser att en flyghinderanalys bör göras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret ämnar arbeta vidare med frågor som rör risk inför granskning.

Ras och skred samt markföroreningar

Länsstyrelsen efterlyser en bedömning av risker för skred mot sjön Trekanten kopplat till effekter av klimatförändringarna. Ett förtydligande avseende markföroreningarna efterfrågas och en bedömning ifall en förändrad markanvändning kan utgöra risk för människors säkerhet och hälsa.

Miljö och hälsoskyddsnämnden anser att förekomster av markföroreningar inte innebär någon risk för människors hälsa men uppmanar till ytterligare provtagning och vidtagande av åtgärder för att omhänderta markföroreningarna.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret ämnar arbeta vidare med frågor som rör ras och skred samt markföroreningar inför granskning.

Elektromagnetisk strålning

Länsstyrelsen anser att detaljplanen ska redogöra för eventuell påverkan av elektromagnetiska strålning på planerad bebyggelse.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret ämnar arbeta med frågan inför granskning.

Översvämningsrisk

Länsstyrelsen anser att översvämningsriskerna vid ett skyfall ska redovisas utifrån planförslagets utformning. Om markens nivå på bebyggelse och höjdsättning är nödvändiga för att undvika översvämningsrisker behöver dessa regleras i plankartan. Planförslaget behöver säkerställa att tekniska anläggningar inte översvämmas samt framkomligheten till och från området vid ett skyfall.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer att förtydliga risk kring översvämnning i planhandlingarna inför granskningsskedet.

Miljö- och klimataspekter

Hållbarhet

Utöver yttranden från myndigheter har det inkommit tio yttranden som rör miljö och klimat. Inkomna yttranden från boende berör i stora delar motsättningen mellan bevarandet av grönytor och förtätning av bebyggelse. Flera ifrågasätter hur ett hållbart samhälle ska nå när grönytor byggs bort och anser att möjligheten att nå målen i Agenda 2030 försämras. Boende menar att staden i stället är behov av fler grönområden, promenadstråk och lekplatser etc. Detaljplanens belastning på miljö och klimat med hänseende till ökad konsumtion, fler transporter och mer uppvärmning lyfts också.

I två synpunkter anser de skrivande att planförslaget kommer att leda till ökad konsumtion vilket anses vara negativt ur ett hållbarhetsperspektiv kopplat till rådande klimatkris. En boende önskar se mer gröna och innovativa lösningar.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Hur ett hållbart samhälle byggs är en komplex fråga. Stockholm arbetar med att nå FN:s globala utvecklingsmål om hållbara städer och samhällen. Bebyggelsestrukturer och transportsystem ska möjliggöra låga klimatutsläpp. Genom att planera för täthet och

blandade funktioner blir gång-, cykel och kollektivtrafik de självklara valen. Liljeholmen med sitt goda kollektivtrafikläge mycket centralt beläget i staden lämpar sig utifrån hållbarhetsaspekten att förtäta. I projektet har stort arbete lagts ned på att trots en hög exploatering minimera påverkan på parker och naturvärden. Ett tiotal träd kommer att påverkas. Staden kommer inför granskningsskede utreda möjlighet till grönkompensation av dessa.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Miljö och hälsoskyddnämnden skriver i sitt yttrande att de vill se en redogörelse för hur detaljplanen förhåller sig till föreslagna åtgärder i Lokalt åtgärdsprogram för god vattenstatus för Trekanten.

Länsstyrelsen skriver att eftersom planområdet till stora delar är hårdgjort krävs en hög grad av tekniska lösningar för att inte äventyra miljökvalitetsnormer för vatten. Kommunen behöver därför beskriva åtgärderna utförligt i planbeskrivningen. Där det är möjligt behöver kommunen också reglera valda åtgärder i plankartan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer att arbeta med frågorna som gäller miljökvalitetsnormer för vatten inför granskning. Planhandlingarna kommer att förtydligas inför granskning.

Övriga frågor

Torget

Tio yttranden har inkommit från boende med synpunkter på Liljeholmstorget. Boende anser att torgdelen mellan Liljeholmstorget och ner till tvärbanan bör inkluderas i förslaget då upplevelsen är att det är en bortglömd passage som skulle må bra av lite omsorg. Boende anser vidare att torget bör åtgärdas, både funktionsmässigt och estetiskt (med mindre fordonstrafik och mer aktivt folkliv). Några skriver att Liljeholmstorget är grått och trist och föreslår planteringar, fontän mm.

Flera boende menar också att torget redan är skuggigt, då det inramas av hög bebyggelse och menar att förslaget kommer att skapa än mer skugga.

Vidare skriver boende att bottenvåningarna är slutna och ytan upplevs otrygg. Någon skriver att ökad tillsyn för lag och ordning på torget önskas då det är lite stökigt ibland. En boende ser positivt

på att ombyggnationen skulle kunna öka tryggheten och säkerheten i Liljeholmen.

Samfundet S:t Erik vill uppmärksamma värdet i torgets nuvarande sammanhållna gestaltning vars höga kvalitet belönades med Planpriset. Det är av stor vikt att torgets nuvarande karaktär och identitet blir en utgångspunkt vid utformning av åtgärder eller förändringar av torgytan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Staden arbetar med att utveckla torget inklusive området ned mot tvärbanan. Vid granskningen kommer utformningen att presenteras. Dock ingår torget inte i planområdet då det inte är nödvändigt, platsen är redan planlagd som torg.

Bebyggelseförslaget kommer att bearbetas i kommande skede för att bland annat förbättra mikroklimatet och minska skuggpåverkan på torget.

Trygghet är en viktig fråga i projektet och kommer arbetas med fortsättningsvis genom processen. Förslaget bygger på att skapa en funktionsblandning och rikta verksamheter utåt och åstadkomma levande bottenvåningar. Bottenvåningarna mot torget kommer inte innehålla kontor utan lokaler i bottenvåningarna.

Ökad tillsyn för lag och ordning är inte en fråga som hanteras av stadsbyggnadskontoret.

Barnperspektivet

Tio yttranden har inkommit som gäller barnperspektivet. Flera boende skriver att större fokus behövs på barnen och deras behov. Flera boende ifrågasätter placeringen av en förskola ovanpå en godsterminal som måste byggas in med höga vind- och bullerskydd för att det ska gå att vara där och där barnen behöver gå genom gallerian för att komma ut i parken. En boende undrar om hänsyn tagits till FN:s barnkonvention när en förskola byggs på taket till en godsterminal. Hur går det ihop med att man just nu lägger ner Trekantens förskola, som har en fantastisk och naturlig utemiljö? Boende menar att en barnkonsekvensanalys ska tas fram.

Det har även inkommit synpunkter på att mindre förskolor borde byggas istället för större, behovet av icke kommersiella lokaler för barn samt att förskolan Rosteriet kommer under ett stort fastighetsprojekt att lida av tung trafik under lång tid.

Många yttranden berör också parken runt sjön Trekanten och Fruktparken (se under rubriken Parker och grönområden) med beskrivningar hur viktig parken är för barnen, boende, skolor och

förskolorna i området. Boende lyfter att närliggande detaljplaneprojekt saknar som regel egna parker och förskolegårdarna är som regel små samt att skolor i området byggs ut och får större elevantal.

Barns utemiljö i staden (BUMS) anser att om planförslaget för Liljeholmens centrum genomförs innebär det en mycket stor försämring för barn och unga. De anser att de två höga bostadshusen ska utgå då de tar plats från den viktigaste och mest frekventerade delen av parken där bl a annat Fruktparken finns. De menar att bebyggelsen ger oacceptabel inverkan på vind- och solförhållanden på platser och tider som är de viktigaste för barnen.

Vidare anser de att en utveckling av Liljeholmens centrum måste innefatta åtaganden om offentliga lokaler som bibliotek och samlingsplatser för barn och unga då kulturförvaltningens kartläggning av mötesplatser i stadsdelsområdet 2015 visar att det inte finns några mötesplatser för ungdomar i Liljeholmen, fransett vissa idrottsanläggningar. Att inomhusytor utan möjlighet till social kontroll "Stråket" i planbeskrivningen inte bör förekomma. BUMS påpekar också att ingen barnkonsekvensanalys är framtagen.

Utbildningsförvaltningen bedömer att behovet av elevplatser i samband med planförslaget omhändertas i utbildningsförvaltningens nuvarande skolplanering

Stadsdelsförvaltningen Hägersten - Älvsjö anser att förskolan kommer att behöva fortsätta utvecklas så att den anpassas till förvaltningens önskemål och behov.

Övriga synpunkter som inkommit är:

- En boende undrar hur hållbarhetskalkylen ser ut när inomhusmiljöer byggs in och byggs ut och anser att projektet kan läggas i malpåse på grund av höga kostnader.
- önskemål om att tillåta hundar i gallerian
- krav på mer resurser på renhållning. Både i form av sophämtning och att städa ytor från skräp.
- önskemål kring röjning av sly
- fråga kring upprustningar i det befintliga i samband med planen?

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Det stora plana parkområdet, den mest nyttjade där även Fruktparken ingår, kommer inte att bebyggas utan kommer att behålla sin storlek och kommer inte att påverkas av skugga från den nya bebyggelsen.

Stadsbyggnadskontoret har studerat flera lägen för en förskola. Valt läge är den enda platsen som kan uppfylla riktlinjerna om en förskolegård med plats för 10 kvm/barn. Kontoret anser att platsen är möjlig för en förskola, förslaget kommer utvecklas till granskning. Storleken på förskolan har med driftfördelar och ekonomi att göra.

Ett större bibliotek planeras i Liljeholmens centrum och har möjlighet att bli just en sådan plats som efterfrågas, en ickekommersiell mötesplats för ungdomar.

Stadsbyggnadskontoret har inte för avsikt att göra en barnkonsekvensanalys, då kompetensen och kunskap finns inom arbetsgruppen som jobbar med planen.

Inomhusstråket bedömer stadsbyggnadskontoret kunna bli en trygg plats, förslaget kommer att utvecklas till granskning avseende just trygghetsaspekten.

Någon speciell hållbarhetskalkyl har inte gjorts. Ekonomiska kostnaderna för utbyggnaden av gallerian tar fastighetsägaren.

Upprustningar i det befintliga kommer att ses över.

Övriga frågor som sly, skräp, hundar mm är inte planfrågor.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Från de inkomna synpunkterna har intressekonflikter mellan det allmänna behovet av förtätning med bostäder, arbetsplatser och centrumverksamheter i en av översiktsplanens utpekade centrumtyngdpunkter av regionalt intresse och den påverkan denna förtätning får b.la. på närboendes utsikt, landskapsbild, kulturmiljö, skuggning av Trekantsparken och Liljeholmstorget. Stadsbyggnadskontoret vidhåller att en relativt hög exploateringsgrad är befogat på platsen. Det är emellertid av yttersta vikt att störningarna som den nya bebyggelsen åstadkommer inte blir oacceptabel ur någon synpunkt. Stadsbyggnadskontoret bedömer att en förutsättning för att hantera störningarna och tillmötesgå merparten av inkomna synpunkter i samrådet är att sänka exploateringsgraden och därmed vissa av byggnadernas höjder. Sänkningen av exploateringsgraden bör särskilt beröra de två bostadshusen.

Föreslagna förändringar

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer följande frågor att studeras vidare:

- Utformning av allmänna och offentliga platser
- Exploateringsgrad/anpassning till kulturmiljön
- Gestaltning av byggnader
- Dagvatten/översvämning
- Intrång i strandskyddat område
- Buller
- Markföroreningar
- Geotekniska risker

Kontoret föreslår att planförslaget revideras med ca 15% minskning av exploateringsgraden jämfört med samrådsförslaget.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och studeras vidare i det fortsatta arbetet.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att ovanstående revideringar innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen.

Inkomna synpunkter

Nedan redovisas en sammanfattning av inkomna synpunkter. För yttrandena i sin helhet hänvisas till planakten för projektet, dnr 2018-14587. Planakten för ärendet finns tillgänglig i Tekniska Nämndhuset på Fleminggatan 4.

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen, Dnr 213

Länsstyrelsen lämnar synpunkter på förslaget utifrån innehållet i 5 kap. 14 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL. Länsstyrelsen har tagit del av yttranden från Trafikverket och Swedavia under handläggningen av ärendet.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen bedömer utifrån ingripandegrunderna i 11 kap. 10 § PBL att planförslaget behöver bearbetas vad gäller frågor som rör miljö kvalitetsnormer för vatten, strandskydd, hälsa avseende buller,

barns hälsa, förorenade områden, elektromagnetiska fält, geotekniska risker och säkerhet, samt översvämningssrisk. Om dessa problem kvarstår vid ett antagande kan Länsstyrelsen komma att ta upp planen för prövning enligt 11 kap. 10 § PBL. Planen kan då komma att upphävas enligt 11 kap. 11 § PBL. Länsstyrelsen lämnar i yttrandet även rådgivande synpunkter kopplade till naturmiljö, dagvatten, kulturmiljö, social hållbarhet och gestaltning, hälsa samt formalia.

Ingripandegrunder enligt 11 kap. 10 § PBL

Miljökvalitetsnormer för vatten. Eftersom planområdet till stora delar är hårdgjort krävs en hög grad av tekniska lösningar för att inte äventyra miljökvalitetsnormer för vatten. Kommunen behöver därför beskriva åtgärderna utförligt i planbeskrivningen. Där det är möjligt behöver kommunen också reglera valda åtgärder i plankartan.

Strandskyddet. I planbeskrivningen finns en illustrationskarta över områden där kommunen föreslår att upphäva strandskyddet. Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att särskilt skäl enligt 7 kap. 18 c § p. 1 miljöbalken kan sägas gälla för den del av planområdet som är inhägnad och består av en parkeringsyta (blått område). I planbeskrivningen behöver det förtydligas vilka särskilda skäl som åberopas för upphävande av strandskyddet för gult område samt det västra gröna området. Att ett område sedan tidigare är planlagt som park utgör inte ett skäl för att anse att området är ianspråktaget på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften. Kommunen behöver i sin bedömning av strandskyddets biologiska syfte beakta att denna del av planområdet ligger i kanten av ett ekologiskt kärnområde för ek och habitatnätverk för eklevande arter. Kommunen behöver till granskningsskedet komplettera underlaget så att det tydligt framgår på vilket sätt marken är ianspråktagen, alternativt inte upphäva strandskyddet i dessa delar.

Hälsa och säkerhet

Buller. Förutsättningen för att bostadsbebyggelsen ska bli lämplig med hänsyn till buller är en överdäckning av tunnelbanan (Tyréns, november 2020). Kommunen behöver därför i plankartan säkerställa att överdäckningen av tunnelbanan genomförs innan bostadsbebyggelsen.

Barns hälsa. Till nästa skede behöver kommunen visa att förskolegården blir lämplig med hänsyn till barns hälsa. Enligt planbeskrivningen beräknas ekvivalent ljudnivå från väg- och spårtrafik på förskolas gård uppgå till ca 55 dBA och maximal

ljudnivå till ca 69 dBA. I bullerutredningen (Tyréns, november 2020) behövs en skärm som är ca 90 meter lång och ca 3 meter hög för att klara bullerdämpning enligt Naturvårdsverkets riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik. En bullerskärm, enligt detta förslag, är en kraftfull åtgärd som i sin tur kan medföra andra hälsokonsekvenser. Kommunen behöver därför redovisa de samlade konsekvenserna för barnens hälsa i deras utemiljö om en sådan bullerskärm uppförs. Detta med avseende på såväl buller, men även till exempel skugg- och ljusförhållanden som mikroklimat. Om kommunen väljer att gå vidare med ett annat förslag på bullerskärmning, behöver även konsekvenserna av en sådan redovisas så att det framgår att planförslaget blir lämpligt. Enligt bullerutredningen kan bullerskärmen även dämpa industribuller från lastdocka vid godsterminalen. Det framgår dock inte vilka ljudnivåer som godshanteringen alstrar. Kommunen behöver inför fortsatt planläggning därför klargöra att Boverkets riktvärden (BFS 2020:2) för högsta ekvivalenta ljudnivåer från industriell och annan verksamhet kan klaras i de delar av förskolegården som används för pedagogisk verksamhet. Det gäller även störande ljud från eventuell teknisk utrustning.

Förorenade områden. En miljöteknisk markundersökning (Structor, 2020-06-10) är genomförd i de delar av planområdet som planeras för bostäder. Resultaten visar att det finns föroreningar som överstiger Naturvårdsverkets generella riktvärden för förorenad mark. Föroreningarna är inte avgränsade i sidled. Intill planområdet ligger Trekantsparken som undersöktes 2007. Då hittades föroreningar som överstiger riktvärden för mindre känslig markanvändning, såsom cancerogena PAH:er, bly och zink som kommer från tidigare verksamheter i området. Området har riskklass 2 enligt MIFO. Länsstyrelsen kan på nuvarande planhandlingar inte göra bedömningen om planförslaget blir lämpligt med avseende på markföroreningar. Inför nästa skede behöver kommunen redogöra för föroreningssituationen i grundvatten, samt avgränsa påträffade markföroreningar i sidled så att det framgår att planförslaget inte medför någon risk för människors hälsa. Kommunen behöver även bedöma om de föroreningar som finns i Trekantsparken och i direkt angränsning till planområdet kan utgöra en risk för människors hälsa med ändrad markanvändning. Eventuella riskbedömningar och ställningstaganden ska redovisas i planbeskrivningen. I planbeskrivningen ska kommunen också ange vilken åtgärdsnivå som gäller för planområdet.

Elektromagnetiska fält. Ny bostadsbebyggelse kommer att ligga nära tunnelbanan, men det framgår inte hur eller om planerad bebyggelse kommer att påverkas av tunnelbanans

elektromagnetiska strålning. Det framgår inte heller om elektromagnetisk strålning från likriktarstationen kan påverka förskolan eller långtidsboendet som ligger 10 meter bort. Kommunen behöver till nästa skede både förtydliga och säkerställa att detta inte innebär någon hälsorisk.

Risker kopplat till tunnelbanan. Planförslaget innebär att tunnelbanan överdäckas och att ny bebyggelse uppförs direkt ovan och i nära anslutning intill tunnelbanan. Planförslaget behöver kompletteras med en beskrivning och bedömning av eventuella risker för omgivningen vid en urspårning eller om ett tunnelbanetåg börjar brinna under överdäckningen. Kommunen behöver även bedöma konsekvenser av en brand under överdäckningen för tunnelbanestationen. Nödvändiga åtgärder inom planområdet behöver säkerställas med planbestämmelser. Om andra åtgärder behövs, såsom åtgärder utanför området, behöver detta också säkerställas om det krävs för planens lämplighet, såsom i avtal om annat inte är möjligt. Om överdäckningen är en förutsättning för att bostadsbebyggelsen ska bli lämplig behöver kommunen i plankartan säkerställa att överdäckningen av tunnelbanan genomförs innan bostadsbebyggelsen. Vid en brand i tunnelbanan behöver brandgasen ventileras ut. Kommunen behöver förtydliga hur detta ska ske. Vid behov behöver ventilationsschaktens placering i detaljplanen regleras. Brandgasen kan påverka omgivningen negativt och därför behöver eventuella ventilations-schakt för detta placeras på lämplig plats.

Geotekniska risker. Kommunen behöver bedöma risken för ras eller skred inom eller i anslutning till planområdet. Planförslaget behöver anpassas efter bedömningen, så det inte medför risk för människors säkerhet. I Statens geotekniska instituts kartunderlag om ras, skred och erosion är markområdet mellan planområdet och sjön Trekanten utpekad som ett aktsamhetsområde med förutsättning för skred på grund av närheten till vattnet. Kommunen behöver därför undersöka om det kan finnas stabilitetsproblem här som kan påverka planområdet. Kommunen behöver även beakta att de geotekniska förhållandena och markstabiliteten kan komma att påverkas av ett förändrat klimat med bland annat ökad nederbörd och högre temperaturer.

Översvämningsrisk. Enligt dagvattenutredningen (Structor, 2020-11-13) finns påtagliga översvämningsrisker vid skyfall för tunnelbanestationen. En avrinningsväg tar vattnet från Nybohovsbacken via Hojgränd till lågpunkten vid tunnelbanespåret. Eftersom tunnelbanespåret ska överdäckas och bebyggelse placeras längs avrinningsvägen kommer flödesriktningar att ändras.

Kommunen behöver redovisa resultat från en skyfallskartering som tar hänsyn till till framtida bebyggelse och höjdsättning inom planområdet. Skyfallskarteringen bör följa Länsstyrelsens rekommendationer för hantering av översvämning till följd av skyfall (Fakta 2018:5). I redovisningen behöver ni visa var skyfallsvattnet tar vägen och att detta inte medför en ökning av översvämningsrisker för bebyggelse utanför planområdet. Ni behöver också visa att framtida bebyggelse inte översvämmas vid ett klimatanpassat 100-årsregn och att framkomlighet till och från planområdet är möjlig vid skyfall. Kommunen behöver även se till att tekniska anläggningar inte översvämmas vid ett klimatanpassat 100-årsregn, så som likriktarstation och transformatorstation som planeras där befintlig avrinningsväg går. Om markens nivå på bebyggelse och höjdsättning är nödvändiga för att undvika översvämningsrisker behöver dessa regleras i plankartan.

Råd om tillämpning av 2 kap. PBL

Naturmiljö. Kommunen anger i planbeskrivningen att det, med undantag för en stor tall, saknas naturvärden i planområdet. I naturvärdesinventeringen (Conec, 2020-11-24) anges dock att det finns andra naturvärden i området, framförallt de tiotal tämligen grova ädellövträden (alm, lönn och ek). Enligt planbeskrivningen behöver två till tre almar fällas i ett område (B) som enligt naturvärdesutredningen har vissa naturvärden och beskrivs som ”bevaransvärda”. Almen är rödlistad som akut hotad. Enligt artportalen (Artdatabanken, SLU) förekommer i närområdet även fjärilen almsnabbvinge som är nära hotad och knuten till alm. Planens utformning bör därför ses över med beaktande av förekomsten av alm och planbeskrivningen revideras.

Dagvattenhantering. I den miljötekniska markundersökningen (Structor, 2020-06-10) framkommer att grundvattennivån i planområdet ligger på som högst 1,75 meter. Kommunen bör förtydliga att dagvattenåtgärderna, så som dagvattenmagasin, fungerar med den grundvattenytan. En av dagvattenåtgärderna som föreslås i dagvattenutredningen (Structor 2020-11-13) är sedumtak. Sådana tak kan vara en källa till näringsämnen vid anläggningsfas och skötsel. Det är därför fördelaktigt om kommunen redogör för hur ni avser att hantera detta.

Kulturmiljö och gestaltning. I kommunens kulturmiljöutredning och antikvariska konsekvensbeskrivning lyfts flera aspekter gällande

påverkan av den nya bebyggelsens höjd och täthet. Det anges att förslaget medför negativa konsekvenser för stadsbild, landskapets avläsbarhet och lokala kulturvärden. I planförslaget går det varken att utläsa om eller hur innehållet i utredningarna har påverkat planutformningen. Exempelvis kommer bebyggelsen att skymma Nybohovs punkthus sett från söder. Punkthuset utgör ett karakteristiskt inslag i stadens siluett. Förslaget innebär vidare en skalförskjutning av bebyggelsen, vilket medför att dalsänkan i det karakteristiska sprickdalslandskapet byggs igen. Därmed försvåras avläsbarheten av landskapet och det kulturhistoriska värdet minskar. För att bättre stämma överens med planens syfte och för att för att planförslaget ska svara mot hänsyns- och anpassningskrav enligt 2 kap 6§ bör kommunen därför se över förslaget, så som bebyggelsens höjd och täthet. Kommunen kan med fördel även komplettera planbestämmelserna med egenskaper och karaktärsdrag som ska värnas vid om- och tillbyggnad av platsens kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Social hållbarhet. Länsstyrelsen ser positivt på att det skapas en ny passage mellan torget och gallerians sydvästra entré. Dock blir passagen endast tillgänglig en begränsad tid under dygnet och visuellt dold eftersom den går inomhus, vilket kan påverka trygghetsupplevelsen i området. Bebyggelsens kraftiga höjd, täthet och utbredning riskerar att förstärka gallerians visuella barriäreffekt som redan finns mellan Nybohovsbacken och torget. Därför kan bebyggelsens utformning med fördel ses över för att förbättra orienterbarheten och minska barriäreffekten i området, vilket kan bidra ytterligare till planens syfte gällande att koppla samman offentliga platser inom området.

Hälsa. Länsstyrelsen rekommenderar kommunen att vidare se över möjligheterna att anpassa bebyggelsens utformning för att förbättra planförslagets mikroklimat avseende vind och dagsljus. De höga punkthusen för bostäder skulle kunna medföra störande vindar på marknivån vid Södra Liljeholmsgränd. Den täta och höga bebyggelsen medför också begränsad tillgång till dagsljus för både bostäder, kontor och flera allmänna platser så som torget och Södra Liljeholmsgränd. Gällande förskolegården så är denna placerad på bjälklag i ett solbelyst söderläge där risk finns för höga temperaturer på sommarhalvåret. Om kommunen avser att möjliggöra skuggivande vegetation på skolgården i den kommande planeringen kan det vara lämpligt att säkerställa tillräckligt bjälklagsdjup med planbestämmelse.

Buller. Planförslaget innehåller användningarna "Förskola" och "Tillfällig vistelse" intill entrétorget, som kommer att ha angörings- trafik med leveranser. Kommunen bör se till att förutsättningar finns för att klara Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus, eftersom dessa råd gäller även för lokaler för undervisning, vård eller annat omhändertagande och sovrum i tillfällig boende.

Formaliafrågor

Val av förfarande. Det framgår inte vilket förfarande som tillämpas för detaljplanen. Ett utökat förfarande ska tillämpas om planförslaget exempelvis är av betydande intresse för allmänheten. Länsstyrelsen anser att den här planen skulle kunna anses vara av betydande intresse för allmänheten då det berör ett centrumområde, en stor utbyggnad med visuell påverkan från långt avstånd och syftar till att förändra allmänna platser.

Undersökning om betydande miljöpåverkan

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att detaljplanens genomförande inte kan förväntas medföra betydande miljöpåverkan.

Medverkande i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Tatjana Joksimović med planhandläggare Emma Mogren som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Lisa Palmér medverkat. Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Storstockholms Brandförsvär, Dnr 149

Hantering av olycksrisker

SSBF yttrade sig i detta ärende i behovsbedömningen och påpekade behovet av att ta fram en detaljerad riskanalys, samt särskilt beakta de höga personantalen från gallerian, tunnelbanestationen och bussterminalen. I underlaget kan inte SSBF se att en riskanalys har gjorts och SSBF anser fortfarande att det behöver utredas hur dessa påverkar överdäckningskonstruktionen samt byggnaderna ovan. I

SSBF:s yttrande i behovsbedömning nämndes urspårningsrisk, tågbrand, gasbussbrand med flera som exempel. Risker såsom översvämningar samt ras och skred är också av vikt att utreda och hantera men ligger utanför SSBF:s kompetensområde.

SSBF:s kommentar gällande befarad risknivå

SSBF rekommenderar att en detaljerad riskbedömning utförs inom ramen för denna detaljplan. SSBF rekommenderar att konsultstöd av sakkunnig upphandlas för att ta fram denna riskbedömning.

Vid en detaljerad riskbedömning rekommenderar SSBF att denna bör innehålla både en kvalitativ och en kvantitativ bedömning av risknivåns storlek. I redovisningen av risk bör risknivån beskrivas som individrisk samt samhällsrisk. Dessa bör sedan jämföras mot ett på förhand givet acceptanskriterium. Där riskreducerande åtgärder föreslås bör dessa verifieras att de ger avsett skydd.

Länsstyrelsens riktlinjer vad gäller skyddsavstånd behandlar inte flera riskkällors sammanvägda riskexponering, så kallad kumulativ effekt. Detta bör dock behandlas i den fysiska planeringen. Med detta menas att om två (eller fler) större riskkällor ligger i närheten av planområdet kan eventuellt större skyddsavstånd alternativt ytterligare riskreducerande åtgärder bli aktuellt. Den föreslagna verksamheten kommer sannolikt att bli en verksamhet med högt personantal, vilket bör beaktas vid den riskbedömning som utförs. SSBF vill uppmärksamma att detta kan resultera i högre krav på utrymning och frångänglighet från berörda byggnader. Det bör också tas hänsyn till var stora mängder utrymmande personer förväntas ta vägen efter genomförd utrymning.

Möjlighet till räddningsinsatser

Detaljplanen möjliggör för en komplex bebyggelse som tar stor yta i anspråk. Flera frågor som är kritiska för projektets möjlighet att förverkligas kommer bedömas i senare skeden (huvudsakligen byggprocessen). Dessa krav behöver uppfyllas i projekteringen, men för att säkerställa möjligheterna att uppfylla exempelvis Boverkets byggregler i senare skeden rekommenderar SSBF att förutsättningarna att lösa dessa aspekter utreds så tidigt som möjligt. Exempelvis kan det handla om möjligheter till utrymning vid brand och möjligheter till räddningsinsatser. Avseende höga delar har SSBF en vägledning vid utformning av byggnadstekniskt brandskydd, se vägledningsdokument VL2014-08⁴.

Tillgänglighet och åtkomlighet

SSBF anser att räddningstjänstens tillgänglighet, åtkomlighet och tillgång till brandvatten för området ska redovisas tydligare, exempelvis på samma sätt som tillgänglighet för fordon redovisas på sida 32 i planbeskrivningen. Utifrån vad SSBF kan utläsa är det exempelvis oklart om SSBF fordon har framkomlighet på Liljeholmsgränd. Avstånd mellan körbar väg och byggnadernas angreppspunkter är i grunden en projekteringsfråga men förutsättningarna behöver möjliggöras för att projektet ska kunna

förverkligas. I SSBF:s vägledningsdokument VL2014-09 beskrivs de förutsättningar som krävs för en räddningsväg.

Om ett garage under jord etableras inom området bör hänsyn tas till om garagetaket avses vara körbart för tyngre räddningsfordon, samt att garaget är körbart för att framkomlighet till bebyggelsen ska vara fullgod. Om garaget inte avses vara körbart, och framkomlighet ändå kan tillgodoses, krävs att detta markeras. SSBF bedömer att det inom ramen för planarbetet bör utredas om planen påverkar möjligheterna att utrymma berörda fastigheter inom planområdet. Byggnaderna kan ha dimensionerats under förutsättning att utrymning ska ske via räddningstjänstens stegutrustning, vilken är den absolut vanligaste för bostadslägenheter upp till åtta våningar och kan även förekomma för mindre kontorslägenheter. Om aktuell detaljplan kan ha inverkan på exempelvis möjligheten att ställa upp räddningstjänstens stegutrustning måste utrymningsmöjligheterna utredas vidare i planarbetet och säkerställas.

Brandvatten

Vid planering av ny bebyggelse behöver hänsyn tas till tillgång av brandvatten. Utifrån SSBF:s underlag ser det ut som att brandpostsystemet i området är glest. SSBF anser följaktligen att behovet av nya brandposter i området bör ses över i samråd med förvaltaren av brandpostnätet. För ett konventionellt brandpostsystem rekommenderar SSBF ett avstånd om 75 meter från brandpost till uppställningsplats för räddningsfordon, dvs. 150 meter mellan två brandposter. Mer information om SSBF:s syn gällande brandvatten finns i vägledningsdokument VL2014-12⁶.

Övrigt

SSBF rekommenderar fortsatt samverkan kring frågorna om det finns osäkerhet i hur ovanstående yttrande ska beaktas i resterande del av planprocessen.

Trafikverket, Dnr 110

Trafikverket har ingen erinran mot detaljplanen.

Swedavia, Dnr 192

En flyghinderanalys har ej utförts då Stockholms stad gjort bedömningen att det inte varit nödvändigt. Att staden gör denna form av bedömning kan medföra betydande risker, detta eftersom Luftfartsverket inte är ensam intressent gällande det beslutsstöd som flyghinderanalysen utgör. Hänvisningen till Marievik är förvisso i sak korrekt *i detta enskilda fall*, men bör inte ses som ett

lämpligt arbetssätt, då en positionsskillnad på betydligt lägre avstånd än 500 m kan utgöra grund för mycket stora skillnader i potentiell påverkan av flygprocedurer. Swedavias rekommendation är att en flyghinderanalys alltid skall vara med som obligatoriskt underlag redan i detaljplaneskede där planerad högre bebyggelse ingår.

Trafikförvaltningen. Region Stockholm Dnr 216

Trafikförvaltningen ger synpunkter på detaljplanen tillsammans med förvaltningen för utbyggtunnelbana, Region Stockholm.

Regionen konstaterar att många frågor återstår att lösa för att säkerställa planens genomförbarhet och en fortsatt nära dialog är nödvändig för att nå dit.

Synpunkter på planen i korthet:

- Hänsyn behöver tas till planerad ny tunnelbana mellan Älvsjö och Fridhemsplan
- Regionen ser behov av övergripande planering för ökad framkomlighet för tvärbana och buss i området
- Stomljudsfrågan behöver utredas samt beskrivas i planbeskrivningen
- Kopplingen mellan tunnelbanesystemet och Nybodadepån behöver vara i drift under hela genomförandet
- Arbetsmiljön för de som arbetar för regionen på platsen får inte äventyras under genomförandet
- Grundläggning och nedtagning av laster får inte riskera att skada regionens anläggning
- Anläggningen ska genomföras så att ingen elsäkerhetsplanering krävs
- Dagvatten ska ledas bort från spårområdet
- Avståndet mellan spårområde och planerade byggnader mm ska anges
- Placering av brännbar byggnad med mera inom 15 meter från nätstation kräver tillstånd från trafikförvaltningen
- Regionens 33kV ledning behöver flyttas vilket ska bekostas av part som begär flytten
- Fastigheten Baljan, verksamhet som är mycket viktig för hela kollektivtrafiksystemet
  - Minst fem parkeringsplatser ska finnas i direkt anslutning eller mycket nära fastigheten under genomförandet och då planen är genomförd
  - Föreslagen koppling mellan Baljan och exploatering är inte överenskommen mellan parterna
  - Tunnelbanans skalskydd ska beaktas

- Hissen vid fastigheten är viktig för regionens verksamhet
- Detaljplanen stämmer inte överens med av exploatören framtagna tekniska beskrivningar, exempelvis saknas volymer för föreslagen utrymningsväg vid brand
- Tunnelbanans tunnelkonstruktion ska vara fristående och ej lastbärande
- Plankartan
  - Skyddszon för tunnelbanan behöver anges
  - Skyddszon för Nybohovshissen/ bergbanan behöver anges
  - En sektion tvärs över spåren behöver redovisas
  - Parkeringsmöjligheter behöver finnas vid regionens teknikhus
  - U-område vid teknikhus kan behöva justeras
  - Hänsyn till nya tunnelbanan behöver tas
- Fastighetsrättslig gränsdragning mot tunnelbanan behöver tydliggöras
- Innan genomförande ska samordning skett med trafikförvaltningens produktionssamordnare
- Kostnader kopplade till intrång i kollektivtrafikens anläggning ska bäras av exploatören
- Placering av etableringselement ska godkännas av trafikförvaltningen

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Lantmäterimyndigheten, Dnr 162

Lantmäterimyndigheten anser att det naturliga vore att inbegripa Ädpbestämmelserna i Tilläggsplan för avloppsledning, Ädp 2015-19085. Om det är tänkt att ÄDPn ska gälla som ett tillägg till denna plan behöver det redovisas på plankartan att det ska vara så. En användning behöver i så fall även redovisas på sektionerna inom de utrymmen där ÄDPn ska fortsätta gälla.

T2 och T3-bestämmelserna bör ändras så att det framgår att tillåten användning i *höjdled* framgår av sektionerna. Vad som händer med T-höjderna vinkelrätt mot sektionen behöver redovisas. Om den bärande konstruktionen inom T-användningen behövs för överdäckningen behöver den bärande konstruktionen planläggas för den användningen.

Lantmäterimyndigheten anser vidare att plankartan möjliggör många olika genomföranden. Om det avsedda genomförandet ska redovisas behöver det framgå att det är en avsikt.

Rättighetstabellen i planbeskrivningen skulle behöva ses över något. Till exempel skulle all text som handlar om ändring av befintliga rättigheter kunna redovisas i tabellen. Tabellen skulle eventuellt passa bättre i senare avsnitt, under styckena om fastighetsbildning. Efter rättighetstabellen skulle en redogörelse av behövliga nya rättigheter kunna redovisas.

Planbeskrivningen anger att all allmän plats i planförslaget redan idag är allmän plats vilket inte stämmer. Längs Nybohovsbacken planläggs exempelvis kvartersmark som allmän plats för att anpassa till hur det används idag. Mark som inte är planlagd som E inom Liljeholmen 1:4 bör fränskiljas och överföras till allmänplatsfastigheten Liljeholmen 1:1.

Servitut 0180K-2013-16695.6 som nämns gäller inte för likriktarstation, utan för spåranläggning med skyddszon. En enklare lösning än den som föreslås är att fastighetsreglera bort mark som inte är planlagd som E-mark från Liljeholmen 1:4.

I övrigt hänvisas till synpunkter vid tidigare dialog mellan Lantmäterimyndigheten och planhandläggaren. Lantmäterimyndigheten kan vara behjälplig vid en översyn av innehållet i planbeskrivningens genomförandedel efter samrådet.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Dnr 121

Förvaltningen är positiv till planförslaget. Att kombinera nya arbetsplatser, bostäder, handel, service och rekreation i en knutpunkt med kollektivtrafik är synnerligen positivt för området ur flera olika perspektiv.

Förvaltningen ser att förskolan kommer behöva fortsätta utvecklas så att den anpassas till förvaltningens önskemål och behov. Förvaltningen kommer att kalla till möte framöver där detta kan diskuteras. Frågor som behöver lösas är bland annat angöring för leveranser och sophämtning, tillgängliga entréer till och från förskolan, separata hissar för matleveranser och storlek på ytorna samt hyresnivå. Förskolegården är av tillräcklig storlek. Det är av stor vikt att säkerställa att gården inte blir för varm under sommarhalvåret med tanke på läget och bullerskärmen, detta behöver beaktas.

Förvaltningen arbetar aktivt genom platssamverkan med trygghetsfrågor i Liljeholmen med omnejd. Planförslaget innebär mer människor i rörelse på platsen genom bostäder, arbetsplatser och handel. Detta är i sig ofta trygghetsskapande och positivt för platsen. Planförslaget innebär en förlängning av Liljeholmsgränd med viss risk för att bli en plats som skapar viss otrygghet kvällar

och nätter. Vidare ser det ut som att det finns en stor höjdskillnad och därmed en vägg som ligger i skymundan vid den nya rondellen som ligger vid entrén till garaget under terrassen. Även här finns det risk för att platsen blir otrygg kvälls- och nattetid. Det är därför viktigt att titta närmare på om det krävs ytterligare åtgärder för att stärka tryggheten på ovan nämnda platser inom planområdet.

Planförslaget innebär att den södra delen av Trekantsparken skuggas till stora delar. Trots att omarbetningen av Trekantsparken ligger utanför planarbetet så vill förvaltningen betona vikten av att parken anpassas efter de nya förutsättningarna. Förslaget om en brygga ute i vattnet är exempel på hur besökare i parken skulle få mer solljus trots den nya bebyggelsen.

Planförslaget har flera områden med kvartersmark som ska vara tillgänglig för allmänheten, så kallade x-områden. Det är staden som har driftansvar över x-områden om inget annat anges. I detaljplanen läggs driftansvaret för två x-områden på stadsdelsförvaltningen, dels X1 som ligger på angöringsgatan Liljeholmsgränd och dels X3 som är angöringsplatsen vid infarten till Hojgränd. Stadsdelsförvaltningens driftansvar sträcker sig till parkområden och gatugrönt, vilket inte omfattar dessa två områden, som är hårdgjorda och mer att betrakta som gata och torg. Stadsbyggnadskontoret behöver hitta en annan lösning för driften på dessa ytor, exempelvis kan trafikkontoret som har mer lämpliga driftfordon för platserna, få ansvaret.

Stadsdelsförvaltningen vill betona vikten av att säkerställa att transporter och annan nyttotrafik kan ta sig fram till den nuvarande förskolan Hovet via Hojgränd.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Dnr 190

Miljö- och hälsoskyddsnämnden tillstyrker planförslaget. Nämnden är i huvudsak positiv till förslaget och anser att planens syften i stort kan uppnås utan betydande miljö- och hälsopåverkan.

Överdäckningen av tunnelbanespåret möjliggör en bättre ljudmiljö, planförslaget tar redan exploaterad mark i anspråk samtidigt som de centrala Liljeholmen kompletteras med bostäder och arbetsplatser.

Nedanstående synpunkter behöver beaktas i den fortsatta planeringen:

- Planbestämmelserna kompletteras så att det framgår att bullerskärm ska uppföras för att klara 50 dBA Leq på delar av förskolegården.

- Bullerutredningen kompletteras med en karta som visar ljudnivåerna på förskolegården.
- Omarbeta planförslaget för att minimera negativ påverkan på Trekantsparken i form av skuggning.
- Redovisa hur planen förhåller sig till föreslagna åtgärder i Lokalt Åtgärdsprogram för god vattenstatus för Trekanten.

Synpunkter som bör beaktas i den fortsatta planeringen:

- Det föreslås en förskola med fyra avdelningar (ca 72 - 80 barn) i två plan. Förskolegården är placerad på taket till godsterminalen. Gården är bullerexponerad. Nämnden anser att det tydligare bör framgå av bestämmelserna att en skärm ska uppföras för att ljudnivån på förskolegården ska klara Boverkets riktvärde 50 dBA ekvivalent ljudnivå på delar av gården. De ytor som uppfyller riktvärdet 50 dBA bör även redovisas i bullerutredningen och planbeskrivningen.
- Nämnden bedömer att Trekantsparken har höga rekreativa värden för såväl befintliga som kommande invånare och anser att det ur rekreations- och hälsoperspektiv är viktig att planförslaget studeras vidare för att nå en utformning som har mindre negativ påverkan på vistelsevärdena i trekantsparken.
- Överlag anser nämnden att den föreslagna dagvattenhanteringen är bra men det finns dock fortsatta frågor som behöver utredas vidare i planprocessen. Förvaltningen anser att dagvattnets rinnvägar i utredningen bör förtydligas, eftersom de är svåra att utläsa. För kvartersmarken uppnås åtgärdsnivån med marginal. Nämnden vill också poängtera att om lösningarna ska fungera över tid är det viktigt att det är tydligt vem som ansvarar för drift och underhåll av dagvattenanläggningarna och att det följs upp att det som föreslås blir av. För allmän plats kommer dagvatten att utredas vidare efter samrådsskedet då en systemhandling för allmän plats tas fram. I den utredningen behöver ett helhetsgrepp tas och där kan de synpunkter som nämnden yttrat tas med.

Övriga synpunkter

- Detaljplanen förutsätter att strandskyddet upphävs för mark- och vattenområde inom delar av planområdet. I planförslaget redogörs för de motiv och ställningstaganden som gjorts för att strandskyddet ska upphävas i enlighet med miljöbalkens 7 kap 18 §. Förvaltningen anser att de skäl och den motivering som framförs i planbeskrivningen är rimliga och har inget att invända mot dessa.

- En översiktlig undersökning har gjorts som visar att det inte går att utesluta att det kan förekomma delområde där det ställvis förekommer högre föroreningshalter i mark än vad erhållna resultat påvisar. Nämnden anser dock inte att det föranleder någon risk för människors hälsa med tanke på detaljplanens utformning. Det är dock av vikt att ytterligare provtagning och åtgärder vidtas för att omhänderta markföroreningarna på ett lämpligt sett.

Trafikkontoret, Trafikplanering Söder, Dnr 195

Utvecklingen av området bidrar till att stärka platsen som områdets nod och huvudmålspunkt. Det är positivt att befintlig parkeringsanläggning kan nyttjas för huvuddelen av det tillkommande behovet.

Omdaningen av mötet mellan torget och Trekantsparken är mycket välkommet, då det tydliggöra och stärker sambandet mellanplanområdet och Trekanten och Gröndal. Särskilt med tanke påplanerad utveckling i Lövholmen är det viktigt att denna punkt utformas som en entré och en inbjudande plats där man nårkollektivtrafik och centrumfunktioner.

Planområde och användningsgränser

Markreservat för allmännyttiga ändamål

Trafikkontorets grundinställning är att markreservat ska planläggas sparsamt och att kontorets ansvar vid sådana platser ska vara tydligt avgränsat och motiverat. Att kommunen blir huvudman för markreservat ställer förutom krav på driftbarhet och materialval med höga livslängdskrav även krav på en läsbarhet mot angränsade ytor och en logik i varför markreservat ska tillämpas som bestämmelse givet platsens sammanhang.

Entréplatsen

- Planförslagens föreslagna utformning vid Entréplatsen ändrar på förutsättningarna för huvudmannaskap på sträckan och att föreslagna utformning avsevärt försvårar drift och avgränsningen för ansvar. Ett markreservat som ett smalt slingrande stråk som korsar en stor del av kvarters angöringsrörelser är inte önskvärt. Rent praktiskt kommer staden inte ha möjlighet att snöröja denna yta.

Entréplatsen, föreslaget markreservat för Hojgränd

- Trafikkontoret ser en möjlighet att i det fortsatta planarbetet undersöka om befintligt gångförbindelse i parkmark direkt sydväst om Hojgränd kan ersätta föreslaget markreservat inom planområdet vid Entréplatsen och att det fyller likvärdig funktion i strukturen.

Inomhusstråket

- Trafikkontoret anser att föreslaget markreservat genom kvarteret ska utgå. Syftet med stråket är positivt, då det erbjuder en gen och väderskyddad koppling men allmänhetens nytta begränsas genom att tillgången till stråket genom avtal styrs till vissa tider.
- Det är inte redogjort för hur trygghetsfrågor kopplade till ett invändigt markreservat är tänkt att hanteras, och om staden förväntas att vara ansvarig i någon del.
- Trafikkontoret anser att verksamheternas placering inom planområdet är sådan att stråket fyller en funktion inom kvarterets struktur.
- Tillgången till inomhusstråket bör lösas med rättigheter mellan privata aktörer snarare än som ett markreservat. Risker över tid med ett markreservat är att mer ansvar åläggs staden, om exempelvis funktioner längs stråket försvinner eller får annat innehåll. Om fastighetsägarens förhållningssätt till stråket förändras bedöms trafikkontoret kunna hamna i en situation där detaljplanens bestämmelse väger tungt och påtvingar kontoret ett ansvar som inte kan hanteras givet dagens förvaltningsförutsättningar.
- Kontoret ansvarar inte för några inomhusytor, vare sig drift, underhåll eller belysning. Det bör ligga i fastighetsägarens intresse att stråket är tillgängligt de tider målpunkter som nås via stråket är öppna.

Terrassplatsen

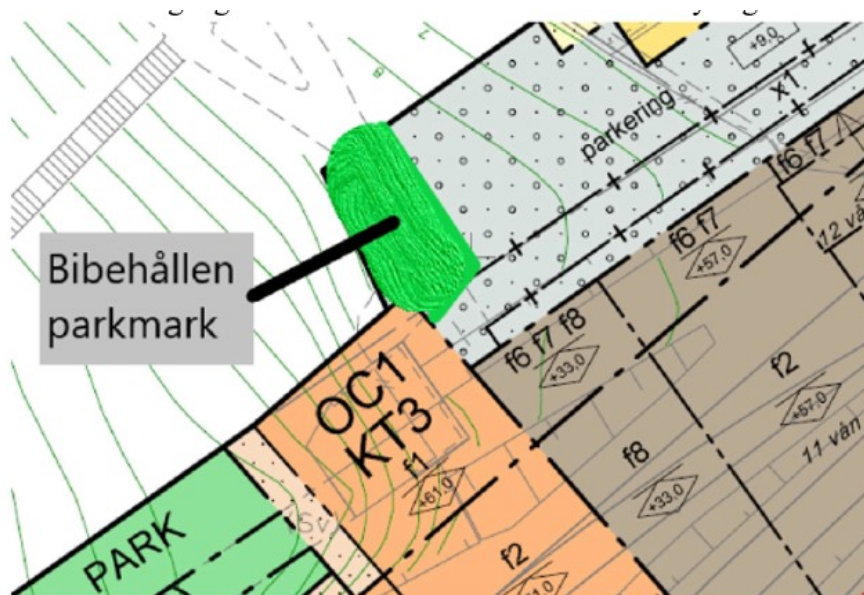
- Den förstärkta kopplingen mellan Trekantsparken och Liljeholmstorget är en av planförslagets största positiva effekter. Ur trygghetssynpunkt är det önskvärt att planeringen bidrar till en större aktivitet och fler rörelser i denna del av området. Om trafikkontoret vid fastställande av planen är huvudman för markreservatet på platsen är det mycket viktigt att kopplingen har utformats tillgängligt, tydligt och med förvaltningsskedet i åtanke. Förvaltningsinsatsen ska vara i paritet med andra jämförbara platser på allmän platsmark.
- Kontoret uppmärksammar att markreservatet inte är sammanhängande utan får ett avbrott där kvartersmarkens köryta korsar markreservatet. Se bild nedan:

Hur är detta tänkt att lösas med avseende på förvaltning samt hur justeringar i utformning kan hanteras i framtiden? Bredden på gång- och cykelkoppling är angiven till 2,5 meter anser trafikkontoret är alltför smalt med tanke på vad kopplingen fyller för funktion, det är önskvärt att kopplingen ges ett funktionsmått på minst 4 meter. Planläggningen av denna del bör förankras (och fördjupas avseende konstruktion och utformning) med trafikkontoret under arbetet med samrådsredogörelsen så att förvaltningsperspektivet blir tydligt och på ett önskvärt sätt för staden.

- För den del av platsen som utgör ett markreservat mellan torget och bergbanan framför trafikkontoret återigen att det

inte är möjligt att hanteras snöröjning av en smal remsa där snön ska tryckas långa sträckor. Markreservatet ställer även här krav på gestaltning och avgränsning. Trafikkontoret ställer sig frågande till syftet med reservatet och föreslår att gångförbindelsen mellan tunnelbana och bergbana hanteras som en överenskommelse eller rättighet mellan trafikförvaltningen och övriga fastighetsägare som sakägare på platsen. Då i kombination med att kvartersmarkens utbredning vid bergbanan ser över för att även fortsättningsvis ge möjlighet att röra sig på stadens mark (PARK) fram till ingången till denna. Se bild nedan med förtydligande:

Södra Liljeholmsgränd, yta som bibehålls som parkmark istället för att planläggas som kvartersmark med markreservat markerad.

- Södra Liljeholmsgränd kommer potentiellt upplevas som trång och skuggig. Om omkringliggande bebyggelse inte levandegör platsen finns det risk att platsen kommer upplevas som otrygg. Det är viktigt att gestaltningen av gränden bidrar till attraktiviteten och önskvärt om det går att programmera med planteringar för att motverka att ytorna känns sterila.

Gator och trafik

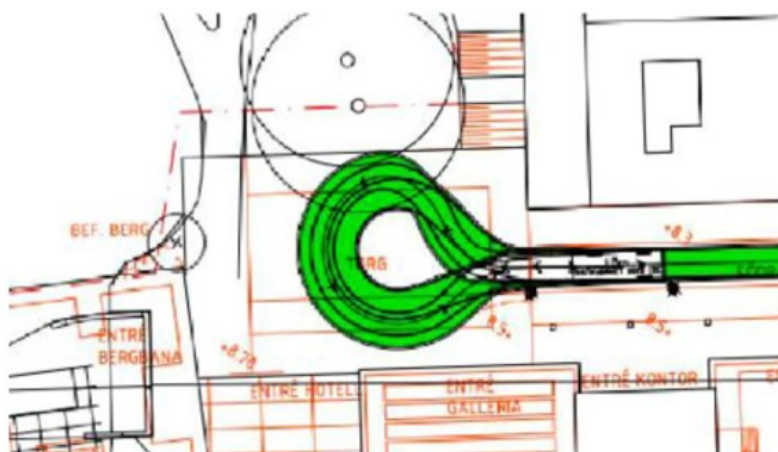
Bil

- I trafikutredningen (Tyréns 2020) hänvisas till en utredning som Trivector gjorde 2019. Trivectors rapport finns inte att tillgå vilket gör att det är svårt att bedöma delar av trafikutredningens slutsatser fullt ut. Trafikkontoret anser att

det ska vara möjligt att ta del av det underlag som planhandlingarna hänvisar till.

- För korsningen mellan Liljeholmsgränd och Liljeholmsvägen är det inte möjligt att utläsa vad en fördubblad turtäthet för tvärbanan ger för konsekvenser på framkomligheten i korsningen. Den dimensionerande kösituationen i maxtimme är redovisad med praktiskt taget inga köer alls. Trafikkontoret vill i det ta del av underlaget som lett fram till denna slutsats, då det är mycket viktigt att den framkomligheten i korsningen värnas med avseende på tvärbana och buss.
- Korsningen mellan Liljeholmstorget och Nybohovsbacken är central i området. Inom ramen för programarbetet med Södertäljevägen kan korsningen förmodas få än större betydelse då allt tyder på att Södertäljevägen och Sjöviksvägen i den framtida strukturen möts i en fyrvägs-korsning. I trafikutredningen framgår det att kösituationen i korsningen med planförslagets flöden blir ansträngdvid maxtimme, både i 90-percentil men också vid medelkö. Framförallt viktigt är det att säkerställa busstrafikens möjlighet att trafikera bussterminalen, och att risken att fastna i köer minimeras. Trafikkontoret önskar att en samordning mellan det aktuella planprojektet och programarbetet för Södertäljevägen görs i syfte att klargöra hur korsningen kommer att fungera i den framtida strukturen.
- För Hojgränd är det redovisat körspår för 12-metersbil (endast förtrafik till och från förskolan) samt angörande 7-metersfordon. Enligt trafikutredningen förväntas Entréplatsen alstra 610 fordonsrörelser per dygn. Platsen kommer stundvis vara mycket trafikerad. Risk finns att angörande fordon då tvingas backvända över gångbanan på Nybohovsbacken alternativt väljer att angöra via Liljeholmstorget eller Södra Liljeholmsgränd, vilket inte är önskvärt. Särskilt eftersom utformningen inte medger att två mindre leveransfordon möts på delarna av körslingan som är dubbelriktad.
- Södra Liljeholmsgränd kommer enligt trafikutredningen trafikeras av cirka 40 fordonsrörelser per dygn. Trafikkontorets tolkning är att bostäder inklusive tillhörande verksamheter, kontor, hotell samt centrumverksamheter kan tänkas bli fler än 40 rörelser per dygn för platsen. Kontoret önskar att samtliga fordonsrörelser som alstras från bostadshusen, samt de leveransfordon som ska angöra kontor och verksamheter vid Södra Liljeholmsgränd istället hanteras invändigt i garaget under gränden.

- Trafikutredningen redovisar körspår för de olika delarna av planområdet. För Södra Liljeholmsgränd framgår det att 7-metersfordon sveper över ytan som är föreslagen att planläggas medmarkreservat. Detta är inte acceptabelt ur ett trafiksäkerhetsperspektiv, och gör det inte möjligt att tillskapa enavgränsad gångyta vilket staden efterfrågar på ytor reglerade som gångfartsområden. Se förtydligande bild nedan:

Vändyta Södra Liljeholmsgränd, konflikt mellan vändande fordon och gående.

Gång

- Programarbetet för Södertäljevägen kommer med stor sannolikhet att påverka gåendes rörelsemönster i området. Den största skillnaden mot idag bedöms bli att det tillskapas möjlighet att röra sig mellan Årstadal och Liljeholmstorget i Sjöviksvägens förlängning vidare mot torget. Denna plats är utformad främst som en yta för motorfordonstrafiken, gående som passerar Södertäljevägen är hänvisade till den planskilda passagen vid tvärbanans spår. I framtiden kommer gående även komma till galleria, torg och kollektivtrafik från öster. I det fortsatta arbetet önskar trafikkontoret att även denna del av Liljeholmstorget uppmärksammas, och lyfta potentialen för gallerian att öppna upp sig mer i den delen.

Cykel

- Södertäljevägens omdaning kommer att erbjuda nya möjligheter att röra sig till och från planområdet och Årstadal. Torget, centrumfunktionerna och kollektivtrafiken är viktiga målpunkter för cyklister. På sikt kan det uppstå behov om att tillskapa fler cykelparkeringar för de som kommer med cykel österifrån.

- Det kan även bli aktuellt att se över Liljeholmstorget avseende cykeltrafik och cykelinfrastruktur, då framförallt den del som leder mellan själva torget och Nybohovsbacken.

Angöring

- Detaljplanen ger förutsättningar för angöring för alla befintliga och tillkommande behov. Den centrala frågan är hur mycket av angöringstrafiken som kan styras till de mest lämpliga platserna, där konsekvenserna för vistelse, gående och cyklister minimeras. Var verksamheter placeras och hur de försörjs logistiskt är avgörande för att angöringen ska ge minimal negativ konsekvens.
- Platsen en stor koncentration av verksamheter vilket gör det väldigt svårt att helt undvika konflikter. Det försök som tidigare gjorts med nattransporter för exempelvis McDonalds vid torget skulle vid behov kunna utvecklas och innefatta fler verksamheter och aktörer i området.
- Det är framförallt Liljeholmstorget där angöring och taxiplatser skapar konflikter och otrygghet. Trafikkontoret ser fram emot det kommande arbetet med att utveckla och omdana torget och deltar gärna aktivt i det arbetet.

Parkering Bil och Cykel

- Trafikutredningen anger att stadens modell för gröna och projektspecifika parkeringstal tillämpats. Trafikkontoret gör en något avvikande bedömning i platsens lägesbaserade parkeringstal.
- En reduktion görs på knappt 50 % (från 0,3 till 0,21) utifrån lägenhetsstorlekar, trots att något sådant underlag inte finns att tillgå i resonemanget.
- Trafikkontoret delar uppfattningen att platsens förutsättningar är sådana att ett lågt parkeringstal för bil är eftersträvarsvärt och rimligt. Det är mycket positivt att befintliga outnyttjade parkeringsplatser inom Liljeholmsgaraget kan nyttjas för tillkommande behov.
- För cykelparkeringstalet för bostäderna hänvisar trafikutredningen att det kommer att byggas små lägenheter, och motiverar på så sätt ett tal i den lägre delen av spannet. Cykelparkeringstalet bildas inte utifrån antal lägenheter utan från BTA, vilket inte borde påverka parkeringstalet.

Avfall

Trafikutredningen anger att avfallshanteringen kommer att hanteras från varumottaget och från entréplatsen och Liljeholmsgränd. Det är

viktigt att fordonsrörelserna vid framförallt Liljeholmsgränd minimeras.

Bostäderna förslås försörjas med mobil sopsug från den ombyggda vändplanen vid Liljeholmsgränd. Dockningspunktens placering ser ut att hamna i konflikt med motorfordon både från Södra Liljeholmsgränd och garaget med entré från vändplanen. Denna lösning behöver ses över.

Tillgänglighet

Den hiss som idag finns för att ta sig mellan Liljeholmsgränd och Liljeholmstorget tas bort. Det innebär en förändring ur tillgänglighetssynpunkt.

Den inglasade gångförbindelsen mellan bergbana och tunnelbana bort, vilket gör att man inte längre kan röra sig väderskyddat mellan de två punkterna på samma sätt som idag.

Dagvatten

Det är viktigt att dagvattenhanteringen av ytor där flera aktörer är ansvariga inte skjuts för långt framåt i planeringen, utan att det utreds och görs överenskommelser om hur den frågan ska hanteras inför genomförandeskedet.

Övriga kommentarer

På sida 55 i planbeskrivningen står det att Stadsdelsförvaltningen ansvarar för områden med bestämmelse x1 och x3. Det stämmer inte, det är trafikkontoret som normalt sett ansvarar för ytor planlagda som markreservat för allmännyttiga ändamål.

Exploateringskontoret, Dnr 216

Detaljerade synpunkter kommer att kunna lämnas efter att kontorets systemhandlingsarbete genomförts.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet, Dnr 97

Skönhetsrådet avstyrker förslag till detaljplan i föreliggande form. Liljeholmen blev Stockholms första industriförort i samband med utbyggnaden av stambanan till Göteborg med en station vid Liljeholmen på 1860-talet. Järnvägen flyttades så småningom men en tunnelbanelinje med en station vid Liljeholmen tillkom i mitten av 1960-talet. I omgångar har området i och kring Liljeholmens centrum förtätats. Liljeholmen som trafikknutpunkt förstärktes under 2000-talet med snabbspårvägen. Idag är Liljeholmen den femte mest trafikerade stationspunkten i Stockholm. Omgivande bebyggelse representerar i tiden olika utbyggnadslager.

Skönhetsrådet anser att det är möjligt att utveckla Liljeholmens centrum med ny bebyggelse. En förstärkning av centrum-funktionerna är motiverad utifrån bl a det goda kommunikationsläget och en förstärkning av arbetsplatser i Söderort. En överdäckning av spårområdet etc kan väl utfört tillföra värden. Det kan konstateras att det redan välfungerande centrumet kommer att få ett förstärkt underlag genom pågående planarbete för bostäder och kontor i angränsande delar som Lövholmen, Marievik och längs med Södertäljevägen.

Planförslaget redovisar en synnerhet hög exploateringsgrad med hus i 8 - 17 våningar i en kompakt struktur. Skillnaden i skala och utformning mellan det inledande förslaget i Startpromemorian och samrådsförslaget är betydande. Det uppges som motiv till den höga exploateringen att Liljeholmen utgör en utvidgning av innerstaden. Rådet vill här förmedla att den förslagna exploateringsnivån och strukturen närmast står i motsatsställning till innerstadens och Södermalms stadsbyggnadskaraktär. Ur ett hållbarhetsperspektiv kan diskuteras om de små avstånden mellan huskropparna med bl a kontor, möjliggör en framtida konvertering till annan användning.

Ytterstadens urbanitet karakteriseras av de tydliga mötena mellan bebyggelsen och Mälarlandskapets topografi. Liljeholmens centrum är belägen vid foten av en förkastningsbrant. Därifrån trappar sig bebyggelsen upp mot Nybodaberget. Växelspelet mellan högt och lågt skapar ett djup i stadslandskapet. Den befintliga centrum-bebyggelsen har i stort tagit sin utgångspunkt från centrumets lågpunkt vid sjön Trekanten. En skala enligt planförslaget skulle skapa ett konstgjort högparti där planeringen frikopplats från de naturgivna omgivningarna.

I takt med att de omfattande utbyggnadsprojekten i och kring Liljeholmens centrum realiseras kommer Trekantsparkens roll som grön oas få en avgörande betydelse för invånarnas välbefinnande. Norr om tunnelbana finns en större parkeringsplats som inte används fullt ut. Den upptar närmare hälften av den smala parkremsan. Denna del ingår också som en spridningszon för växter och djur. På parkeringsytorna plats planeras två bostadshus i 10 respektive 16 våningar. Husen får en påtaglig inverkan på parken och vyerna från olika delar av strandpromenaden. Norrläget lägger i större utsträckning denna del av parken i skugga. Bostäderna tar i detta fall mer än de ger. Vid en förnyelse av Liljeholmens centrum med betydande kommersiella ytor bör staden inrikta sig på att reducera de malplacerade parkeringsytorna och skapa mer parkmark.

Sammantaget anser Skönhetsrådet att Liljeholmens centrum med fördel kan förnyas och kompletteras. Ny identitetsskapande bebyggelse kan förstärka centrumet som nod i denna del av Söderort. Rådet ser centrumet som en del i en ny väv i den idag komplexa och splittrade stadsdelen. En viss höjning av höjdskalen skalan är möjligt men inte i enlighet med planförslaget. En tydligare trappning av bebyggelsen upp mot bakomliggande berg kan vara en handlingslinje. De två bostadshusen bör utgå. Istället bör så mycket som möjligt av nuvarande parkeringsytor i norr övergå till parkmark.

Stadsbyggnadsnämndens råd för funktionshindersfrågor, Dnr 135

Funktionshinderrådet vill belysa viktiga frågor att beakta:

- Lösa bostäder för funktionsnedsatta. Behovet av sådana bostäder är mycket stort och växande. Funktionshinderrådet ser positivt på att det tillkommer hus med hiss som är en bristvara för de många funktionsnedsatta som idag bor högt i 3-våningshus utan hiss.
- Fysisk tillgänglighet, allergi, synnedsättning, hörselnedsättning, kognitiva funktionshinder med flera berör väldigt många, enligt vissa beräkningar upp till 20% av befolkningen. På dessa områden är det avgörande hur byggnader och utemiljö utformas för att en bebyggelse skall vara tillgänglig för alla. Beaktar man dessa frågor i utformningen är det till nytta för alla som kommer att bo där.
- Funktionshinderrådet är allvarligt oroad över hur utformningen och utförandet av den planerade terrasseringen ner mot Trekanten kommer att utformas. Detta inte minst vad gäller fysisk tillgänglighet och för personer med synnedsättning. Väl dimensionerade hissar måste finnas lättillgängliga som alternativ för att ta sig ner till marknivå.
- Ta stadens eget program på allvar. Stockholms stad har ett program för "Tillgänglighet och delaktighet för personer med nedsättning 2018 - 2023". För förvaltningarna har det även utgetts stöd för att förverkliga programmet som bl.a. säger:
  - Ta fram rutiner för att alltid beakta funktionshindersperspektivet redan från början i all fysisk planering.
  - Integrera tillgänglighet ur ett funktionshindersperspektiv i översiktsplaner.
  - Ta fram projekteringsanvisningar, tillgänglighetsprogram och riktlinjer för att säkerställa

tillgängligheten vid nyproduktion och ombyggnation i inne- och utemiljö.

- Säkerställ att funktionshindersperspektivet beaktas under hela planerings- och genomförandeprocessen hos alla berörda aktörer.
- Fördjupa/etablera samverkan med andra nämnder och bolagsstyrelser samt med övriga aktörer kring ovanstående.
- Utveckla samverkans- och samordningsformer i arbetet med att utforma nya miljöer inomhus och utomhus som är tillgängliga och användbara för alla redan från början.

Utbildningsförvaltningen, Dnr 122

Utbildningsförvaltningen uttrycker att behovet av elevplatser i samband med planförslaget omhändertas i utbildningsförvaltningens nuvarande skolplaneringen som utgår från befolkning- och elevantalsprognoser där nuvarande exploatering finns inräknad. I övrigt har utbildningsförvaltningen inga övriga synpunkter på planförslaget.

Kulturförvaltningen, Stadsutvecklingsenheten Stockholms stad, Dnr 188

Stadsutvecklingsenheten bedömer att förslaget till detaljplan för del av Liljeholmen 1:1 vid kvarteret Stubinen bör omarbetas avseende en nya bebyggelsens höjder, volymer och fotavtryck. Detta för att uppfylla plan- och bygglagens bestämmelser om att ny bebyggelse ska utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan (2 kap. 6 § PBL).

Förslaget tar inte i tillräcklig utsträckning hänsyn till det kulturhistoriskt värdefulla landskapsrummet vid Trekanten samt till det grönklassificerade bostadsområdet på Nybohovsberget.

Stadsutvecklingsenheten delar konsekvensanalysens bedömning att planförslaget skulle innebära en ”markant skalförskjutning” som både gör bebyggelsens relation till topografin otydlig och svår läsbar, samt skymmer viktiga vyer. Bebyggelsen skulle skapa en obalans i stads- och landskapsbilden som vore mycket negativ för upplevelsen av områdets kulturhistoriska värden.

Angående Trekantsparken och hänsyn till dess kulturhistoriska värden anser stadsutvecklingsenheten att parkrummet behöver inventeras och värderas ur ett kulturhistoriskt perspektiv innan förändringar sker. Inventeringen bör vara ett underlag för den kommande utvecklingen av parkrummet.

Stadsutvecklingsenheten anser vidare att möjligheten att bevara K-konsulthusets fasader bör utredas inför granskningsskedet.

Stadsutvecklingsenheten beklagar planerna att riva gångbron och likriktarstationen, båda från 1960-talet och gulklassificerade.

Rivningarna av dessa byggnader understryker vikten av att bevara och ta hänsyn till tunnelbanestationen i kvarteret Baljan i den kommande utvecklingen av Liljeholmen centrum. Stationen har stadsbildsmässig betydelse och visar tillsammans med Nybohovs bostadsområde på 1960-talets samhällsbyggande.

Stadsutvecklingsenheten anser att det är olyckligt att det inte finns ett förslag för hur Liljeholmstorget ska gestaltas att ta ställning till i detta skede. Hänsyn tas till konstnären Rune Rydelius offentliga konstverk som i dag finns på platsen.

I Kulturförvaltningens senaste strukturplaner för stadens biblioteksverksamhet, tagna 2012 och 2016, har Liljeholmen angivits som särskilt lämpligt för etablering av ett nytt bibliotek. Bedömningen kommer kvarstå i den strukturplan som nu är under arbete och som beräknas tas av Kulturnämnden under år 2021. Detta kan bidra till att stärka Liljeholmens centrum som tyngdpunkt.

Övriga remissinstanser

Ellevio AB, Dnr 209

Ellevio regionnät har fyra stycken 33kV kabelförband som korsar Nybohovsbacken och sträcker sig in i Hojgränd som är tagna ur drift och således kan kapas bort.

Ellevio lokalnät har en befintlig nätstation vid Nybohovsbacken 36 samt ett större nätstationsutrymme inom Stubinen 2. För försörjningen av tillkommande bebyggelse krävs utökade effektuttag i nätstationerna, utrymmen för tillkommande utrustningar, att kanalisationslösningar etableras för de ledningsvägar som krävs. För att nå bostadshusen kan en ny elnätstation komma att krävas i planområdets norra del.

Ellevios anläggningar måste beaktas och åtgärder i anläggningarna behöver planeras i god tid. Ellevio önskar bli kallade till lednings-samordning.

Samtliga lägen för Ellevios befintliga och ändrade eller utökade ledningsstråk behöver ses över med avseende på behov av u-områden i plankarta. Efter slutligt avgörande om nätstationer i planen behövs en komplettering med E i plankarta för respektive lägen samt specificering Nätstation i planbestämmelse.

Åtgärder i Ellevios befintliga anläggningar utförs efter beställning till Ellevio samt bekostas av beställare.

Som bilaga till yttrandet finns information om de funktioner som behöver tillgodoses för nätstationer, samt information om stora serviser och nätstationer. Se även information om ledningsinventering.

Stockholm Vatten och Avfall (Avfall), Dnr 125

Stockholm vatten och avfall ser positivt på att det planeras för maskinell insamling av rest- och matavfall i Liljeholmen genom att anlägga mobil sopsug. Något som behöver undersökas vidare är placering av mobil sopsugsdocka. Denna ska enligt Stockholm vatten och avfalls riktlinjer placeras på fastighetsmark och dit behöver då även hämtfordonet tillgång.

I planbeskrivning anges att tömning ska ske vid vändplatsen på Norra Liljeholmsgränd. Där behöver då planeras för en lastplats (15 m). Dessutom behöver sopsugsledning dras under antingen Södra Liljeholmsgränd eller parkmarken intill och en docka placeras nära lastplatsen.

Utöver rest- och matavfall behöver det även planeras för insamling av förpackningar, returpapper och grovavfall. De förstnämnda kan samlas in i kärl i miljörum, medan grovavfall även kan hanteras genom att avsätta en plats för uppställning av container två gånger per år. Stockholm vatten och avfall ser positivt på att det planeras för miljörum i nära anslutning till bostäder.

Angöringsplats för hämtning av kärl från miljörum behöver planeras in inom 10 meter från miljörummen. Hämtfordons storlek behöver tas hänsyn till om angöring ska ske inne i garaget.

Då bostadshusen ligger vid en återvändsgränd behöver en plats för vändning av hämtfordon planeras in. Vändning bör kunna ske utan backning, och om nödvändigt som mest med en billängd. En vändplats bör ha radie 9 meter plus en meter fritt utanför för hämtfordon som hämtar från miljörum och mobil sopsug.

Ett förtydligande av trafikflöde förbi Terrassplatsen önskas, speciellt om det krävs att hämtfordon behöver trafikera där. Riktlinjen är att en väg ska vara 5,5 meter om körning i båda riktningarna förekommer, 3.5 meter vid enkelriktad trafik

Avfall från flertalet verksamheter ska enligt planbeskrivning hanteras via den befintliga varumottagningen på Nybohovsbacken. En utredning av dess kapacitet rekommenderas för att säkerställa att den klarar av de tillkommande avfallsmängderna från centrum, kontor och hotell. Även för verksamheter rekommenderas att

insamling av förpackningar och returpapper möjliggörs för att uppnå målen i stadens avfallsplan och miljöprogram.

Verksamheter som beräknas släppa ut mer fett i avloppet än ett vanligt hushåll ska ha en typgodkänd fettavskiljare installerad. Dessa ska ha en anslutningspunkt för tömning inom 10 meter från angoringsplats och vägen däremellan ska vara rak, plan och fri från hinder.

Verksamheter som serverar mer än 25 portioner om dagen är sen 1 januari 2021 skyldiga att samla in matavfall. Detta kan göras genom kvern till tank/kombitank eller i matavfallskärl.

Stockholm vatten och avfall använder i dagsläget Liljeholmstorget för uppställning av ett Pop-up återbruk och det ses positivt på om den möjligheten finns kvar framöver även om åtgärder vidtas för att minska trafikflödet på torget. Pop-up återbruket kräver att en kranbil kan angöra torget för utplacering och hämtning av Pop-up återbruket.

I Figur 1 visas den placering på torget som används för återbruket där privatpersoner kan lämna grovavfall och miljöfarligt avfall utan att behöva bil.

Figur 1. Plats för Pop-up återbruk på Liljeholmstorget.

Se Projektera och bygg för en god avfallshantering för mått och riktlinjer kring avfallshantering i Stockholm. Observera att yttrandet endast berör avfallshanteringen.

Stockholm Vatten AB (Vatten och avlopp), Dnr 197

Dagvatten

Överslagsmässigt har befintlig dagvattenledningen kapacitet för befintlig avrinning. Till Trekanten går en D800 ledning som teoretiskt klarar 2- och 10-årsregn (med de gamla kraven, för befintliga system). Dp orsakar en liten ökning av hårdgörning men

samtidigt planeras också fördröjning vilket gör att det bedöms att ledningen fortfarande kommer klarar tillkommande flöden.

Dricksvatten

Området försörjs idag från normalzon. Minsta totaltryck (tryck + marknivå) är +50 m i normalzonen. Det har inte angetts något önskat flöde men vår bedömning är att kapaciteten är tillräcklig för kommande bebyggelse. Om det är möjligt att ordna rundmatning till området ökar leveranssäkerhet. Om totaltryck över + 50 m önskas ombesörjs det av fastighetsägare.

Vi tar gärna en dialog kring dricksvattenförsörjningen i nästa skede.

Dagvattenutredning PM Dagvatten Liljeholmstorget (Structor Mark 2020-11-13) är utförd för kvartersmark. Enligt planbeskrivningen så finns det även allmän platsmark inom planområdet. I planbeskrivningen står det: "Dagvattenhantering för allmän plats kommer att utredas vidare efter samrådsskedet då en systemhandling för allmän plats tas fram. Byggaktörens ska tillse att dagvatten från kvartersmark inte rinner ut på allmän mark. För att detta ska säkras ska det utredas om ett underjordiskt dagvattenmagasin behövs i Terrassplatsen." I och med att någon utredning angående detta inte finns med nu i samrådsskedet är det av vikt att Stockholm Vatten och Avfall i god tid får tillgång till den innan granskningssamrådet, för att då kunna ge synpunkter gällande allmän platsmark.

Utredningen för kvartersmarkens dagvattenhantering (Structor Mark 2020-11-13) bör stämmas av mot Stockholm stads checklista för dagvattenutredningar så att de punkter som saknas utvecklas i uppdatering av texten. Bland annat saknas redovisning av flöden vid 10-årsregn. Checklistan finns att hämta på www.svoa.se/dagvatten.

I dagvattenutredningens kapitel gällande skyfallshantering och i planbeskrivningens kapitel gällande risker och störningar står det att "skyfallsbrunnar" föreslås installeras för att undvika risken för stående vatten eller att vatten ska tränga in i planerad entré vid stora

nederbördsmängder. Stockholm Vatten och Avfall vill här poängtera att det inte är möjligt att installera brunnar för skyfall till dagvattenledningsnätet. Skyfallsvatten måste kunna avrinna på markytan eller om det är en lågpunkt som inte går att bygga bort behöver platsen planeras så att vatten kan översvämmas vid skyfall utan att bebyggelse och människor tar skada. I lågpunkter behöver dagvattenbrunnar placeras så att vatten som samlas där kan avledas vid alla typer av regn, men detta sker i långsam takt enligt vad ledningsnätet är dimensionerat för.

Stockholm Vatten och Avfall instämmer i dagvattenutredningens slutsatser och förslag på fortsatt arbete, bland annat att det är viktigt att Stockholm Vatten och Avfall kontaktas för att stämma av kapacitet och eventuella anslutningsmöjligheter.

Samfundet S:t Erik, Dnr 186

Samfundet skriver att i planbeskrivningens står ”I Liljeholmen finns ”en rik kulturhistoria med äldre bebyggelse från många olika epoker. Genom att bevara och förstärka befintliga värden skapas bra förutsättningar för en attraktiv stadsdel.” Samfundet ställer sig frågande till hur denna vägledande utgångspunkt har tillämpats på förslaget.

Samfundet anser att planförslaget innebär en alldeles för hög exploatering med förödande konsekvenser för såväl stads- som landskapsbilden, på både nära och långt håll. Med den höga bebyggelsen, både kontors-/hotellkvarteret och de två bostadshusen, sker en oacceptabel skalförskjutning i en miljö där tidigare tillägg under årens lopp har anpassats i höjd och volym till befintlig bebyggelse. Kontors-/hotellkvarteret är därtill mycket kompakt vilket skapar dåliga ljusförhållanden och dito arbetsmiljöer. Bostadshusen kommer att upplevas som en hög mur i änden av Trekantssjön. Med våningshöjder på upp till 16 våningar kommer siktlinjerna upp mot Nybohovsbergets bebyggelse byggas för. Dess ursprungligen mycket medvetna siluettverkan och roll som monumentala landmärken kommer att gå förlorad. Projektets antikvariska konsekvensanalys slår också fast att planförslagets volymhantering är ”mycket negativ”.

Samfundet S:t Erik anser att det i dagsläget finns skäl att ifrågasätta behovet av så mycket kontorsarbetsplatser härsamtidigt som det planeras för mycket stora utbyggnader helt nära, bl a i Marievik.

K-konsulthuset är genom sin status som fondbyggnad vid torget och sin särpräglade arkitektur ett av platsens mest karakteristiska inslag. Samfundet S:t Erik anser att förslagets kraftiga på- och ombyggnad är att likställa med rivning och motsätter sig föreslagna åtgärder. Redan i samrådet för nuvarande detaljplan 2004, påtalade såväl Skönhetsrådet som Stadsmuseet vikten av att beakta byggnadens befintliga värden och kvaliteter. Dåvarande påbyggnad av K-konsulthuset begränsades till en lågdel i söder för att inte överskrida befintlig kvartershöjd, och med undantag för en om gestaltning av byggnadens nedre våningsplan mot Liljeholmstorget under 2000-talet, är formspråket välbevarat. Genom sin betydelse som en av platsens tydligaste årsringar bör K-konsulthuset hanteras som en identitetsbärare och resurs i det fortsatta planarbetet. Samfundet

bedömer att en mindre påbyggnad kan vara möjlig förutsatt att den görs i samklang med byggnadens befintliga formspråk och kvaliteter.

Planförslaget har till samrådet inte tagit ställning till torgets framtida utformning, vilket enligt planbeskrivningen ska växa fram i det fortsatta planarbetet. Det uttryckliga målet är dock ”att ge torget en mycket hög grad av stadsmässighet”. Samfundet S:t Erik vill uppmärksamma värdet i torgets nuvarande sammanhållna gestaltning vars höga kvalitet belönades med Planpriset. Det är av stor vikt att torgets nuvarande karaktär och identitet blir en utgångspunkt vid utformning av åtgärder eller förändringar av torgytan.

Samfundet S:t Erik beklagar att parkmarken naggas i kanten även om planförslaget visar på en ambition att förbättra parkmiljön nedanför T-banebyggnaden. Rivningen av gångbron som leder till Bergbanan innebär att förståelsen för anläggningens historia minskar varför Samfundet S:t Erik helst skulle se att denna bevaras. Vidare bedöms förslagens två punkthus på nuvarande parkeringsplats bidra till ytterligare privatisering av områdets värdefulla parkmark. Med sin framskjutna placering och höga hushöjd riskerar de en påtagligt negativ inverkan på Trekantsparkens befintliga rekreations- och naturvärden i en grad som vida överstiger nuvarande parkeringsplats. Av den anledningen motsätter sig Samfundet S:t Erik planbeskrivningens bedömning att förslaget har tillräckliga skäl att upphäva av strandskyddet i denna del.

Samfundet S:t Eriks sammanfattar sina synpunkter med att de avstyrker bestämt det aktuella förslaget och anser att det bör omarbetas i sin helhet utifrån en betydligt lägre exploateringsgrad och att den befintliga bebyggelsens kvaliteter och kulturhistoriska värden tillvaratas. Vidare anser Samfundet S:t Erik att förslaget bör vidareutvecklas med betydligt högre ambitionsnivå beträffande Trekantsparken som värdefull rekreativ miljö.

Stockholm Exergi, Dnr 106

Inom planområdet finns befintliga fjärrvärme- och fjärrkylaledningar. För att kunna planera eventuella ledningsomläggningar och nya ledningsdragningar samt säkra befintlig drift med så få driftstörningar som möjligt är det bra med tidig information och samrådsmöten. Stockholm Exergi påpekar även att åtgärder i deras distributionsanläggningar utförs av Stockholm Exergi och bekostas av byggherre enligt gällande avtal. Det är viktigt att genomförandavtal tecknas i tidigt skede.

Stockholm Exergi har ingen erinran gällande undermarks-
anläggningar eller produktionsanläggningar.

Sakägare enligt fastighetsförteckning

Boende MG, Dnr 73

Boende anser att planeringen, ligger långt efter den faktiska utvecklingen. Att planen saknar ett bra innehåll: kultur, verkliga möten (bibliotek, scener för konstnärlig gestaltning (bio, teater ...)) och att Liljeholmen hotar att fortsatt bli en problematisk passage, ett T-centralen nr 2 om mötesplatser saknas. Vidare anser boende att bostäder är en nödvändighet, ökad "shopping" kanske inte ens en framtidsmöjlighet.

Boende LA, Dnr 74

Boende ser fram emot ett bibliotek och hoppas att det blir ordentligt stort med service i form av datorer, läsesal, möjlighet till föreläsningar mm. Boende anser att det är mycket viktigare än en biograf.

Boende BA, Dnr 99

Den boende vill se hur nybygget påverkar boende längst ner i Nybohovsbacken nr 21, 29, 31 och vore tacksam för bilder från det hållet. Kommer de att mötas av en vägg när det nya är klart eller kommer det att finnas några öppningar mot Trekanten? Den boende påpekar även att det har varit mycket störande byggen och arbeten i området.

Liljeholmens vårdcentral, Dnr 103

Liljeholmens vårdcentral informerar om att de är en av Sveriges största vårdcentraler med en rad olika verksamheter som kräver olika anpassningar. De är väldigt intresserade av att vara med från början i detaljplanering och utformning av lokalerna i det nya kontorshuset för att bidra med viktiga aspekter som t ex separerade vårdflöden, ambulanstransport (nuvarande hissar och dörrar ett problem) samt utveckling av patient-, medarbetar- och studentvänliga miljöer. De vill gärna ses för ett möte.

Boende PS, samt ytterligare en underskrift, Dnr 105

De boende välkomnar själva överbyggnaden av tunnelbanan men har starka invändningar mot de planerade höghusen.

För det första är byggnaderna alldeles för höga och skuggar både torget – som redan är skuggigt – och den egna lägenheten med solvänd balkong som kommer att bli obrukbar. Bostaden, som de

flyttade till just tack vare solljuset, är endast 15 år gammal och anpassades till omgivande bebyggelse då den byggdes.

De boende anser att bilderna i förslaget inte visar hur det faktiskt kommer att se ut, utan ger sken av att skapa en ljusare miljö. Husen verkar också lägre än vad de kommer att bli.

För det andra kommer höghusen att hamna precis vid strandkanten och därmed förstöra parkkänslan och gångvägen längs sjön. Detta framgår inte heller av bilderna. Det är tveksamt om det skulle hjälpa att sänka höjden till fem våningar som ursprunglig bebyggelse. Staden borde vara mer rädd om sina lungor.

För det tredje kommer så höga hus att ta bort morgonsolen från Trekantsjöns badplats mittemot, vilket man fäste stor vikt vid när exempelvis det planerade höghuset vid Liljeholmsbron, skulle skymma Drakenbergsparkens badplats.

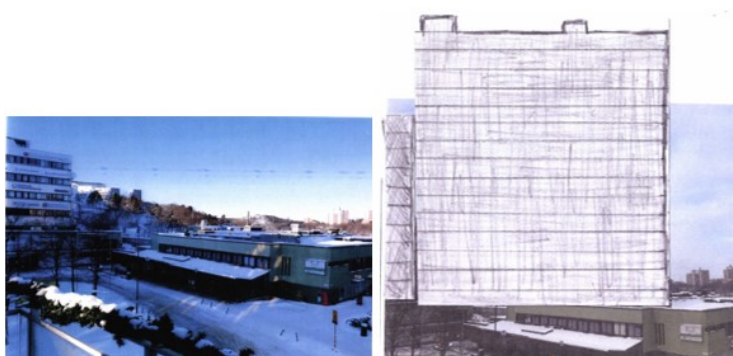
Till sist anser de boende att dessa synpunkter bör tas hänsyn till då halva torget utgörs av bostäder. Tjänstemän och politiker är välkomna hem till dem för att bättre kunna se de olägenheter planförslaget skulle föra med sig. Om nuvarande byggnadsplaner inte revideras kommer de boende att flytta och önskar då att bli inlösta och erbjudna likvärdigt boende.

Yttrandet innehåller även visualiseringar och exempelbilder som de boende själva har gjort.

Förebild 1 visar nuvarande arkitektur sett mot söder och dagsol.

Efterbild visar påverkan för boende. Inget solinsläpp kommer att kvarstå.

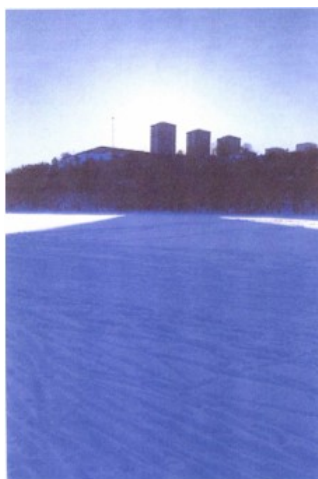
Förebild 2; visar nuvarande arkitektur mot väster med eftermiddags- och kvällssol.

Efterbild; planerad påverkan för boende mot väster. Inget solinsläpp kommer att kvarstå.

Förebild; Trekanten från badplatsen.

Efterbild; Trekanten från badplatsen med planerade byggnationer.

Exempelbild; Dessa punkthus på Nybohov är endast 9 våningar höga, men ger ändå väldigt lång skuggning över sjön Trekanten.

Boende BP, Dnr 107

Den boende anser inte att det inte framgår hur höga de nya husen blir i förhållande till befintliga hus och ber om en solfilmsinformation för våning 4, Liljeholmstorget 50 där 4 månader specificeras för klockslagen samt kl. 9, 12, 15 och 18.

Boende LB, Dnr 109

Den boende anser generellt att det är bra att utveckla området och att utnyttja ytan som finns ovanför tunnelbanan och skulle gärna se samma tänk för ytan över Södertäljevägen och Hägerstensvägen. Den boende har dock följande viktiga synpunkter.

Nybygge bör ske med hänsyn till både det nya området och de bostadsområden som redan finns. Det känns kontraproduktivt att staden ska bygga ett nytt område som försämrar miljön så pass mycket för ett annat. Dessutom tar staden, via sitt ägande i allmännyttan, redan ut oerhört höga hyror för hyresrätterna på Nybohovsbacken. En anledning till att många av oss valt att bo på den här kullen är just öppenheten som försvinner med så höga hus liksom tillgången till ljusinsläpp. Bygg inte högre än upp till den höjd där nästa bostadshusområde börjar, precis så som de nyaste husen på Nybohovsbacken till största del byggts.

Stockholm behöver både bostadsrätter och hyresrätter. De senaste 20–30 åren har tillgången till hyresrätter i Liljeholmen och Gröndal minskat drastiskt på grund av utförsäljningarna av allmännyttan. Kötiden för en hyresrätt i Gröndal ligger på över 20 år och det är svårt att hitta bostad exempelvis efter en separation eftersom det är svårt att som ensamstående få lån till en bostadsrätt i området. Genom att planera för både bostadsrätter och hyresrätter (med rimlig hyra) kan Stockholm vara en stad för alla, inte bara för de med hög inkomst.

Trappan från Nybohovsbacken till Trekantsparken blev precis klar, det känns otroligt ineffektivt att börja bygga om den på nytt. Den är snygg, funktionell och har bra belysning. Barnvagnsskenor hade dock varit välkommet, men å andra sidan finns en fin gångväg som man kan använda sig av.

Den boende är, baserat på egna erfarenheter, väldigt skeptisk till stadens inriktning att i första hand bygga enstaka stora förskolor istället för flera mindre. De mindre är mer personliga och tryggare. Livet handlar inte i första hand om effektivitet i stor skala, utan om att skapa gemenskap, trygghet och tillhörighet i nuet för både barn, föräldrar och de som bor i närheten.

Konst och kultur ska inte lämnas över enbart på privata aktörer. Liljeholmen är så pass stort och är en sådan stor knutpunkt att ytor och mötesplatser som är utvecklande för invånarna på ett intellektuellt, kulturellt och känslomässigt plan utan vinstintresse bör finnas. Vilken fantastisk mötesplats det skulle kunna bli för invånarna i Liljeholmen och närområdet. Det här är dessutom ett område med många kulturintresserade så sannolikt skulle en

allmännyttig satsning på konst och kultur här ge väldigt mycket ringar på vattnet. Den boende föreslår till exempel en kulturskola och ett bibliotek.

Boende AT, Dnr 114

Den boende uppe på berget hoppas i och med den nya bebyggelsen på att få en tryggare väg hem dygnet runt. Den boendes arbetstider gör att hen, som det är nu, behöver gå genom öde och mörka kontorslandskap med många skrymslen och vrår samt en hiss som aldrig fungerar.

Boende SÖ, Dnr 116

Den boende ifrågasätter de höga byggnaderna som kommer leda till att hen kommer att förlora all nuvarande utsikt över Trekanten och Gröndal. De nya husen på Nybohovsbacken har redan tagit mycket av utsikten. Enligt bilderna kommer byggnaderna att bilda en kompakt "vägg" när man tittar upp mot Liljeholmen från Trekanten. Den boende förslår istället att man terrasserar bebyggelsen så att husen längst fram är lägre så att bebyggelsen bakom syns och att det går att se ut över staden från husen bakom.

Den boende ifrågasätter också varför man bygger ett så mycket större centrum och bifogar länk till artikel i SvD om butiksdöden. Den boende påpekar att butiksdöden redan märks i gallerian, flera butiker har stängt igen och lokaler står tomma. Hur värderar projektet risken för att stora delar av bygget kommer att stå tomt med anledning av att det inte är lönsamt för butiker att etablera sig i gallerian? Om man bygger för stort finns det en stor risk för att gallerian blir ödslig och tom.

<https://www.svd.se/butiksdoden-breder-ut-sig--dessa-stangs-ner>

Boende LO, Dnr 124

Den boende befärar att husen blir för höga vilket medför skugga i Trekantsparken och önskar lägre byggnader som minimerar skuggningen kring torg och grönområden.

Bostadsrättsföreningen Liljeholmsblick 1, Dnr 134

Bostadsrättsföreningen anser att det finns en risk att den planerade takbaren kommer orsaka höga ljudvolymmer och därmed tvingas stängning och förslår istället en placering av restaurang vid lobbyn med utsikt mot sjön Trekanten där det är mindre risk för störning.

Det planerade förslaget innebär att vissa befintliga bostäder får betydligt sämre utsikt än tidigare och att dessa därmed kan sjunka i

värde. Bostadsrättsföreningen föreslår därmed att höjden på byggnaderna inte överstiger Liljeholmsgallerians nuvarande höjd.

För att undvika störningar vill bostadsrättsföreningen att in- och utlastning av varor endast får ske under normal kontorstid och framför allt inte via infart från Nybohovsbacken.

Bostadsrättsföreningen vill att man i planförslaget tydliggör hur man säkerställer att kvalitéerna i miljöerna runt sjön Trekanterna inte privatiseras utan är tillgängliga för alla i närområdet.

Boende KA samt ytterligare en namnunderskrift, Dnr 136

De boende är positiva till utveckling men oroade över höjden på de nya byggnaderna som kommer påverka ljusinsläppet till deras lägenhet samt deras utsikt över Trekanten. Samt att de höga byggnaderna kommer att göra Trekantsparken mörk och mindre attraktiv.

Boende BS, Dnr 138

Den boende önskar att man inte tar yta i anspråk från Trekanten park då det redan är för lite natur- och utomhusytor för barn i Liljeholmen. Den boende önskar också att man inte bygger högre än 9 våningar för att hålla öppet för att få direkt solljus i parken.

Boende HV, Dnr 139

Den boende tycker att en överdäckning av t-banespåret är en bra idé men saknar vissa servicefunktioner i området som exempelvis förskoleplatser, bibliotek, biograf, traditionell restaurang och platser för barn och ungdomar och föreslår att man istället för de två bostadshusen kompletterar området med dessa. Den boende trycker också på vikten av Trekantssjön och parken för de boende samt boende från närliggande områden och befarar att oaskänslan av denna försvinner när parkutrymmet minskar i och med planens förslag på två bostadshus, garage, bilväg och vändplan.

Boende HV samt ytterligare 9 namnunderskrifter, Dnr 144

De boende tycker att en överdäckning av t-banespåret är en bra idé men saknar vissa servicefunktioner i området som exempelvis förskoleplatser, bibliotek, biograf, traditionell restaurang och platser för barn och ungdomar och föreslår att man istället för de två bostadshusen kompletterar området med dessa. De boende trycker också på vikten av Trekantssjön och parken för de boende samt boende från närliggande områden och befarar att oaskänslan av denna försvinner när parkutrymmet minskar i och med planens förslag på två bostadshus, garage, bilväg och vändplan.

Boende har också frågor kring hur transporterna sker till byggplatsen, procentsats för anpråktagen parkyta under byggtid samt när bygget är klart samt var fruktparken flyttas i relation till dess nuvarande läge?

Brf Liljeholmsterassen, Dnr 151

Bostadsrättsföreningen är positivt inställda till den utökade servicen som kan bli följden av en utbyggnad av Liljeholmens centrum. Men invänder mot att utegården, samt deras medlemmars uteplatser och balkonger blir inbyggda pga de höga byggnaderna, vilket gör att de hamnar i skugga istället för solsken och anser att en solstudie ska göras och redovisas. De efterlyser också en dialog kring den ökade belastningen på gränden och framtida trafiklösningar. Och uttrycker en förhoppning om att framtida bygge och buller anpassas till dagtid och att de boende hålls informerade om detta.

Boende ML, + ytterligare ett namn, Dnr 160

De boende anser att mycket i planen är fint och att det är bra att bygga över t-banespåret. Husen är dock för höga. Det är också tråkigt samt en farlig tendens att strandrätten inskränks. Trekanten är en unik miljö som ger rekreation för många. Parken kring lekplatsen och gräsmattan framför Fruktparken kommer att hamna i skugga.

De boende uppmanar till att bygga begränsat och med hänsyn till miljön kring sjön.

Boende EH , samt ytterligare en underskrift, Dnr 161

De boende anser att det är klokt att överdäcka tunnelbanespåren och använda den ytan för bostäder/kontor. Den nya gatan med serveringar och butiker (?) parallellt med spåren, och en ny tillfart till torget från Hojgatan är bra. Att öppna upp mot parken är också trevligt. Eventuell bio vore också väldigt trevligt. Det är även bra att det lilla kaféet i parken ska få finnas kvar, om än på ny plats. En brygga ut i sjön låter också som ett bra tillskott och en avlastning av badplatsen på andra sidan sjön.

De boende anser dock att husen är för höga. 16 våningar passar inte in bland resten av bebyggelsen. Visualiseringen ger intrycket av att husen kommer längre bort än de faktiskt gör. Tillbyggnaden av det så kallade Vårdhuset, plus de nya höga husen riskerar att förvandla hela Liljeholmstorget. Husen ligger i söderläge i förhållande till Torget och befintliga byggnader, vilket gör att "sommarsäsongen"

på balkongerna på Liljeholmstorget 42, 50 och 52 kommer att bli mycket kort.

De boende påpekar att byggnationen kommer att medföra mycket mer människor på platsen vilket kommer att slita på parken och kräva bättre kommunikationer. Redan idag är promenadvägen runt Trekanten packad med promenerande människor på helgerna. Tunnelbanan och tvärbanan är överfulla i rusningstid. Kommer färdigställandet av dessa bostäder och kontorsplatser synkroniseras med planen för ny T-banelinje till Älvsjö? Dessutom byggs nya både i Marievik och på Lövholmen, och alla kommer att åka kommunalt från Liljeholmstorget eller Trekanten.

När det gäller terrasstrappan till parken anser de boende å ena sidan att det är en sympatisk idé att öppna upp mot parken, men å andra sidan finns risk att trappan blir ett tillhåll. De boende är också oroliga för att hissen från stationsbyggnaden ner till parken försvinner, vilket försämrar tillgängligheten till parken för äldre med rullator och mammor med barnvagnar. Rampen som byggs är inte ett fullgott alternativ för gamla människor med rullator! Låt hissen vara kvar!

De boende anser till sist att det är bra att en del av trafiken till Liljeholmstorget i framtiden att ledas in via Hojgränd. En avlastning är definitivt bra, tex av all taxitrafik till och från vårdcentralen och de andra vårdinrättningarna. Men det bör vara tillåtet att för familjemedlemmar att hämta upp sina äldre med bil utanför bostaden! Många boende är 85 + och har svårt att gå.

Brf Liljeholmsblick 2, 20 underskrifter Dnr 166

På ett övergripande plan ställer sig de boende i Brf Liljeholmsblick positiva till Liljeholmens utveckling samt att torget och gallerian i Liljeholmens centrum rustas upp. De boende är särskilt positiva till den planerade överdäckningen av tunnelbanan och vad denna innebär för en förbättrad bullermiljö i området. Med hänsyn till den omfattande förtätningen som pågår i Liljeholmsområdet i övrigt och dess inverkan på natur-, kultur- och boendemiljö ställer de boende sig dock negativa till den planerade bebyggelsens omfattning. De boende önskar att kommunen omarbetar planförslaget för att begränsa påverkan på nu nämnda värden och framföras att:

- Den planerade bebyggelsen inom strandskyddat område inte är lämplig med hänsyn till miljöbalkens bestämmelser om strandskydd; de delar av planförslaget som innebär att ytterligare mark inom strandskyddat område tas i anspråk och privatiseras bör utgå.

- Den planerade bebyggelsen inte är lämplig med hänsyn till bebyggelsens stora skala, dess påverkan på stads- och landskapsbilden samt de olägenheter som bebyggelsen innebär för de närboende; den planerade bebyggelsen bör inte tillåtas bli högre än den befintliga bebyggelsen.
- Trafikutredningen måste kompletteras med hänsyn till kommunens planer att bygga ut Nybohovsskolan,
- Parkeringstalen är för lågt satta med hänsyn till rådande trafikläge
- Det framgår inte tydligt av bullerutredningen vad den ökade trafiken vid Hojgränd innebär för befintlig bostadsbebyggelse i Nybohovsbacken.

Boende PE, Dnr 168

Den boende tycker det är jättesynd att förstöra den vackra miljön kring Liljeholmen med flera höga hus mitt i smeten som sticker upp. Hela poängen med området är utsikten mot natur och en sjö. Höga hus nedanför backen, som dessutom är högre än de runt omkring, tar bort allt som den boende tycker om med att bo här. Dessutom vistas den boende ofta i parken med sina småbarn och vill inte att den ska skuggas av höga hus. Husen bör vara i jämnhöjd med de andra i området, dvs max 10 våningar.

Boende ML, Dnr 181

Den boende tycker mycket i planförslaget är positivt och lovande men kan även se en del problem i föreliggande förslag. Den nya bebyggelsen blir för dominerande och den nya bebyggelsen skala måste harmonisera med befintlig bebyggelse. Byggnadshöjden kan skalas upp ifrån det lägre bostadstornet för att sedan mer försiktigt trappas upp i riktning mot Nybohovsberget. Den högsta höjden på den högsta byggnaden (hus 4) bör landa på max +55 m över nollplanet.

Kopplingen mellan torget och Trekantsparken är viktig men den boende saknar en tydlig gestaltning av detta. Den boende föreslår en lösning som innebär att låta angöring med bil till berörda byggnader ske via garageplan. På så sätt skulle södra Liljeholmsgränd kunna bli bilfri, och framförallt skulle en rakare trappa med gott om sittmöjligheter i kvällssolen kunna anläggas mellan torget och parken. För räddningsfordon som eventuellt måste kunna köra på södra Liljeholmsgränd borde speciallösningar via torget eller bostadstornens sida mot sjön kunna ordnas.

Bättre och tydligare beskrivning behövs gällande infart för fordon till Södra Liljeholmsgränd.

Kulturverksamheter är oroväckande nedtonat i planbeskrivningen men beskrivs av både start-PM och politikerna som viktigt. Vore bra om planförslaget presenterar mer konkreta planer för exempelvis bibliotek när planen ställs ut för granskning.

Torget behöver rustas upp och göras trevligare med planteringar. Den förslagna vändplatsen ser ut att hamna på den soligaste delen av torget. Förslagsvis skulle den kunna flyttas till en skuggigare del.

Förslaget innebär att torget kommer att bli solfattigt, för att undvika detta bör byggnadshöjderna sänkas något. Skuggstudier bör utökas till att innefatta fler tidpunkter på dygnet.

Boende YL, Dnr 183

Den boende är positiv till förslaget av utvecklingen av centrum framför allt biblioteket samt andra verksamheter. Men anser inte att en förskola lämpar sig på platsen då tänkt gård ej är genomtänkt då tung trafik finns strax under.

Den boende anser att det är absolut nödvändigt att höjden på de tilltänkta byggnaderna sänks med flera våningar, idealt är att högsta punkten ska vara såsom nuvarande vårdhus. Den boende anser också att den arkitektoniska kvalitén bör ses över då husen närmast sjön Trekanten känns klumpiga. Då bilparkeringen omfattas av strandskydd kan denna förslagsvis bytas ut mot parkmark, lekområde eller utökat utegym. Att bygga bostäder där är för nära och kastar en skugga över området.

Boende TB, Dnr 207

Boende är glad att många aspekter tagits med och undersökts i trafikutredningen men skriver att det gångfartsområde som går på Liljeholmsgränd idag inte alls fungerar som ett gångfartsområde. Bilar åker snabbt och boende misstänker att trafiken ökat väsentligt nu under pandemin (alla budbilar). Boende är orolig för att denna väg ska bli ännu mer belastad, den ligger t.ex. intill en lekpark och förskola där många barn springer/leker hela dagarna. Boende önskar att nuvarande problem som bara skulle växa med förslaget tas med allvar och löses. Boende hoppas också på att det inte kommer vara tungt belastad ”byggtrafik” många år framöver.

Boende LS samt ytterligare en namnunderskrift Dnr 210

Överklagan se PDF-fil (ej bifogad. Yttandet behandlas i granskningsutlåtandet)

Boende MD, Dnr 211

Boende föreslår att det byggs en stor skatepark till exempel under bron eller på parkeringen nära fruktparken

Övriga, ej sakägare

Boende AE, Dnr 52

Boende anser att:

- Det är oförsvarbart att bygga bostäder på nuvarande parkmark.
- Det inte går att få ett hållbart samhälle om vi bygger bort alla grönytor.
- Husen som planeras kommer att dominera området och göra marken runt dem till en semipublik yta. Idag är den allas.
- Parkeringen som ligger där är förvisso inte vacker men sikten är fri, parken tar vid och det blir inga skuggor av en parkering.
- För biodiversiteten är det helt oförsvarligt att hugga ner träd, stenlägga och bygga hus i en park.
- Den på visionsbilden markerade stora grå ytan, som ser ut att vara stenlagd, hur tänker samhällsplanerarna här? För att vatten ska infiltreras på ett lämpligt sätt, ska vi undvika att göra hårdgjorda ytor.

Den boende invänder mot planen som kommer att försämra livskvaliteten för människor och djur och natur och anser att det ska slutas bygga i parker och andra grönområden.

Boende SL, Dnr 59

Boende önskar ett bibliotek och en bio i det nya centrumet.

Boende PL, Dnr 60

Boende framför att de vita husen med gula balkonger, ser ut att skapa väldigt mycket skugga men framförallt vill boende påpeka att Liljeholmstorget är grått och trist, saknar grönska och att ingen vill vistas på torget som det är nu. Den boende menar att Liljeholmstorget sticker ut något enormt jämfört med omgivningarna runt om, till det negativa. Boende önskar se en fin park med fontän, plantage eller liknande, träd i mitten av torget, dels i "rondellen" men också längst med ända mot tvärbanan och har tagit fram ett förslag, se illustration nedan

Boende EL, Dnr 61

Boende uttrycker att det är skrämmande och deprimerande att se planen för Liljeholmen/Trekanten, Boende anser att husen står otroligt (för) tätt och alla ser ut som plast-/metallådor från förorten. Boende menar att husen i förslaget kommer att synas runtom Trekanten och om några nya hus måste synas där bör det vara hus som inte påminner om Sovjet. För att skapa harmoni vid Trekanten menar boende att det behövs byggas i gammal, vacker stil. Boende önskar att inspiration tas från Arkitekturupproret (för inspiration till trivsam arkitektur) samt Upplands Väsby som har anordnat en tävling där invånare får rösta fram det vackraste förslaget från arkitektkontoren.

Boende KO, Dnr 62

Boende anser att överbygga rälsen ger stora fördelar, dels genom utökning av centrum och förtätning med bostäder men även genom ytterligare förbättring av ljuddämpningen från spårbunden trafik

Vidare anser boende att en förbättrad koppling mellan torget och sjön trekant är en utmärkt idé, t ex genom en sittvänlig trappa

Övriga saker som kräver förbättring skriver boende är ökad tillsyn för lag och ordning på torget (det är lite stökigt ibland) samt öka

kapaciteten i gång- och cykelpassagen till Liljeholmskajen/Årstadal, (den räcker inte nu och med projekt på respektive sida passagen lär det bli ännu trängre).

Boende BR, Dnr 63

Boende framför att de nya byggnaderna kommer att skugga Trekantsparken på ett mycket negativt sätt där många människor vistas och passerar. Den boende anser att huskropparna som är placerade på överdäckningen av tunnelbanespåren måste sänkas ett antal våningar, och de som kommer att stå närmast sjön Trekanten, på den nuvarande parkeringen, tas bort helt.

Boende KA, Dnr 64

Boende framför att cykeln återigen åsidosätts (att cyklister och bilister ska dela resväg) och skulle uppskatta om mer tanke kunde läggas på cyklisterna i ombyggnad.

Trafik

Illustration av föreslaget trafiknät

Boende AK, Dnr 65

Boende anser att det är väl bra att bygga ut centrum och överdäcka spåren. Boende anser vidare att planerna på att bygga ut centrum ut mot parken ska skrotas. Att föreslagen bebyggelse på parkeringsplatsen skuggar parken och är ett försök att nagga den allt viktigare (när vi blir fler) parken i kanten och att strandskyddet bör stoppa denna oblyga exploatering.

Boende anser också att det är viktigt att helt undvika den hopplöst daterade, stela och nu uttjatade "modernismen" vid gestaltningen av byggnaderna. Att det är bra att det fula plåthuset ersätts men bör då ersättas av "mjukt" format hus med fina burspråk o detaljer och i Stockholms klassiska varma jordfärger!

Boende anser att det är viktigt också att det inte bara blir kontor o bostäder o kommersiella ytor utan att servicenivån ökar till medborgarna när det byggs ut med nytt badhus nu när Liljeholmsbadet så olyckligt stängdes, biograf etc.

Boende JE, Dnr 66

Boende anser att föreslagen bebyggelse är för stor och för hög i förhållande till sin omgivning samt att det är för tätt mellan husen. Människor blir deprimerade av att aldrig få se solen.

Boende undrar om behovet finns av ett större inomhuscentrum Liljeholmen i tider av näthandel och distansarbete och hur "hållbarhetskalkylen" ser ut när man bygger in och bygger ut inomhusmiljöer?

Vidare undrar boende om tillräcklig plats finns för spårunderhåll av tunnelbanan efter överdäckning, hur gator och vägar i området ska klara av den ökade trafiken utan att byggas ut samt hur kollektivtrafiken ska klara av den ökade resemängden? Boende menar att detta projekt kan läggas i malpåse minst 10 år pga miljöpåverkan och höga kostnader.

Boende CL, Dnr 67

Den boende invänder mot de föreslagna bostadshusen väster om tunnelbanespåren och menar att all parkmark väster om tunnelbanan ska behållas som grönytor. Att de byggs på den befintliga parkeringsplatsen är ett icke-argument menar boende eftersom redan denna parkeringsplats ligger på parkmark. Den boende menar vidare att det är troligt att tillfarten till de nya bostadshusen kommer att kräva nya tillfartsvägar på det som idag är grönytor och att dessa ytor så småningom kommer att bebyggas med motiveringen marken är ju redan hårdgjord och så vidare steg för steg tills det inte finns några grönytor alls kvar.

Den boende bedömer att de nya bostadshusen kommer att byggas mindre än 100 m från Trekantens strandlinje, att förslaget därmed bryter mot strandskyddet och hoppas och tror att förslaget inte kommer att kunna uppföras. (likt Skolförvaltningen fick nej på sitt förslag om en skola vid Trekantens norra sida).

Boende AM, Dnr 68

Boende framför att torgdelen mellan Liljeholmstorget och ner till tvärbanan bör inkluderas i förslaget då det är bortglömd passage som skulle må bra av lite omsorg. Bland annat är bottenvåningarna slutna och hela ytan upplevs otrygg.

Boende EL, Dnr 69

Boende tror att bostadshusen som byggs närmast Trekanten kommer att skugga för mycket av parken och sjön och undrar om beräkningar av skuggpåverkan finns framtagna. Den boende önskar få svar på om det finns det planer för nya tunnelbanan från

Fridhemsplan och om möjligheterna för den planen att genomföras begränsas av förslaget?

Boende TS, Dnr 70

Boende anser att det är för hög exploatering, för massiva huskroppar med för många våningar. Boende menar att ljuset inte kommer kunna tränga ner i byggmassan. Skuggbildning påverkar kvalitativa, sociala publika platser såsom fruktsparken.

Vidare anser boende att för slaget är ovarsamt och oanpassat till sin kontext (omgivningen är inte lika högt exploaterad). Boende önskar se formspråk och estetik från lyckade delar av närområdet såsom Gröndal, Vinterviken och Aspudden. Boende menar också att med en sån här stort ny förtätning kommer det att skapas sociala och strukturella problem, hur kommer materialen åldras och hur kommer folk att röra sig här?

Boende BL, Dnr 71

Boende anser att det är många hus på liten yta. Boende undrar hur de som bygger ska få till en säker byggtrafik till och från "området" med tanke på barn, lekpark och förskola (för ni kan väl inte på allvar leda trafiken på Liljeholmsgränd?). Boende önskar få svar på frågan om byggtrafiken.

Boende PH, Dnr 72

Boende önskar lokala butiker, inte en stor galleria (de flesta ”små” butiker kommer inte ha råd att betala hyra i en galleria). Vidare önskar boende mer konst och musik, en fritidsgård för ungdomar, barn och vuxna att samlas på, en simhall och ett gym som fungerar både vinter och sommar.

Boende TI, Dnr 76

Boende protesterar mot utbyggnaden, och anser att husen är för höga. Boende menar att husen kommer att blockera solen ännu mer varpå parken inte kommer få sol under större delen av året. Vidare anför boende att parken är väldigt välutnyttjad, av barn, familjer, motionärer och utomhusträningsgrupper, även av stockholmare som åker från hela stan till Trekanten och parken.

Boende TL, Dnr 77

Boende önskar fler bostäder (vänd på kvm för kontor och bostäder, dvs hellre 30000 kvm till bostäder). Bygg bostäder som folk, framförallt ungdomar, har råd att bo i.

Boende ET, Dnr 78

Boende önskar en biograf i Liljeholmens galleria.

Boende JC, Dnr 79

Den boende uppfattar förslaget som dåligt och tråkigt ur ett hållbart och klimatsmart perspektiv. Det behövs inga fler köpcentrum, finns centrum för konsumtion ca 10 min bort. Bättre att satsa på klimatsmarta lösningar och inte konsumtion, som att integrera grönska och ekosystemtjänster i staden och minska hårdgjorda ytor.

Boende VP, Dnr 80

Den boende vill att man beaktar de gamla byggnadernas stil och anpassar den nya bebyggelsen till dessa med inslag av industriell stil med tegelbyggnader. Den boende tror också att det skulle vara ett enormt lyft för Liljeholmen som integrerad del av innerstan om tegelbyggnaderna precis till höger om Liljeholmsbron mot Gröndalshållet användes som kommersiella byggnader. Gallerian kommer locka en typ av besökare men tror att många också skulle strosa över från Hornstull om det fanns café/galleri/hantverk/design och liknande i dessa byggnader vid vattnet och som inte är intresserade av att shoppa i en galleria. Lite som man exempelvis gjort i Zürich (bifogar bild). Samt att man vågar lite mer gröna och innovativa lösningar.

IM VIADUKT by EM2N « Inhabitat – Gre...

IM VIADUKT by EM2N « Inhabitat –
Green Design, Innovation ...

Besök

Boende VT, Dnr 81

Den boende önskar paddelbanor/träningsanläggningar

Boende HL, Dnr 82

Den boende önskar att något görs åt övergången mellan Liljeholmen och Årstadal. Att man även bygger hyresrätter och inte bara bostadsrätter samt att man integrerar mer grönska på torget i form av träd, buskar etc samt plats för torgmarknad. Annars tycker dom förslaget är toppenbra.

Boende ÅJ, Dnr 83

Den boende tycker det ser fantastiskt ut.

Boende DH, Dnr 84

Den boende vill inte att man bygger fler lyxlägenheter och kontorslokaler utan istället satsar på billiga hyresrätter och ungdomslägenheter.

Boende SK, Dnr 85

Den boende vill att man ska utvidga området så att man tar hänsyn till de boende som finns i området och inte skapar trängsel i de begränsade grönområdet vid Trekanten. Att man inte bygger för höga hus men gärna trapphus ner från Liljeholmsgränd ner mot sjön.

Boende LS, Dnr 86

Boende känner en oro över att området bebyggs för tätt med för lite ytor för grönt som skapar välmående och god hälsa för de boende. Den boende anser också att planen medför för höga byggnader som inte passar in på platsen och ifrågasätter om det kommer att bli ett attraktivt område där folk vill bo. Lägre bebyggelse med trädfasader skulle skapa en trevligare atmosfär. Det bör byggas billiga hyresrätter och studentlägenheter istället för bostadsrätter för att möta behoven i Stockholm. Satsa på kreativa och kulturella näringar som främjar konst och kultur för att skapa en större variation i området. Den boende känner också en oro över om kollektivtrafiken som den ser ut idag kommer räcka till med utbyggnad av området eller om planer finns på utveckling även av den.

Boende SC, Dnr 87

Den boende önskar ett bibliotek och en biograf i området.

Boende AB, Dnr 88

Den boende önskar att man lämnar parkområdet orört och att den nya bebyggelsen blir lägre så att de inte skymmer solen för parken och Trekanten.

Boende AS, Dnr 89

Den boende anser att förslaget med utbyggnad av galleria och kontorslokaler är en dålig idé ur ett hållbarhetsperspektiv och i den klimatkris vi lever i speciellt med dagens fallande konsumtionsbehov när det finns tomma butiks- och kontorslokaler på bekostnad av ytor som park och promenadstråk där folk promenerar, åker pulka, skridskor, har picknik och badar, sådant som ger ökad levnadsstandard och livsenergi. Den boende har också en oro över buller som utbyggnaden av planen kan medföra i och med produktion av byggnader samt kommande transporter. Däremot anser den boende att förslaget med hotell och förskola är bra, men inte grundskola.

Boende SC, Dnr 90

Den boende förslår att i fortsatt planarbetet ta med biograf, bibliotek och utomhusgym för att främja grannskapet i Liljeholmen samt tillhandahålla viktiga fritidstjänster till samhället som idag inte finns i området.

Boende UL, Dnr 91 (och 92)

Den boende föreslår att man istället för gallerior med de vanliga cafékedjor, matställen och klädbutiker man springer på i alla trista gallerior ser över hur man får in kultur som biografer, scen och konstnärsateljéer där man får möjlighet att agera/ dela ut sin konst.

Boende NP, Dnr 93

Den boende är inflyttad amerikan som idag bor i Gröndal, i närheten av Liljeholmen. Positiv till att samhället ska utvecklas vidare och vill gärna dela med sig av sina kunskaper om urban kulturutveckling som denne arbetade med i Kalifornien. Kan ge förslag på hur man kan finansiera kultur- och samhällsprojekt genom en kombination av skyltar för utomhusreklam samt evenemangsutrymmen för uthyrning mm.

Boende LH, Dnr 94

Den boende önskar kulturhus, biograf, bibliotek och skolor samt hyresrätter.

Boende BL, Dnr 95

Den boende önskar att man istället för bostäder mot Trekanten lägger hotell med café/restaurang med stor uteservering så fler kan nyttja denna fina plats med kvällssol och att bostäderna då byter

plats med hotellet. Torget behöver en ansiktslyftning med förslagsvis en fontän i mitten. Trafiken behöver minskas. Området behöver få mer liv och rörelse speciellt kvällstid vore toppen med ett café/bibliotek dit folk kan komma och jobba, fika och mötas. Tillåta hundar i gallerian, hela Liljeholmen är väldigt hundvänligt.

Boende YL, Dnr 98

Den boende undrar om det kommer byggas solceller på delar av taken som inte är gröna. Eller kombination av grön energi för att underhålla alla byggnaders energiförbrukning? Den boende undrar också över om avloppssystem och vattenförsörjning/-förbrukningen håller på byggas ut (avloppstunnel Bromma-Sickla), i och med alla påkänningar av sprängning pågår av Stockholms Vatten & Avlopp och om det är ett arbete för att förbereda Liljeholmens projekt?

Boende HJ, Dnr 100

Den boende är väldigt beklämd över höjden på de hus som planeras i Liljeholmen och Trekantsparken. Så pass höga hus kommer att drabba hela området och stadsbilden negativt. Hus över 10 våningar skulle även drabba hela Nybohov och Liljeholmen.

Boende ÅJ, Dnr 101

Den boende undrar hur planerna för utemiljön ser ut i samband med fler bostäder planeras och byggs i Liljeholmen. Trycket på grönområden och strandpromenaden i Gröndal/Ekensberg har ökat kraftigt de sista åren i samband med fler bostäder byggts i Gröndal /Liljeholmen. Den boende anser att renhållningen har blivit eftersatt och inte anpassats till nya förhållanden. Vidare behöver parkområdena skötas bättre för att öka trivsel och säkerhet i området.

Ett annat problem i utemiljön är parkerade bilar på Gröndalsvägen och boende anser att det knappast går att mötas som det är nu. Dessutom uppkommer skador på gator, skyltar och refuger när tung byggtrafik åker på vägen.

Boende AA samt ytterligare 1 namnunderskrift, Dnr 102

De boende vill protestera mot byggnationen av två hyreshus vid Trekantsparken. De anser att området kring Trekanten är ett enormt viktigt parkområde för de boende i området.

När folkmängden ökar i området via planerade byggnationer i Marievik, Lövholmen och Liljeholmstorget innebär det också att den "gröna lungan" som området kring Trekanten utgör kommer att bli ännu viktigare och än mer trafikerad i framtiden. De boende ifrågasätter hävandet av strandskyddet för att förtäta området

ytterligare med hus på en yta som istället skulle kunna utvecklas till ett grönskande parkområde, särskilt med tanke på det ökade antalet barn som kommer att vistas där i framtiden.

Så höga hus som 12 och 16 våningar skuggar dessutom parken. Varför planera så höga byggnader, när de närliggande husen bara är sex våningar? Sextonvåningshus som blickar ned mot de som försöker finna lite avskildhet i parken, det förändrar ju hela upplevelsen!

Varför kan inte bostadshusen förläggas på överdäckningen över tunnelbanan istället för att nagga på de lilla grönområde som finns kvar? Liljeholmen har redan stadens lägsta andel parkmark per invånare och nu dessutom ska fyllas på med ytterligare 12 000 invånare. Det är inte fler hus som saknas utan fler gröna ytor som är väl upplysta och tillgängliga för såväl barn som vuxna.

De boende frågar sig också hur ökade transporter och uppvärmning m.m. kommer att belasta miljön.

Boende AJ, Dnr 108

Den boende undrar hur passagen från Nybohovs Hissbana upp till Nybohov kommer att påverkas av planen.

Boende EH, Dnr 111

Den boende är över lag positiv till de nya byggnationerna men ställer sig mycket frågande till de nya bostadshusen på 12 respektive 16 våningar som planeras i anslutning till Trekantsparken och sjön Trekanten. Dels är husen alldeles för höga, dels är de planerade för nära sjön. Kombinationen gör att ett förhållandevis fåtal boende tar värdefull utomhusmiljö i anspråk och tränger undan andra som har behov av god parkmiljö. Husens höjd kommer att göra att den urbana känslan tar över i förhållande till skog, sjö, park och gräsmattor. Huskropparna kommer att skymma sol och himmel och passar inte in i den bebyggelse som finns på platsen. Den boende anser att den lägre och mer enhetliga höjden på husen i Liljeholmens centrum ska bevaras. Särskilt med tanke på att det är i detta område många boende i närområdet söker sig för utomhusvistelse och rekreation. Känslan av natur behövs för god hälsa. Bostadshus kan byggas men inte med nästan dubbelt så många våningsplan som de högsta hus som idag finns på platsen.

Boende AT, Dnr 112

Den boende önskar att staden inte ska tillåta byggnationer kring Trekanten utan låta dess grönområden vara. Dessa är otroligt viktiga

för det psykiska välmåendet hos närboende och besökande. Inte minst för solskenet.

Många har också köpt bostadsrätter kring sjön, i tron att strandskyddet ska hindra framtida byggnationer som kan påverka värdet av bostaden negativt. Om fler hus byggs så berövas dessa personer sin trygghet, vilket orsakar oro och sannolikt ekonomisk förlust. Trekanten och dess grönområden gör denna del av staden uthärdlig och till och med behaglig och bör bevaras som den är.

Boende MB, Dnr 113

Den boende bor nära Liljeholmen och är därför också intresserad av hur området utvecklas. Den boende är samtidigt orolig för hur resultatet kommer bli. Den boende anser att svenskarna inte har god smak och känsla för saken. Svenskarna är besatta av att vara moderna och trendiga, oavsett om det är fult, opassande, obekvämt och det gamla och historiska har inget värde. Man bör anpassa efter omständigheterna och kombinera det gamla med det nya, vilket sker i andra städer i Europa.

Sverige är ett grått, trist och depressivt land, det behöver ha något milt, trevligt, mysigt, färggrant, stämningsfullt. Färger motverkar också depressioner.

Vidare anser den boende att bra musik, inte dålig och dunkande, förhöjer stämningen, att det digitala inte ska ta över, att det kontantlösa är tråkigt samt att klädsel för olika miljöer också bör respekteras.

Till sist är svenskarna oartiga och likgiltiga och de tror att de kan bete sig hur som helst de kan inte ens hälsa på varandra. Allt detta påverkar miljön och stämningen.

Boende MH, Dnr 115

Den boende önskar simhall med åtminstone en rejäl 25-metersbassäng. Den finns ingen i närheten och det skulle öka antalet besökare till gallerian.

Boende RL, Dnr 117

Den boende anser att inga höghus ska byggas på den nuvarande parkeringsplatsen. Husen kommer att skugga en stor del av parken långt in på eftermiddagen och ligger för nära strandlinjen. Siluetten blir ful och passar inte in i området. Platsen kan istället göras om till rekreationsområde eller fritidsgård.

Den boende menar vidare att trafiken förbi Fruktparken /Trekantsparken kommer att öka betydligt. Trekantsparken, används året om, och behövs för rekreation. Fruktparken besöks varje dag av barn från närliggande områden. Då vill man inte ha mera trafik. Till sist säger den boende nej till förskola på ett tak, samt att hotell/kontor blir för stort. Överbyggnaden av tunnelbanan kan dock vara ok.

Boende ML samt ytterligare en underskrift, Dnr 118

De boende anser att det är väldigt positivt att Liljeholmen och centrum ska utvecklas, samt att ytan över tunnelbanespåren, nyttjas. Den boende anser dock att några punkter i förslaget inte är bra och hoppas på ändring.

Den boende anser att det är rimligt att parkeringsplatsen görs om, men till något annat än bostäder. Det har redan byggts mycket nya bostäder i området och kommer byggas ännu mer den närmsta tiden. Allt fler personer vill nyttja de fina grönområdena. Har barnperspektivet funnits med i utredningen? Varför inte låta parkeringen bli till mer parkyta istället? Det skulle bidra till ett ännu mer attraktivt centrum.

Vidare anser den boende att de nya byggnaderna ser väldigt höga ut jämfört med all annan bebyggelse, vilket ser konstigt ut. Det framgår också att parken kommer att påverkas negativt av de höga husen, det blir mindre sol i våra gemensamma grönområden. Den boende hänvisar till den antikvariska konsekvensanalysen som beskriver att höjden på byggnaderna kommer ha en mycket negativ inverkan på flera sätt, och radikalt ändra hur Liljeholmen ser ut. Där konstaterar man också att det skulle strida mot byggtraditionen i Stockholm och skymma riksintresset Nybohov. I analysen rekommenderar man att betänka och justera höjdskalen - det är höjden på byggnaderna som medför negativa konsekvenser.

Den boende tycker absolut att man kan bygga nytt och bygga ut, men att de nya byggnaderna inte bör bli mer än 2-3 våningar högre än det nuvarande centrumet.

Boende AJ, Dnr 119

Den boende vill inte att man bygger så höga hus, max 8 - 10 våningar för att behålla utsikten för befintliga hus samt trycker på att det finns studier som visar att människor mår bättre om husen är lägre.

Boende JC, Dnr 120

Den boende vill protestera mot mer bygge i Liljeholmen.

Boende KB, Dnr 123

Den boende protesterar mot byggnationen och anser att lekplatser och gröna ytor måste ingå i staden och att man vill trivas där man bor. Alla kanske inte klarar av en lång färd.

Boende EE, Dnr 126

Den boende anser att det inte är tillräckligt utrett hur stadsbilden påverkas ovanifrån och det kommer att bli en påtaglig förändring från Nybohov och deras utsikt försvinner helt. Torget och grönområdet kommer att påverkas av de för höga byggnaderna då dessa skuggas. Naturmiljön och rekreationsområden kommer att tas i anspråk av de nya husen och trafiken kommer att öka markant. Den boende anser också att man använt gamla bilder som inte återspeglar hur det ser ut idag och därmed blir missvisande.

Boende AF, Dnr 127

Den boende anser att man gärna får bygga men inte så höga hus.

Boende FP, Dnr 128

Den boende vill att man beaktar de gamla byggnadernas stil och anpassar den nya bebyggelsen till dessa med inslag av industriell stil med tegelbyggnader. Den boende tror också att det skulle vara ett enormt lyft för Liljeholmen som integrerad del av innerstan om tegelbyggnaderna precis till höger om Liljeholmsbron mot Gröndalshållet användes som kommersiella byggnader. Gallerian kommer locka en typ av besökare men tror att många också skulle strosa över från Hornstull om det fanns café/galleri/hantverk/design och liknande i dessa byggnader vid vattnet och som inte är intresserade av att shoppa i en galleria. Samt att man vågar lite mer gröna och innovativa lösningar.

Boende TM, Dnr 129

Önskar fler hyresrätter och lägre byggnader.

Boende LE, Dnr 130

Den boende önskar att bibliotek och biograf inkluderas på platsen. Samt tycker det är beklagligt om Trekantsparken hamnar i skugga då bostadshusen är väldigt höga.

Boende KJ, Dnr 131

Den boende anser att exploateringen är för kraftig mot Doftparken då den dels tar grönyta i anspråk men också bidrar till att fler

boende i området kommer att innebära att användandet av parken kommer att öka.

Boende MB, Dnr 132

Den boende reagerar främst på höjden på de nya byggnaderna som skapar skugga på torget och en känsla av fort. Samt att förtäta vid det enda grönområde som finns i Liljeholmen, Trekanten bort mot Vinterviken med mer människor på de redan små ytorna kommer skapa mer trängsel.

Boende IKW, Dnr 133

De boende ifrågasätter varför och om man får bygga så nära sjön och är rädda att fågellivet försvinner. Den boende anser att det byggts tillräckligt vid Liljeholmen och att Trekanten och Furuparken bör skyddas.

Gröndals intresseförening, Dnr 137

Gröndals intresseförening ställer sig positiv till många av planens huvuddrag som att Liljeholmen som kollektivtrafikknytpunkt möjliggör att centrumet fortsätter att utvecklas. Att överdäckningen av spårområdet skapar möjligheter för nya funktionella och estetiska lösningar samt att behovet av arbetsplatser tillgodoses i en expansiv region där tyngdpunkten alltför länge ensidigt legat på att tillgodose behovet av bostäder. Gröndals intresseförening har dock också invändningar på planförslaget om att bostadshusen bör utgå från planen och den marken bör istället nyttjas som park. Övriga byggnader bör skalas ner på höjden så de bättre följer de naturgivna omgivningarna och inte skymmer parken för solen. Vändplanen ska inte inkräkta på parkmarken som är av stort värde idag och som kommer att bli än mer betydelsefullt i och med fler bostäder i Liljeholmen.

Boende DW, Dnr 140

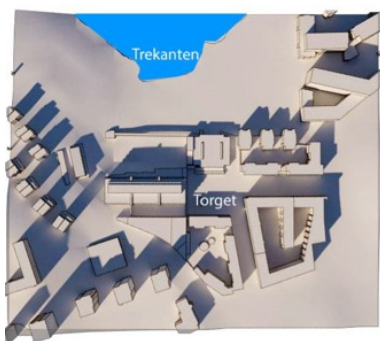
Hen är företagare och driver kaféverksamhet som ligger vid entrén till parken och undrar vad planerna innebär för hens verksamhet.

Boende IP, Dnr 141

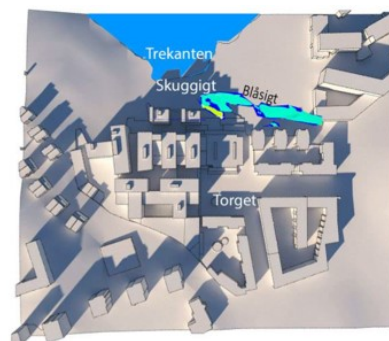
Den boende protesterar mot att man ska bygga två höghus vid Trekantsparken och anser att bostadshusen ska anpassas efter parken och inte vice versa. För att få plats med alla småbarn som vill leka i parken borde det byggas mer park och inte bostadshus.

BUMS, Barn utemiljö i staden, Dnr 142

BUMS anser att om planförslaget för Liljeholmens centrum genomförs innebär det en mycket stor försämring för barn och unga i Liljeholmen, Årstadal och Gröndal. Men också för förskolebarn och andra besökande barn från Södermalm. Vidare anser de att de två höga bostadshusen mellan tunnelbanan och Trekanten måste utgå ur planen. De tar plats från den viktigaste och mest frekventerade delen av parken där bla annat Fruktparken finns. Bebyggelsen ger oacceptabel inverkan på vind- och solförhållanden på platser och tider som är de viktigaste för barnen. Av samma skäl blir det nödvändigt att minska höjden på kontorskomplexet.

BEFINTLIG SITUATION
Vårdagjämning, 20 Mars. Kl: 12.00

Med grön och gul färg markeras om områden som blir blåsiga

FÖR PLANFÖRSLAGET
Vårdagjämning, 20 Mars. Kl: 12.00

Bild ur skuggstudie för projektet. Den viktigaste delen av parken runt Trekanten kommer att ligga i total slagskugga från klockan 9 till klockan 14 under största delen av året. Med grönt markeras område som kommer att utsättas för förhöjda vindhastigheter.

Inom just detta skuggade och vindutsatta område finns stadsdelens mest uppskattade och frekventerade lekplats, Fruktparken, en uteservering samt den planerade terrass - och rampanläggningen

Kulturförvaltningens kartläggning av mötesplatser i stadsdelsområdet 2015 visar att det inte finns några mötesplatser för ungdomar i Liljeholmen, fränsett vissa idrottsanläggningar. bristen kommer bland annat att öka igenom utbyggnaden av Nybohovsskolan från 170 till ca 900 elever samtidigt som skolans utemiljö minskas och försämras radikalt. En utveckling av Liljeholmens centrum måste innefatta åtaganden om att offentliga lokaler som bibliotek och samlingsplatser för barn och unga tillkommer. Inomhusytor utan möjlighet till social kontroll ("Stråket" i planbeskrivningen) bör inte förekomma då det kan leda till Ytterligare "ungdomsproblem". BUMS påpekar att ingen barnkonsekvensanalys är framtagen.

Boende EG, Dnr 143

Den boende tycker att projektet är intressant och att det är positivt med ett centrum söder om stan men vill framföra invändningar mot höjden på byggnaderna som bör bevaras i samma höjd som senaste nybyggnationer i området. Den boende önskar också att Liljeholmen bevaras med en blandning av huskroppar från olika årtionden, att dessa syns samt att inte frånta Nybovs byggnaders framtoning och utsikt.

Boende PS, Dnr 145

Den boende uttrycker en farhåga över husen ska skugga parken som många vistas i och att man ska tänka om gällande höjden på husen. Samt anser att man ska ha fokus på barnen och tänka in deras behov och skapa icke kommersiella mötesplatser.

Boende EÖ samt ytterligare tre namnunderskrifter, Dnr 148

De boende anser att utbyggnaden måste passa in med bebyggelsen i övrigt vid Trekantsparken såsom kvarteret Rosteriet och husen längs med Nybohovsbacken. De som bor längs med Nybohovsbacken och i dag har utsikt mot Stockholms centrum och Stadshuset kommer att mötas av en vägg, en mur, en koloss som är 5-10 meter högre än de befintliga bostäderna i Nybohovsbacken. Det är inget som framgår av bilderna/illustrationerna som finns med i samrådet, eftersom de är tagna/ritade antingen snett uppiifrån eller nedifrån. Valet av bilder/illustrationer vilseleder. Det som ändå blir uppenbart av bilderna och illustrationerna är att den planerade byggnationen är en koloss, en massiv lada som vid första anblicken fullständigt kommer dominera synfältet både på nära håll och på avstånd.

Bild från Nybohovsbacken 35 I. Utsikten kommer domineras av hotellbyggnaden som blir cirka 10 meter högre än platsen som bilden är tagen ifrån. Möjligen kommer tornen på Högalidskyrkan fortfarande att synas.

Bild från parkeringen vid Nybohovsgränd. Hotellbygget kommer att vara 5-10 meter högre än husen som flankerar nuvarande utsikt. Om nuvarande planer genomförs kommer endast hotellet att synas mellan husen.

Vidare måste Trekantsparken bevaras så mycket som möjligt. Parken får inte bli en mörk och skuggig plats. För att bevara grönområdet och öka kopplingen mellan parken och centrumet föreslår boende att:

- Antalet våningar minskas så att de högsta husen i utbyggnaden inte blir högre än husen i kvarteret Rosteriet vid Liljeholmsgränd
- Den del av torget som redan idag utnyttjas dåligt byggs in
- De inglasade innergårdarna minimeras, att några våningar på stationshuset byggs på (med förslagsvis ett bibliotek med ett fik på taket) på den halva som är närmast torget samt
- Säkerställ att hela utbyggnaden upplevs som luftig utifrån, förslagsvis genom att åstadkomma en öppen korridor från Nybohovsbackens mitt i riktning mot innerstaden, till exempel genom att låta det så kallade stråket bli utan överbyggnad och därmed också rädda en del av utsikten från Nybohovsbacken.
- Planera för restaurang/konditori/fik i bottenplanen på bostadshusen ut mot parken.

Brf Trekanten Liljeholmen, Dnr 150

Bostadsrättsföreningen har tre huvudsakliga invändningar.

- Upphävandet av strandskyddet, strandskyddet måste värnas både för att stärka ekhabitatet och för att utvidga allmänhetens förutsättningar för rekreation i god natur- och parkmiljö.
- Inskränkningarna mot Trekantsparken, en grön miljö har stor betydelse för folkhälsan.
- Planen inte tar hänsyn till områdets karaktär och topografi. Stadsdelens karaktär med höga hus på höjderna förflackas och siktlinjer sluts. De karaktäristiska höghusen på

Nybohovsberget skymms. Terrassens "stadsmässiga" skala och utformning skapar inte en övergång som samspelar med parken.

Boende AZ samt ytterligare en namnunderskrift Dnr 152

De boende vill framföra att de inte anser att ny bebyggelse ska vara högre än den befintliga och att förslaget kommer förmörka stora delar av Trekantsparken som är en viktig oas för många. Skugg-effekterna bör utreds vidare på samma sätt som buller. I området avsatta för parkmark ska inga andra intressen inkräkta på det beslutet.

Hägerstens Hembygdsförening, Dnr 153

Hägerstens hembygdsförening har som en av sina målsättningar att aktivt delta i samhällsdebatten. Vi har ett särskilt fokus på barns villkor. Vi menar att planförslaget behöver omarbetas utifrån att det strider mot översiktsplanens planeringsinriktningar och mot de hänsyn till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärden som stadgas i PBL. Detta framgår även av till förslaget hörande antikvarisk konsekvensanalys.

Samspela med natur- och kulturlandskapet och Liljeholmens karaktär. Stockholms stadsbild har en mjukt varierande siluett som följer terrängen. Samspelet mellan naturlandskapet och bebyggelsen är ett av Stockholms karaktärsdrag som ska tas tillvara liksom att varje byggprojekt ska bidra positivt till omgivande stadsdel och samspela med sin närmiljö. (planeringsinriktning ÖP) Planförslaget anger Liljeholmens karaktär och stadssiluett som en utgångspunkt samtidigt som staden eftersträvar att Liljeholmen ska bli en del av innerstaden. Den antikvariska konsekvensanalysen visar emellertid att förslaget har mycket stor negativ påverkan vad gäller det kulturhistoriskt värdebärande uttrycket Nybohov som monumentalt landmärke och innebär ett brott mot uttrycket Stadsdel i spricklandskap. Förslaget får mycket negativa konsekvenser för spricklandskapet. Det bryter mot Stockholms byggnadstradition att låta bebyggelsen följa terrängen med lägre byggnader i dalarna som trappas upp mot höjderna. Den föreslagna storskaliga bebyggelsen är främmande i miljön och för Stockholm. Den täthet, höjd och brist på grönska och ljus som föreslås är inget som kännetecknar vare sig Liljeholmen eller innerstaden idag.

Ett mål med planen är att ”Gestalta en representativ bebyggelsefront mot Trekantsparken/Gröndal som signalerar stadsmässighet och som bidrar till att aktivera Trekantsparken”. De höga hus som föreslås kommer emellertid att ha motsatt verkan vad gäller parken.

Husen kommer inte bara att ta parkmark i anspråk utan även att skugga parken stora delar av dagen och förminska parkens rymd. Av samma skäl är det nödvändigt att minska höjden på kontorskomplexet. Den antikvariska konsekvensanalysen konstaterar också att planförslaget bedöms påverka den rumsliga upplevelsen av Trekantsparken negativt och att dagens bakre rumsavgränsning med förhållandevis sammanhållen byggnadsskala bidrar positivt till parkens rymd.

Låt platsens kulturhistoria berika miljön. I Liljeholmen finns både höga naturvärden samt en rik kulturhistoria med bebyggelse från olika tider. Stadsmuseet har särskilt pekat ut kontorshuset ”K-konsulthuset”, den inglasade gångbron till Nybohovshissen och stationsbyggnaden. Planförslaget har inte tagit tillvara dessa byggnader utan de föreslås rivas eller byggas på. Det är för platsen centrala kulturhistoriska byggnader som kan berätta och berika kulturmiljön, som då försvinner eller förvanskas. En växande stad behöver sin kulturmiljö. Gångbron och stationsbyggnaden utgör en varsam övergång mellan det byggda och den gröna parken.

Glasgången vittnar om den tidens ambitioner och omsorg och tillsammans med bergbanan knyter den ihop Liljeholmen med Nybohov. Dessa byggnader bör absolut inte rivas eller byggas på.

Den antikvariska konsekvensanalysen konstaterar att ett bevarande av K-konsulthusets tidstypiska fasad bör övervägas, att ett bevarande av stationshuset skulle berika upplevelsevärde vid torget och att den rumsliga upplevelsen av Trekantsparken komma att påverkas negativt av förslaget.

Nya parker ska vara en del av stadsutvecklingen enligt ÖP

Det finns ett stort behov av fler parker i området som helhet, vilket inte minst det gångna pandemiåret tydligt visat. Redan idag har Liljeholmen/Årstadal stans lägsta tillgång till park/friyta per invånare. Planförslaget föreslår inga nya parker, utan tvärtom. Den befintliga Trekantsparken naggas i kanten och beskuggas. Bostäder är förvisso en bristvara, men i Liljeholmen med omnejd finns planer på bostäder för ytterligare 12000 personer som alla i dagens planer, hänvisas till Trekantsparken som sin stadsdelsspark. Vi efterlyser en områdesplan för hur behovet av park och friyta i området som helhet kan tillgodoses för både nuvarande och kommande befolkning. Vad som är ”god parkstandard” behöver förtydligas. Stockholm är känt för sina parker och de ingår som en väsentlig del i Stockholms karaktär. En god tillgång till attraktiva parker och grönområden måste säkerställas för en välfungerande stad.

Vi invänder starkt mot att strandskyddet föreslås upphävas till fördel för bostäder, ny parkering och en större vändplan. Att prioritera 120 bostäder på den befintliga parkeringsplatsen är inte en rimlig avvägning idag när det råder en så stor brist på parkmark. Husen skulle även skugga inte bara terrassen utan även en central del av den nuvarande parken. Bortfallet av solljus i parken kan på intet sätt ersättas med en solbelyst spång/brygga i sjön. Parken är så mycket mer mångsidigt användbar och lekvänlig.

Det terrasserade garagetaket med vägramp kan inte heller kompensera den mark som tas i anspråk. Behovet av en större vändplats medför i sig dessutom att Fruktleparken måste flyttas vilket skulle inkräkta på den öppna gräsyta som är en bristvara i området. Den ökande trafiken som skulle bli följden på Liljeholmsgränd är ytterligare en kvalitetsförlust. De två husen som föreslås måste utgå ur planen. Parkeringsplatsen bör istället införlivas med Trekantsparken. I backen mot Nybohov föreslås en byggnad ta en bit av parken med argumentet att marken saknar värde eftersom den ”saknar träd med naturvärdesklassning”.

Ambitionen att öppna upp från torget mot parken är lovvärd, men detta får inte, som i förslaget, ske på bekostnad av parken. Helt andra till platsen anpassade förslag för att förbättra kontakten mellan torget och parken kan tas fram om detta är huvudsyftet. Den föreslagna storskaliga terrassen med en ramp för biltrafik är en lösning som i första hand ska tjäna de två husen med tillhörande parkering. Idag finns en hiss och en vädersäkrad inglasad trappa (Sölves trappa) som gör det enkelt för alla att ta sig mellan parken och torget, alla årstider. Dessa bör finnas kvar.

Barnens bästa. Planeringen av staden ska ha barnens bästa som en av sina utgångspunkter och barnkonsekvensanalyser (BKA) ska användas (ÖP). Ingen BKA finns för detta projekt.

Vilken kunskap om barns behov och vilka alternativ som prövats, vilka alternativ som valts bort finns inte redovisat. Förslaget att lokalisera en förskolegård till ett tak är t.ex. inte optimalt. Vi menar att en barnkonsekvensanalys för projektet måste tas fram och väga tungt i projektet. Politikens vägval syns i stadens rum – ska de fortsätta välja bort barnen?

Slutsats. Hembygdsföreningen föreslår att planförslaget omarbetas, att hushöjder och täthet ses över, att de två bostadshusen i parken inte byggs, att strandskyddet inte upphävs, att en barnkonsekvensanalys tas fram liksom ett underlag som klarar ut vad som utgör god parkstandard i området som helhet. Enbart täthet

och högsta antal bostäder bygger ingen stad i världsklass. Stadsbilden, behovet av friyor och varsamhet med kulturarvet är grundläggande för att skapa trivsamma, långsiktigt hållbara och goda livsmiljöer för oss och våra barnbarn.

Det framgår även av den antikvariska konsekvensanalysen att projektets höjdskala kommer att få konsekvenser för upplevelsen av hela Stockholms stadslandskap i en större kontext, beakta rekommendationerna om en bearbetning av förslagets skala.

Boende A-MH och TH, Dnr 154

Den boende accepterar inte att man bygger så högt att man tar bort solljuset från deras bostad samt att man förstör utsikten och miljön för de många som redan har bostadsrätter i området.

Boende DEG, Dnr 155

Den boende är inte negativ till att det byggs mer men att bygga 20-30 meter högre än befintliga byggnader är inte genomtänkt. Boende är positiv till överdäckningen av tunnelbanan samt anser att ett ställningstagande likt i Marievik att husen inte skulle skugga parken borde tas.

Boende MW, Dnr 156

Den boende vill att man har ett helhetstänkande och ett framtidstänk! Att vara varsamma mot sjön Trekanten, och inte hårdexploatera så kanske den finns kvar länge till glädje för såväl djur som människor. Bygg lägre hus, även hyresrätter, vid överdäckningen, inte högre än det antal våningar som Vårdhuset har nu, så att Trekantsparken och Fruktparken bevaras som de är, med sol och utrymme för rekreation.

Bevara strandskyddet! Bygg ett mindre och lägre hotell med färre rum! Att inte trycka in så otroligt många människor i en redan hårt exploaterade stadsdel, där varje enskild människas utrymme, inte minst varje barns utrymme, är långt under det som i Sverige betraktas som rimligt för hälsa och välbefinnande. Den boende anser att man ska vara varsam när man planerar och bygger, för då kommer området att hålla mycket längre, vilket är mer lönsamt då hårt slitage av ett område är riktigt kostsamt för en kommun - och det på många olika plan.

Boende J-EW ,Dnr 157

Den boende är inte emot utveckling av centrum men anser att det är för mycket av allting. Den boende anser att överdäckningen av

spåret borde inkludera det nuvarande fula låga gröna huset ovanför T-banestationen, att det rivs och integreras i ett mycket högre hus. Föreslår också att man eventuellt kan bygga in torget och där ha några våningar med kontor och förskola på taket. Men anser inte att några hus ska vara högre än läkarhuset. Föreslår biograf i området, att man ska ge plats åt kulturen. Oroar sig för miljön, växt och djurliv, hur mycket folk tål naturen och vart ska fågellivet ta vägen?

Boende JAG, Dnr 158

Den boende anser grönområdet som är mycket väl använt av boende i området samt från kringliggande områden och att det är mycket beklagligt att parkytan minskas. De planerade byggnaderna vid parkeringen kommer att skugga parken så istället föreslår den boende att man tillåter befintlig och ny bebyggelse att växa på höjden som istället skuggar torget. Att dra en cykelväg genom parken riskerar att orsaka olyckor för lekande barn och utövande av sporter.

Boende JE, Dnr 159

Den boende vill se att planerna revideras då Trekanten är ett av få ställen där barnfamiljer kan leka och ha picknick, och platsen bör inte skuggas eller reduceras i yta. Fler bostäder betyder att andel parkyta per invånare minskar och det borde snarare planeras fler grönområden. En brygga i vattnet är inget substitut.

Boende JH, Dnr 163

Den boende konstaterar att de höghus på 16 och 11 våningar som föreslås byggas kommer att ta yta från parken och leda till att parken skuggas. Det är inte rimligt att en park för allmänheten ska stå tillbaka för att ett privat företag önskar bygga höghus med kontor, hotell och bostäder. Stockholm stad ska istället använda ytan till att göra den fin och trivsamt för oss som bor i området och de som reser in till parken för att umgås. Det är många som använder Trekantsparken idag, unga, barnfamiljer, förskoleklasser, äldre som sitter på bänkar när solen kommer fram och många tränar i parken. Parkeringsplatsen som finns i en del av parken kan användas för att öka parkens område. Vad tycker väljarna om de får välja, använda parkyta till att bygga höghus och som skuggar torg eller att inte bygga höghus och göra parken och torget mer trivsamt genom att behålla solljus och rymd?

Vidare skriver den boende att Liljeholmstorget idag omringas av höga hus vilket har lett till att det är skuggigt och blåsig. Varför går Stockholm stad det privata företaget Citycon till mötes och tillåter byggnation av höghus på delar av centrumbyggnaden som leder till

att det blir mer skugga och att Liljeholmstorget inramas fullständigt av höghus? Istället behöver man göra torget mer trivsamt.

Till sist menar den boende att om man bygger ännu mer blir det mer trafik. Fler varor behöver fraktas och mer sopor behöver fraktas ut. Det blir ännu mer hård belastning på Trekantsparken och torget.

Det ska också byggas 100-tals bostäder i industriområdet nära Trekantsparken – mer människor, mer bilar och mer behov av grönområden. Det ska också byggas högre höghus vid Liljeholms kajen. Så varför bygga höghus på Liljeholmens galleria och i Trekantsparken med följderna av minskat solljus och grönt för de som bor och kommer att bo i all nybyggnation som redan är beslutad?

Tänk om. Inga höghus ska byggas. Satsa på att göra området mer trivsamt och hållbart.

Boende TH, Dnr 164

Den boende konstaterar att detaljplaneförslaget för Liljeholmens centrum betyder att delar av Trekantsparkens yta kommer att bebyggas av höghus och att parken kommer att skuggas. Området mellan Liljeholmens centrum och sjön Trekanten är den mest frekventerade delen av parken runt Trekanten eftersom här finns många olika attraktioner för alla åldrar. Det är en viktig yta för allmänheten från ett flertal stadsdelar nära parken. Dessutom ska det byggas på Liljeholmskajen och i industriområdet nära Gröndal. Det kommer att innebära ännu högre belastning på de få grönytor som finns – Trekantsparken.

Istället för att låta företaget Citycon bygga höghus med kontor, hotell och bostäder kan Stockholm stad istället använda ytan till ett grönområde för att göra den ännu mer attraktiv för den breda gruppen av allmänhet som nyttjar parken idag och framöver.

Liljeholmstorget inramas till stor del redan idag av hög bebyggelse, torget är skuggigt och blåst. Om Stockholm stad möter Citycons önskan om att bygga höghus kommer torget vara omringat av höghus. Det blir mer skugga på de få delar idag som inte redan ligger i skugga på grund av befintlig byggnation. Livsbetingelser i form av ljus och rymd kommer att minska avsevärt.

Mer byggnation innebär ökad belastning på en redan belastad yta. Det kommer att innebära mer lastbilstrafik i området med leveranser av varor transporterade till kontor och hotell.

Biltrafiken kommer att öka. Trängseln kommer öka i tunnelbanan. Röda linjen har redan nått kapacitetstaket. Trängsel och slitage

kommer att öka och det är inte hållbart ur ett miljö- och socialt perspektiv.

Ytterligare byggnation ställer också högre krav på att Stockholm stad lägger allt mer resurser på renhållning. Både i form av sophämtning och att städa ytor från skräp.

Om Stockholm stad vill vara en hållbar stad som är attraktiv för medborgarna ska Trekantsparkens yta utvecklas för att möta allmänhetens behov och bebyggas av ett privat företag då det gynnar få. En attraktiv åtgärd vore att staden hyr befintliga lokaler för att tillgodose allmänhetens behov med ett bibliotek och en fritidsgård. En fritidsgård är en bättre satsning än tillmötesgå än byggnation av höghus med hotell och kontor. Staden kan också utveckla Trekantsparken genom att ta omvandla parkeringsytor till parkområde för medborgarna. Staden kan också fortsätta att öka trivsamenheten och hållbarheten på Liljeholmstorget genom att utöka planeringar, bygga fler parkbänkar.

Stockholm stad ska inte bifalla byggnation av höghus av de skäl som angivits ovan.

Boende AS, Dnr 165

Den boende anser inte att inverkan på Trekantsparken och Liljeholmstorget är hållbar. Naturområdet nära sjön Trekanten och parken runt Trekanten har stor betydelse för allmänheten. Liljeholmstorget besöks av många inresande. Det allmänna intressen bör gå före det enskilda i form av företaget Citycon som önskar exploatera mer yta och bygga höghus på delar av Trekantsparken. Samma sak gäller torget som inte ska inramas av ännu fler höga hus.

Den boende påpekar att det redan idag förekommer trängsel, slitage och allt ökande behov av renhållning i Trekantsparken. Dessutom finns planer på bostäder för ytterligare 12 000 personer i området. I dessa planer saknas som regel egna parker och förskolegårdarna är som regel små. Både de boende och förskolorna är redan idag beroende av parken runt Trekanten. Dessutom kommer Blommensbergsskolans elevantal att ökas. Många elever cyklar, går eller tar sig på diverse eldrivna fordon igenom Trekantsparken och längs sjön.

Det är många som tar en välbehövlig paus mellan byten av trafikslag i Trekantsparken och på Liljeholmstorget. Varför skulle förtroendevalda i Stockholm stad fatta beslut som innebär att Trekantsparken får höghus och skugga samt att Liljeholmstorget

byggs in av höga hus som leder till ännu mer skugga och minskat solljus?

Området mellan Liljeholmens centrum och sjön Trekanten är den mest frekventerade delen av parken runt Trekanten eftersom här finns många olika attraktioner för alla åldrar. Enligt planförslaget kommer detta område att inkräktas på av de nya bostadshusen norr om tunnelbanan, den stora terrass- och rampanläggningen från Liljeholmstorget och av den stora vändplatsen vid Norra Liljeholms gränd. Just detta område kommer också bli det mest drabbade av slagskuggor och blåst orsakat av de två höga bostadshus som föreslås ligga mellan tunnelbanan och sjön.

Inramningen av höghus runt Liljeholmstorget minskar det allmänna ljusinsläppet och skapar skuggpartier. Det leder till en mindre attraktiv boende-, arbets- och handelsplatsmiljö. Det påverkar den inresande allmänheten och boende.

De två höga bostadshusen mellan tunnelbanan och Trekanten måste utgå ur planen. Den ger oacceptabel inverkan på vind- och solförhållanden på platser och tider som är de viktigaste för allmänheten. Av samma skäl är det nödvändigt att inte bygga kontorskomplexet.

Den boende vill också lyfta att arbetstagare- och arbetsgivare nu och framåt kommer att behöva minskade kontorsytor då arbete sker digitalt och inte måste göras inne på kontoret. Det är ett annat skäl till varför det inte ska byggas ett kontorskomplex.

Slutligen menar den boende att det är bra att det finns planer på att se över Trekantsparken eftersom den används flitigt av allt fler, men det är inte ett hållbart argument för att byggnation av höghus ska kunna ske på yta i Trekantsparken. Det är inte acceptabelt att allmänhetens behov av parkyta med solljus ska stå tillbaka för att ett privat företag ska kunna bygga höghus med kontor och bostäder. Som beslutsfattare kan man istället aktivt öka attraktiviteten för stadens medborgare genom att utöka parken genom att se till att parkeringsytan blir en del av Trekantsparken.

Boende US, Dnr 167

Den boende konstaterar att detaljplaneförslaget för Liljeholmens centrum betyder att delar Trekantsparkens yta kommer att bebyggas av höghus och att parken kommer att skuggas. Området mellan Liljeholmens centrum och sjön Trekanten är en använd del av parken runt Trekanten. Det finns bänkar, grönt och den fina lekplatsen Fruktparken. Den boende brukar ofta sitta på någon av

bänkarna i parken när det är sol. Om höga hus byggs blir det inte trivsamt i parken och hur blir det med skuggan som husen orsakar som leder till mindre sol? Det är många olika människor som använder parken. Den skulle snarare behöva bli större.

Den boende ifrågasätter varför parkeringen i parken bebyggs med höghus. När så många använder en park bör där istället vara blommor, odlingar eller en plan för fotboll eller utomhusbadminton.

Den boende menar avslutningsvis att torget är omringat redan idag. Blir det höga hus blir det svårt att sitta ute på bänkarna eftersom det blir skugga, mindre ljus och mer blåsig.

Den boende anser att det inte ska byggas höga hus på redan höga hus nära torget och inte heller i parken.

Boende MB, Dnr 169

Den boende konstaterar att detaljplaneförslaget för Liljeholmens centrum betyder att delar av Trekantsparken kommer att försvinna för att ersättas av två höghus som är 11 och 16 våningar höga. Höghusen tar yta från parken och kommer att leda till att parken skuggas. Den boende anser inte att det är rimligt att en park för allmänheten ska stå tillbaka för att ett privat företag önskar bygga höghus med kontor, hotell och bostäder. Ytan bör istället göras ännu mer attraktiv för den breda grupp av allmänhet som nyttjar parken idag. Parkens delar som idag är en plats för bilar bör rustas upp och göras om till ett grönområde som kommer allmänheten till del istället för ännu fler höghus som kommer ett fåtal till del, tar yta och leder till skugga i parken. Idag söker sig många människor från staden eftersom pandemin har lärt oss att uppskatta naturen. Dessutom kommer trenden att arbeta hemifrån förmodligen att hålla i sig efter pandemin. Behövs det verkligen fler kontorsytor eller blir det tomma lokaler utan hyreskontrakt som står där? Staden behöver lungor för människor och djur att andas i, inte bara byggnader.

Liljeholmstorget har redan idag hög bebyggelse som leder till skugga och att det är blåsig. Varför går Stockholm stad Citycon till mötes och tillåter byggnation av höghus på delar av centrumbyggnaden som leder till att det blir mer skugga och att Liljeholmstorget inramas fullständigt av höghus?

Ännu mer byggnation ställer också högre krav på att Stockholm stad lägger allt mer resurser på renhållning.

Vidare kommer byggnationen att innebära ännu mer lastbilstrafik i området för leverans av varor till kontor, hotell med mera. Det är också tänkbart att biltrafiken kommer att öka. Kapacitetstaket på röda linjen är redan nått idag och det gäller även då de nya

tunnelbanevagnarna är inberäknade. Trängsel och slitage kommer att öka och det försämrar Stockholms stads möjlighet att nå målen i Agenda 2030.

Sammanfattningsvis ska Stockholm stad inte bifalla Citycons byggnadsplaner utan utveckla Trekantsparkens yta för att möta medborgarnas behov. Vidare ska staden använda de lokaler som redan finns på Liljeholmstorget för att till exempel tillgodose allmänhetens behov av ett bibliotek och en fritidsgård. Det sistnämnda skulle kunna möta de ungas behov av samlingslokal.

En fritidsgård är en bättre satsning än höghus med hotell och kontor. Ett bibliotek samlar alla som bor i området, både unga och gamla.

Boende CH, Dnr 170

Den boende anser i princip att det är bra att däcka över tunnelbanespåret. Dock är husen i förslaget alldeles för höga och kompakta. Den höjd som finns på nuvarande bostadsfastigheter Liljeholmstorget ska behållas av flera anledningar:

- Helhetsperspektiv på förtätning i området saknas. Det är fel att enbart titta på Liljeholmsprojektet när det kommer att förtätas med mycket bostäder vid Cementa samt Marievik. Är det någon som verkligen tar hänsyn till helheten?
- De nya husen kommer att skugga parken vid Trekanten vilket politikerna löser med ett förslag att bygga ut bryggor i Trekanten istället för att tänka att man kanske ska bygga lägre hus.
- Den boende vill inte att torget ska bli ett skuggigt och tråkigt torg och undrar om det är klarlagt hur mycket de höga husen kommer att skugga nuvarande Liljeholmstorget med sina uterestauranger och bostadshus.
- Den boende undrar vidare om det har gjorts en konsekvensanalys på hur ytterligare förtätning runt Trekanten kommer att påverka natur, djurliv och själva sjön. Redan gjorda förtätningar sliter mycket på denna pärla. I denna konsekvensanalys bör även övriga förtätningar i närområdet beaktas. Någonstans går gränsen för vad ett parkområde tål för att fortsatt vara trevligt.
- Den boende har varit i kontakt med Stockholms stad om att röja all tät sly som växt upp från Trekantsparken mot Gröndal och fick till svar att man väntar med detta för att man inte vill skada det djurliv som finns. Det är ju svårt att argumentera emot. Den boende påpekar att den planerade förtätningen (Liljeholmen + Cementa + vid Liljeholmsbron)

- självlklart kommer att påverka djur och natur. Så den ena handen vet inte riktigt vad den andra gör verkar det som.
- Den boende ifrågasätter om en utbyggnad av ett shoppingcenter behövs då detaljhandeln inte är en bransch som det går bra för (även innan pandemin).
  - Till sist anser den boende att skisserna på de nya husen utmed tunnelbanan visar att det kommer att bli trångt, och därmed skuggigt mellan huskropparna och önskar att byggherrar tänkte nytt när det gäller att tänka rymd och trivsel runt nybyggda hus.

**Kollektivhusföreningen Trekanten i Bostadsrättsföreningen
Trekanten, Dnr 172 (tre underskrifter)**

Föreningen anser att förslaget att bygga in gallerian och tunnelbanan är bra om det ger möjlighet till bibliotek, bio, andra samlingsplatser och kontor. De anser dock inte att de två sista höghusen med bostadsrätter ska byggas då de förstör för mycket av park- och naturområdet.

Låt inte skugga falla på vår lilla gröna park! Föreningen är kritisk till bygget av de två 11 och 16 våningar höga husen som kommer att skugga värdefulla områden av den strandnära delen av Trekantsparken under stora delar av dagen och försämra parkens kvaliteter för rekreation och samvaro betydligt. De boende behöver solen och det lilla grönområdet!

Vi behöver vår parkmiljö! Föreningen anser att det är en sanning med modifikation att som detaljplanen säger "ingen grön mark tas i anspråk för den nya bebyggelsen". Stockholms stad har som målsättning att värna befintliga parker och skapa nya. Redan idag har boende i Liljeholmen- Årstadal minst fri parkyta per person i Stockholms stad. Bygget av höghusen innebär att Trekantsparkens yta minskar ännu mer. Att bygga nya bostäder - utan att samtidigt anlägga nya parker - strider mot detaljplanens målsättning. Det är viktigt att behålla - och helst utöka - den lilla gröna parkmark vi har. Förslaget med en brygga i vattnet räcker inte alls för att kompensera förlusten av sammanhängande gräsyta och parkmark.

Rör inte Fruktparken! I detaljplaneförslaget ska den populära lekplatsen Fruktparken flyttas ut på det som idag är gräsmatta, eftersom man vill anlägga en vändplan vid Liljeholmsgränd. Föreningen ifrågasätter varför bilars framkomlighet ska gå före barns behov. Gräsmattan används flitigt. Om detaljplanen blir verklighet blir gräsytan ännu mindre. Utöka i stället parken med den

med den mark som i dag används som parkering. Staden kan göra en bättre prioritering. Bygg inte höghus som skymmer solen!

Vart tog barnperspektivet vägen? De boende frågar sig vidare om man verkligen tagit hänsyn till FN:s barnkonvention när man bygger en förskola på taket till en godsterminal. Enligt detaljplanen kan barnen - utan att korsa någon gata - promenera inomhus genom kontorskomplexet/gallerian till Trekantsparken och Fruktparken. Hur går det ihop att man just nu lägger ner Trekantens förskola, som har en fantastisk och naturlig utemiljö? Ta ett barnperspektiv med avseende på förskola!

Bygg för barn - inte för bilar! De boende undrar också hur utemiljön med all tung byggtrafik kommer att påverka förskolan Rosteriet som ligger alldeles vid infarten till Trekantsparken och Liljeholmsgränd. Rosteriet har redan nu en förskolegård vars yta ligger långt under Boverkets rekommendationer. Stora lastbilar som dundrar förbi med byggmaterial och betong förbättrar inte förskolebarnens utemiljö. De gröna parkytor som förskolan så väl behöver krymper ytterligare. Bilar har ingenting i Trekantsparken att göra!

Stärk strandskyddet runt sjön Trekanten! De boende påpekar att det enligt miljöbalken är förbjudet att inom strandskyddat område uppföra nya byggnader, om detta hindrar allmänheten från att ha tillgång till ett område där man tidigare kunnat vandra fritt, och om detta också väsentligen försämrar livsvillkoren för djur och växter. I detaljplanen vill man inskränka strandskyddets omfattning ännu mer där den för allmänheten tillgängliga remsan är som smalast. Inom strandskyddsområdet ligger även en yta som ska "förstärka sambandet mellan torget och parken". Denna yta blir en skuggig barriär, som inte ökar tillgängligheten mellan torg och park. Tvärtom minskas parkens yta genom ett så kallat "landskapsdäck", som ska bestå av en körbana och garage, med en överbyggnad i form av en trappa. Det innebär att värdefull naturmark kommer att bebyggas. De boende kräver att detaljplanen omarbetas så att denna mark görs om till parkmark. Detta för att både värna naturen och öka medborgarnas förutsättningar till rekreation och friluftsliv.

Vi behöver inte mer shopping-galleria! Till sist anser de boende att mer butiker och affärer, känns omodernt när utvecklingen alltmer går mot att vi handlar det vi behöver på nätet. Gärna mer kontor dock.

Boende MJ, Dnr 173

Den boende tycker att det är positivt att på ett eller annat sätt bygga över tunnelbanespåren, samt att "gräva ned" parkeringsutrymmet på

parksidan av torget, eftersom detta möjliggör att i nuläget tråkiga ytor blir användbara utan att något av befintligt värde egentligen går förlorat, så länge det inte inkräktar på omgivande naturmiljö. Den boende skriver att det vore bra om den befintliga silvergrå plåtbyggnaden fick ett "ansiktslyft".

Den boende är negativ till projektet i sin nuvarande utformning och anser att byggnadskomplexet passar mycket dåligt in i sin omgivning, det är för högt och tätt och ser ut som ett kvarter har lyfts ur en innerstadskärna och där det inte hör hemma.

Den boende påpekar att det på prospektörens projekthemsida går att läsa att husen kommer att följa landskapet och att de högsta husen kommer vara i paritet med de nybyggda husen på Nybohovsbacken. Dessa hus har ju dock en mycket högre bas än marken norr om backen. Om de föreslagna husen skulle anpassa sig till omgivningen skulle de kanske klättra på samma sätt som i planskisserna, men med mycket lägre hushöjder ända från torget och upp till backen. Det skulle även vara glesare mellan huskropparna.

Den boende ser heller inga fördelar av utbyggnaden av köpcentrumet.

Till sist framför den boende att det är fullt förståeligt och rimligt att det på grund av pandemin inte hålls ett fysiskt samrådsmöte. Dock uttrycks en viss oro över att synpunkterna från områdets boende kanske inte får samma genomslagskraft som under normala omständigheter när en mer direkt dialog vore möjlig. En viktig lärdom av pandemin vore för övrigt att undvika extrem förtätning av det slag som nuvarande projektförslag representerar.

Boende MW, Dnr 174

Den boende motsätter sig kraftfullt denna byggnation.

Boende CR, Dnr 175

Den boende anser att det är bra att däcka över och bli av med parkeringen mot Trekanten, men att de två tilltänkta husen skymmer och skuggar allt för mycket. Det är också konstigt att placera dem så tätt inpå Trekanten så de tar det allmänna i anspråk. Den delen av parken kommer bli de boendes baksida.

Den boende välkomnar en ordentlig trappa.

Den boende anser att en större galleria inte behövs eftersom butikerna kommer stå tomma men att ägaren får slösa yta som den vill. Den boende anser vidare att det bedrövliga torget bör åtgärdas, både funktionsmässigt och estetiskt. De infällda blommorna i gatan är bland det mest motbjudande som har skapats. Varje gång man är

i Liljeholmen centrum ser man människor som inte förstår var det är väg för bilar och vad som är torg.

Den boende ser positivt på att ombyggnationen skulle kunna öka tryggheten och säkerheten i Liljeholmen som idag har väldigt osäker stämning.

Till sist anser den boende att Liljeholmen idag är grovt underdimensionerat för att bli en knypunkt. Tvärbanans trafiklösning behöver fixas och en övergång för alla människor som trängs för att hinna över.

Boende AD, Dnr 176

Den boende anser att det på bilder och film ser ut att innebära en stor utbyggnad som kommer inkräkta på parken och den gröna lunga som Trekanten och dess park är. Den boende vill därför uttrycka sitt ogillande. Det inte är rimligt att inkräkta ens lite grann på Trekantsparken. Även trafik etc som utbyggnaden medför är negativt. Den lilla skog som finns nära våra bostäder behöver värnas. Den boende anser dessutom att byggnaderna är ohyggligt fula och inte anpassade till övriga byggnader vid centrum. Som en stor koloss som ramlat ned på fel plats.

Boende NA samt ytterligare en underskrift, Dnr 177

De boende anser att det i grunden är bra för området att bygga över spåret och parkeringsplatsen då det ger möjlighet till mer aktivitet, bostäder och service. Däremot anser de att hela komplexet byggs för högt. Förutom att påverka utsikten från deras och andras lägenheter enormt negativt så tror boenden att området vid sjöpromenaden och fruktparken kommer att skuggas av de höga husen.

De boende anser att byggnationen blir för tät och att husen blir för höga och ifrågasätter att det måste byggas så höga hus när det så tydligt kommer försämma för de som bor på Nybohovsbacken upp till och på Nybohovsgränd. Kan lilla Hojgränd verkligen husera ny entré till detta stora komplex med ett stort hotell.

Boende JB, Dnr 178

Den boende är högst bekymrad för att bygget kommer skugga Trekantsparken och föreslår att höjden på bygget sänks så att parken inte skuggas.

Boende GR, Dnr 179

Den boende tycker det är bra att man försöker minimera anspråk på park och naturmark men anser att man bör hålla nere höjden på

byggnationen för att inte skugga parken. Lämpligare att förhålla sig till befintliga byggnadshöjder i området.

Boende CL, Dnr 180

Den boende synpunkter på höjderna på den nya bebyggelsen och vilken påverkan det har på utsikten och hur det kommer att upplevas som en kompakt vägg från sjön och Trekantsparken. Har även synpunkter på gångvägen till hissbanan som delvis kommer att bli inbyggd och oroad över hur det kommer att bli när den bara kan nyttjas under gallerians öppettider. Efterlyser därför en bättre omhändertagen väg till hissbanan. Önskar en biograf till området.

Boende MB, Dnr 182

Den boende anser inte att det är rimligt att park för allmänheten ska stå tillbaka för att ett privat företag önskar bygga höghus med kontor, bostäder och hotell. Stockholms stad borde istället använda ytan för att göra parken ännu mer attraktiv för den breda allmänhet som nyttjar parken idag.

Då Liljeholmstorget har redan idag hög bebyggelse som leder till skugga och att det är blåsig, undrar den boende varför Stockholm stad går Citycon till mötes och tillåter byggnation av höghus på delar av centrumbyggnaden som leder till att det blir mer skugga och att Liljeholmstorget inramas fullständigt av höghus?

Ännu mer byggnation kommer också innebära att mer resurser behöver läggas på renhållning. Trafikbelastningen ökar, vad gäller transporter men också biltrafik och kapacitetstaket är redan nått på röda linjen.

Stockholm stad ska inte bifalla Citycons byggnadsplaner utan istället utveckla Trekantsparken för att möta allmänhetens behov samt använda de lokaler som finns för att tillgodose allmänhetens behov av bibliotek och fritidsgård.

Miljöpartiet Hägersten-Älvsjö-Skärholmen genom KB, Dnr 184

Välkommen utvidgning av innerstaden. Fler lägenheter behövs till alla som önskar bo i Stockholm och de som planeras i Liljeholmen är mer än välkomna. Området är en vacker plats att bo på. Att planera och bygga bostäder genom överdäckning av tunnelbanespår och perronger eller på parkeringsytor ser Miljöpartiet positivt på. Att nyttja redan hårdgjorda eller använda på fler sätt är dessutom yteffektivt och smart.

Vi ser mycket positivt på planerna att minska biltrafiken på Liljeholmstorget då det brukar gynna affärsidkare.

Våra behov av dagligvaruhandel, småbutiker och service behöver tillgodoses. Men planerna som nu ligger ute på remiss behöver viktas om och ge större utrymme till verksamheter som kulturhus, teater, och bio, men också sånt som samlingslokaler och ateljéer. Vi människor behöver helt enkelt närhet i livet även till annat än att bo och shoppa.

Bygg för att bevara Trekantsparken. Att bygga gröna tak och fasader är något som Miljöpartiet har efterfrågat och vi ser mycket positivt på det förslaget. Förslaget att genom en terasstrappa binda samman Liljeholmstorget med Trekantsparken är en riktigt och positiv utveckling som också underlättar för människor att för nytta sig mellan torg och park. Här ser vi dock en stor nackdel att den i sitt nuvarande förslag kommer att ta för stort utrymme av parken. Det krävs ett rejält omtag gällande utformningen. Vi hoppas också att man tar detta ett steg längre och räknar in en framtida gång- och cykelpassage över Södertäljevägen. En idé är att som förlängning av en sådan trapp skapa en allé för gång och cykel hela vägen från Liljeholmstorget, över Södertäljevägen, hela vägen fram till och längs med Liljeholmskajen. På det sättet skulle man binda samman Årstaskogen med Trekantsparken och Vinterviken. Ett grönt stråk som staden ofta nämner men som i verkligheten faktiskt skärs av genom just Södertäljevägen. Vi bjussar här också på namnet; ”Gröna länken”.

De två bostadshusen som placeras på marken som hör till Trekantsparken beskrivs som att de tar parkeringsyta i anspråk - men de har också en mycket stor volym och till nackdel för Trekantsparken. Höjden är också ett problem och bör sänkas. Parken riskerar att tryckas tillbaka till ett promenadstråk längs vattenytan då de nya bostadshusen har mycket stor volym. Mycket riktigt föreslås det ett trädäck i vattnet för att öka tillgängligheten till vattenytan. Trekantsparkens betydelse kommer med dessa nya bostäder att öka. Dessutom kommer Lövholmens bebyggelse om några år med ännu större efterfrågan på grönyta. Därför är det viktigt att inte nagga det minsta av parken i kanten eller på annat sätt tränga ut eller skugga den.

Bygg ett område för alla. Att placera en förskolegård ovanpå en gods- och sopterminal som vetter mot den stora genomfartsvägen ser vi som en ovanligt dålig lösning. Att barn ska leka nära en stor väg, med direkt närhet till både utsläpp och buller, även om det skulle ligga under riktvärderna, är fullkomligt onödigt. Det framhålls

också som en bra sak att barnen kan gå inomhus med stor säkerhet när de går mot lekplatsen i Nybohov. Att istället bygga och även med andra medel skapa en miljö som är bra för barnen att röra sig i utomhus ser vi som en hållbarare lösning.

Som tidigare sagt ska vi bygga för alla. Förslaget med en del av dess nuvarande förslag smakar lite Gated Community. Inte en enda hyresrätt är heller inplanerad i området och ändå har Hägersten en övervikt på bostadsrätter. Sist men inte minst önskar vi att den nya bebyggelsen smälter in och tar hänsyn till den redan existerande omgivningen. Vi hade önskat en djupare antikvarisk analys.

Boende M-BE Dnr 185

Den boende har följt byggnationen i Nya Hagastaden och ser ett resultat som är extremt tätt med höga byggnader och ytterst små mörka gårdar. Barnens lekplatser är mörka och dystra, visserligen kommer det att komma ett grönt promenadstråk men det kan inte kompensera för de små gårdarna. I Liljeholmen tycks inte heller barnets perspektiv finnas med. Gårdarna kommer att bli mörka p.g.a. den höga - och täta byggnationen, gröna ytor tas bort från Doftparken, ytterligare ytor blir privata och blir gårdar för boende i de nya husen. De parkytor som finns kvar kommer att få ett högre slitage p.g.a. det högre antalet boende nu och kommande i framtiden. Behovet av gröna ytor är mycket stort och tål inte en minskning. Minska tätheten och sänk höjden på byggnaderna.

Tänk om och ta med BARNENS BEHOV !!!!!

Boende PH, Dnr 187

Den boende ställer sig starkt emot att exploatera området kring Trekanten ytterligare då det redan är väldigt lite grönområde kvar kring sjön. Utveckla istället aktiviteter kring sjön trekanten och Liljeholmsparken med café, restauranger m.m. Dessutom anser den boende att förskolan Rosteriet kommer att lida under ett stort fastighetsprojekt med tung trafik under en längre tid. Den boende föreslår istället att Citicon utvecklar sin befintliga yta ytterligare.

Boende PE. Dnr 189

Den boende anser att man borde ha poängterat sista datum för att lämna synpunkter som var satt till 8 mars istället för utställningstiden som gick ut 15 mars.

Den boende vill framföra sina synpunkter på trafiken kring den problematiska förbjudna körvägen. Byggs det mer så kommer mer förbjuden trafik öka risken för fotgängare ännu mer. Boende har ritat in på bilden från utredningen 299386, Liljeholmen utbyggnad

var det största nämnda problemet finns, och problem kring rödljus för nära korsningen i en näraliggande korsning. Dessa två problem bör ses över. Förbättrad skyltning, bommar, flyttade rödljus etc finns som medel, ni bör titta på det.

Boende MR, Dnr 191

Den boende vill motsätta sig höjden på de tänkta höghusen. Är inte emot att det byggs fler lägenheter men tycker det är fel att bygga så höga hus och är emot förslaget att bygga på befintliga hus med flera våningar med förskola och utelek på taket. Den boende anser att det inte passar in så nära trekanten som är en oas för boende och som använder området för motion och avkoppling. Ifrågasätter hur parken och badplatsen kommer att skuggas och hur dessa hus påverkar utsikten och ljusinsläpp till Nybohov. Anser att man ska hålla sig till den höjd som är i område. Den boende föreslår även att man bygger in gången till hissbanan så som den är idag då det är mest gamla, barnvagnsfamiljer och de som inte kan röra sig helt obehindrat som nyttjar den och som behöver kunna gå i skydd för vädret.

Boende CL, Dnr 194

Den boende är mycket positiv till utbyggnaden av gallerian. Den är redan välfungerande och har ett i princip komplett utbud. Men den kan naturligtvis bli bättre och anser det toppen om en biograf skulle komma att byggas.

Den boende tillbringar mycket tid i det omkringliggande området, främst Trekantsparken och runt hela sjön Trekanten precis som väldigt många andra människor, då det inte finns några andra gröna rekreationsområden i närheten. Boende skriver att staden planerar

för större exploateringar av Marievik, Lövholmen och på Liljeholmskajen pågår exploateringen fortfarande. Alla har det gemensamt att det inte förefaller bli några rekreationsområden (parker, grönområden) i någon större skala. Inte heller verkar det finnas någon samordning där man tar ett övergripande initiativ för att säkerställa alla medborgares, såväl redan boende som kommande nyinflyttade, tillgång till tillräckliga ytor för rekreation. Gröna lungor och parker är, med hänsyn till antalet människor, en bristvara i området. Därför utgör det föreliggande förslaget ett hot mot människors hälsa, liksom också ett hot mot det djur- och växtliv som finns i närheten av planområdet.

Skalan är för stor. Flera av husen blir mer än dubbelt så höga som intilliggande bebyggelse. Detta kombinerat med en mycket tät planering gör att denna betongpuckel kommer att belasta området runt nästan hela sjön Trekanten. Detta framgår också av den Antikvariska konsekvensanalysen som har gjorts. Det finns även goda skäl att anta att vindförhållandena på Liljeholmstorget kommer att påverkas till det sämre.

Bostadshusen som planeras på strandskyddat område kommer att påverka betydligt större yta än den som de kommer att ta i anspråk. Husen på 16 resp. 10 våningar påverkar omgivningarna mångfaldigt mer än en parkeringsplats för personbilar. Dessutom kommer de även att ta i anspråk icke redan hårdgjorda ytor. De kommer även att, förutom skuggning av parken, negativt påverka vindförhållandena i Trekantsparken.

Den boendes förslag till ombearbetning av planförslaget är följande:

- Minska skalan så att ingen av de nya byggnaderna blir högre i absoluta tal än befintlig bebyggelse runt Liljeholmstorget. Det är en rimlig åtgärd för att området något så när ska bibehålla sin karaktär och för att ny- och tillbyggnationerna inte ska förstöra den horisontlinje som är synlig runt sjön Trekanten och från andra betraktelsepunkter.
- Låt de båda bostadshusen på strandskyddat område utgå. Integrera i stället bostäder i de nybyggnationer som planeras ovanpå tunnelbanespåren. Det finns redan bostäder ovanpå spåren på den andra sidan tunnelbanestationshuset, det borde vara möjligt även här. Ta sedan bort parkeringsplatsen där bostadshusen skulle ha stått och omvandla den ytan till en del av parken. Det behövs mer, inte mindre parkyta.

Boende EW, Dnr 198

Den boende är förvånad över att inte fått information hemskickad om möjligheten att ge input på detta. I och med att det råder en pandemi där man ska undvika gallerior känns det väldigt opassande att som enda stället läsa om det i just en galleria. Den boende anser också att det var svårt att hitta mer information men till slut hittade <https://vaxer.stockholm/aktuellt/2021/samrad-om-liljeholmenscentrum/>. Boende skriver att byggnaden denne bor i har blivit kapad, markerad med grönt på bifogad bild och att under senaste nybyggnationen i Nybohovsbacken klämdes det in ytterligare höghus högst upp i backen som påverkade utsikten väsentligt för flera boende på Nybohovsgränd tillhörande Brf Nybohov 1. Därmed även värdet på boendes fastighet. Lila på bifogad bild. Projektet i stort lyfte området men det hade kunnat ha bättre respekt för befintliga fastigheter och det upplever den boende saknas i det förslag som presenteras nu, noll respekt för befintliga fastigheter. Boende skriver att avståndet mellan nya fastigheter är tätare än vad som är generellt i området. Nya hus är även väldigt mycket högre än närliggande hus. Inte bara skulle de skugga ner och mörka grönområde och park – de skulle även förstöra utsikt från de befintliga fastigheterna högre upp i backen och uppe på Nybohov.” Ni vet, det där som ni löst genom att bara kapa på era bilder”.

Boende undrar även över bergbanan som är en räddning för många äldre i området och knyter samman storhandlingen på torget med oss uppe på berget. Har ni ens tänkt på att den finns?

Snälla gör inte det här.

Samråd om Liljeholmens centrum

Planförslaget sett mot sydväst. Bild: tmrw.se

Boende EH, Dnr 199

Boende menar att boendes familj skulle påverkas av planen både positivt, men kanske mest på ett negativt sätt. Det skulle bli mer liv och rörelse, ett starkare centrum, men deras hus skulle skuggas och utsikten mot sjön skulle beskäras.

Boende anser, i stort, att detta är en dålig plan. Boende skriver att planen syftar till att, än mer, göra Liljeholmstorget till den absoluta centralpunkten i Liljeholmen vilket förvisso kan tyckas vara någonting positivt, men förmodligen kommer gå ut över stadsdelen. Södermalm ska fortsätta över bron. Boende ifrågasätter hur staden bygger stad /stadsmässighet. ”Man har i Årstadal/Liljeholmskajen byggt slutna stadskvarter med iaf tänkta butikslokaler i bottenvåningarna. Det verkar som att man vill göra detsamma i Lövholmen. Bygga stad och inte förort. Så vad har det blivit av Liljeholmskajen? Området är inte helt färdigbyggt, men har ändå haft mer än ett decennium på sig att etablera stadsliv. Tar man sig en rundtur så ser man förvisso en del kvartersrestauranger, kontor med neddragna persienner, nagelsalonger, bostadsmäklare och fler bostadsmäklare. Boende frågar om inte detta bara en slutna kvarters-variant av de centrumbaserade förorter vi redan har runt Stockholm och varför skulle med denna plan för Liljeholmstorget isf Lövholmen eller den framtida Södertäljeboulevarden bli någonting annat? Vad kommer bli av detta med en så stark centralpunkt? Boende framhåller att stad någonting mer distribuerat och inte bara centrumbyggnader med döda kvarter runtom.

Boende gillar att planen, på sätt och vis, bättre försöker knyta ihop torget med Nybohov. Frågan är dock vad som i realiteten skulle bli av t e x den på kvällarna stängda kontorslobbyn?

Boende gillar inte att förslaget bryter med den befintliga skalan i bebyggelsen runt torget och anser att intrycket blir som en stor koloss, en massiv kub, som reser sig över allt annat, en stor kub som kommer skugga både torget och parken. boende anser att nya (och för den delen befintliga, dvs vårdhuset) byggnader ska begränsas till den höjd som redan gäller runtomkring. Eventuellt kanske ett utropstecken i form av en högre "skrapa".

Den föreslagna "kuben" menar boende känns monstruös och klumpig och ett sätt att bryta upp den skulle kunna vara att öppna upp torget med ett snitt, en gränd eller liknande, från nuvarande vårdhusingången/korvkiosken mot snedhissen? Kanske släppa in en annan aktör än Citycon på andra sidan snittet? Vidare anser boende att det är bra med planerade strandbryggor i Trekanten men anser att det är en torftig ersättning för en skuggig (lek)park.

Boende skriver att planen känns som ett ogenerat beställningsjobb från Citycon och för Citycon, extremt väl affärsmässigt uttänkt och optimerat med alla trick i boken: rulltrappor som leder folk in i huset, inte ut. Golv som sluttar in i butikerna osv osv osv och illustrerar två exempel; 1. Med förslaget skulle kollektivtrafikanterna från tunnelbaneperrongen mer eller mindre slussas in i Citycons galleria i stationshuset mötas av... en stor ingång till Citycons galleria, som i praktiken skulle börja i stationshuset),

2. Kommande från Gröndal tvingas till en knix via Södra och... förbi en av Liljeholmsgränd ingångarna till Citycons galleria.

Boende menar att vid en omgjord Södertäljeväg så kommer ju den förlängda Sjöviksvägen/Liljeholmstorget förmodligen vara den självklara länken mellan Lövholmen och Liljeholmskajen och efterfrågar en passage som mer direkt från torget mot parken/Lövholmen (en liten bro?).

En ny förskola anser boende är bra men att det känns som den är den sista pusselbiten som pressas in i hålet som blev över.

Boende ifrågasätter placeringen ovanpå en godsterminal som måste byggas in med höga vind- och bullerskydd för att det ska gå att vara där och om barnen vill ut ska behöva gå genom gallerian. Boende anser att förslaget ska göras om och att barnen ska ges den mest lämpade platsen, med möjlighet till gård och utgång mot Trekanten och naturen Boende undrar också om de är en bättre ekonomi i att ge den platsen till affärsverksamhet eller hur har man annars

kommit fram till att det bästa är om barnen är uppe på gods-terminalen? Vidare anser boende att byggnaderna som de presenteras på arkitektbilderna i planunderlaget inte ser speciellt tilltalande ut rent stilmässigt och undrar om möjligheten till att kunna ställa krav på något mer estetiskt tilltalande, som tex mer klassisk stil. ”Varför inte inspireras t ex av det fantastiska municippalhuset på Liljeholmsvägen 8? Gjorde man det skulle det bli åtminstone lite lättare att gå med på allt det andra...”

Gröndal-Liljeholmens socialdemokratiska förening, Dnr 200

Föreningen skriver:

- att höjden på husen ska sänkas för att minska skuggningen av Trekantsparken och skriver att den del av Trekantsparken som ligger närmast bostadshusen skulle få hälften så många soltimmar per dag som nu. De menar att platsen är en mycket välutnyttjad del av parken och den kraftigt ökade skuggningen skulle medföra en avsevärd försämring av utemiljön i direkt anslutning till centrum. Den sänkta höjden på husen skulle också ge de boende på Nybohovsbacken en bättre boendemiljö, då ljus och utsikt i mindre grad påverkas.
- att parkytor och grönområden med gångstråk inte får minska totalt då Trekantsparken är välutnyttjad och med ökningen av bostäder kommer trycket av besökare och boende i närområdet att öka rejält. Det anser att det är oerhört viktigt att parken snarare ökar än minskar i omfång. De skriver att det är viktigt att den del av parken som görs om får liknande utformning som idag med gott om promenadstråk.
- att de önskar att torget utvecklas med mindre fordonstrafik och mer aktivt folkliv. I det arbetet anser föreningen att det är viktigt att hela torgytan utvecklas, även den del som löper bort mot tvärbanehallplatsen och att det närliggande Sjövikstorget används som exempel på ett torg som fungerar väl i det här avseendet.
- att risk finns att fler miljöer skapas där det under delar av dygnet blir mörkt och mer glest med människor och önskar att en plan tas fram för hur miljöerna, inomhus och utomhus, ska vara trygga att vistas i.
- att de föreslår att en dialog inleds med regionen om den befintliga vårdcentralen då det kan finnas önskemål om utbyggnad av den i samband med att befolkningen ökar kraftigt i hela området.

- att det är viktigt att de allmänna ytorna inomhus (inomhusstråken där människor kommer att passera till och från gallerian och mellan bostäder och allmänna kommunikationer) hålls öppna och tillgängliga också vid tider på dygnet då de kan fungera som mer trygga och upplysta passager.
- att allmänna lokaler behöver planeras in som kan nyttjas av det lokala förenings- och kulturlivet för att bevara och utveckla ett aktivt civilsamhälle.
- att utformningen av förskolegården behöver planeras noga och vara av god kvalitet för att säkerställa att barnens behov kommer först.

Boende TW, Dnr 201

Boende anser att strandrätten(strandskyddet) inte ska upphävas och att de två husen (30 meter från sjön) närmast sjön Trekanten måste tas bort. Vidare skriver boende att många promenerar runt sjön, att ytan borde utökas istället med fler boende i området, att minska utrymmet då vore ett helgerån. Boende menar att det funnits en vilja att ha en grön kil mellan Vinterviken och Nacka detta minskar denna kil, att naturen påverkas, och frågar sig om tex Hägern respektive Duvhöken som häckar varje vår vid Trekanten att vilja bo här med denna stora utbyggnad.

Vidare anser boende att höjden på husen är för höga att de skapar skugga på en idag vacker park med en solbelyst populär yta. förslaget belägga denna yta med skugga till kl 15 och är ett ogenomtänkt förslag och kan därför kastas i soptunnan direkt.

Boende framför att den totala ytan i parken minskar genom att Fruktparken flyttas cirka 10 m med anledning av en planerad vändplan på Liljeholmsgränd, men genom att ta bort de 2 nedersta husen närmast sjön behövs det inte någon ny tillfartsväg förbi barnens lekplats Fruktparken och ingen ny vändplan och önskar att ytan runt sjön och promenadvägen till Tunnelbanan skall vara bilfri även i framtiden. Det räcker med de bilar som passerar idag.

Avslutningsvis skriver boende att en hållbar stad är i behov av mer grönområden, promenad och springvägar, lekplatser och idrottsanläggningar men istället för att utöka dessa väljer man att förtäta allt fler områden.

Boende PA, Dnr 202

Boende anser att det är ett väl gestaltat och noga beskrivet och utrett planförslag som kommer göra en fantastisk skillnad för

Liljeholmens lite inaktuella utformning vad gäller kontorsbyggnader. Boende anser att byggnationen längst i norr kommer ha en mycket negativ effekt på de publika parkmiljöerna, att bostäder mot parken ger extra "ögon" nattetid, vilket är bra. men att byggnaderna tar i anspråk en för stor del av det publika rummet, passagen och möjligheten till vistelse närmast sjön. Strandremsan närmast T-banan bedömer boende, skulle troligtvis bli för trång för att inbjuda till allmän vistelse och att det strider mot strandskyddet.

Boende anser vidare att byggnadernas höjd är oerhört väl tilltagna, att den solbelysta ytan i parken skulle påverkas markant samt att publika ytor i parken med någon som helst naturlig kvalitet skulle halveras i om förslaget vilket skulle bli en enorm förlust för hela stadsdelen. Behagliga, solbelysta ytor för långvarig, trygg vistelse finns idag i parken, men på få andra håll i Liljeholmens centrum en viktig del som stadsutvecklingen måste ta hänsyn till menar boende och skriver, "Snälla, bygg inte bort de ytor som finns! Stadsdelens främsta kvalitet som den kan ge invånarna och besökarna, i fri, gratis och allmän form, är den solbelysta parken som halva året under dagarna är fylld av aktivitet".

Även Liljeholmstorget bedömer boende kommer att skuggas av föreslagen bebyggelse. Vidare behövs det enligt boende verksamheter i aktiva fasader mot parken, i solläge, men fasaderna mot parken i förslaget förblir skuggade större delen av året och dagen publik aktivitet där är främmande. Planförslaget i Lövholmen kommer skapa en enorm mängd bostäder i området då fler flyttar till området eller börjar jobba här, kommer värdet av kvalitativa, publika ytor att öka.

Boende EH, Dnr 203

Boende protesterar mot planerade byggnationer i Liljeholmen och önskar stoppa förtätningen av bostäder i detta område. Boende skriver att det inte känns tryggt att det blir en bilväg med fler fordon på vägen bredvid lekparken och trekantsparken, och vill inte ha byggnader som mörklägger parken ytterligare eller att otryggheten ökar ännu mer.

Boende AH, Dnr 204

Boende ser med oro på utbyggnaderna av Liljeholmen och önskar att planer skrinläggs. Boende menar att belastningen på de få kvarvarande grönområdena Trekanten och Vinterviken kommer att öka ytterligare när fler personer bor och vistas i Liljeholmen av olika skäl. Två forskningsresultat som visat hur betydelsefullt det är med tillgång på natur och skogar för folkhälsan önskar boende att

sbk läser innan beslut tas,(publikationer Terry Hartig - Uppsala universitet (uu.se), Matilda van den Bosch - School of Population and Public Health (SPPH) (ubc.ca))

Boende KR samt ytterligare en namnunderskrift Dnr 205

Boende skriver att det inte finns så mycket park och grönområden i Liljeholmen och att det vore jättesynd om den lilla plats som finns blir mer skuggad. Boende skriver också att de även får försämrade utsikt.

Boende MH, Dnr 206

Boende skriver:

- Det är positivt att spåren däckas för
- Boende är emot bygget i och med storleken på det och höjden på de nya husen (som boende tycker är alldeles för höga) och anser att de ska anpassas till resten av området.
- Utsikten för de som bor i Nybohovsbacken helt kommer att försvinna.
- Det finns en fungerande och trevlig park som folk gillar att vara i som kommer bli väldigt skuggig och väldigt trång på de ytor som solen når fram till.
- Liljeholmen är en väldigt trevlig stadsdel som har både närheten till city men också så mycket natur med sjönära stråk och en del skog mm. Med fler bostäder kommer det att bli fler människor och mindre luftigt och det unika och charmiga med Liljeholmen kommer att förloras.
- Vägen till det nya området kommer bli väldigt trafikerad vilket är precis intill lekparken och att det är viktigt att parken förblir en trygg och rolig lekplats för barn och inte någon bullrig livsfarlig plats.
- Det finns också ett rikt djurliv i området med en del rovfåglar. Att störa deras miljö är mycket olyckligt. Vi bör värna de arter som faktiskt finns kvar i området.

Boende JM, Dnr 208

Boende framför:

- Bebyggelsen är för hög, tät och massiv och att den i hög utsträckning inte har något luft- eller ljusgenomsläpp alls mellan de olika byggnaderna
- Utrymmen/bostäder/kontor som ligger längst ner får enormt lite dagsljus, även de som inte är riktade norrut, -

- En betydande del av parken precis norr om tunnelbanan hamnar i skugga en stor del av dagen av de byggnader som är placerade längst norrut
- Bebyggelsen kommer till onödigt stor del skymma utsikten för de fastigheter som redan nu finns på plats uppe längs Nybohovsbacken.
- Intrycket man får av projektet är hur kolossalt kompakt och massivt det är. Det smälter, milt uttryckt, inte in - den förtar snarare än förstärker befintlig tanke och atmosfär.
- För att området ska bli stärkt och levandegjort" och bli en "trivsam mötesplats" så bör de byggnader som frontar allmänna platser, som själva Liljeholmstorget, inte lägga torget i skugga (skulle byggnaderna närmast torget sänkas med 10-15 m så skulle skillnaden vara avsevärd). Torg bör vara öppna, ljusa och varma! Avståndet mellan det planerade hotellet/långtidsboendet hus 4-5 och hus S, i sydväst vid den sk Entréplatsen, är ett hinder för ljuspassage, här bör man öppna upp och släppa in och igenom mer ljus. Samma argument gäller för att välja det mellersta alternativet på s 28 i planbeskrivningen, gällande den nordvästra delen av hotellet.
- Visionsbilden av Liljeholmstorget på s 25 i planbeskrivningen ger inte en rättvisande bild av hur det kommer att se ut i realiteten. Fastigheterna närmast torget kommer att inrymma kontor så fasaderna kommer efter skymning primärt att vara nedsläckta och mörka. Det kommer inte bli en levande plats efter kontorstid, det kommer istället att bli en mörk, kompakt koloss som inte bidrar till något liv runt torget. Ganska precis som Marievikområdet upplevs nu! Det vore bättre att placera hotellet vid torget istället och kontoren åt det håll där folk ändå inte rör sig i samma utsträckning som på torget.
- För att skapa mer trivsel gör utrymme för växtlighet mellan fastigheterna - se till att inkludera träd, buskar, blombänkar ex mellan bostadshusen och kontoren. Strikt, stramt sterilt är designmässigt överskattat och bidrar faktiskt inte det minsta till att levandegöra och öka trivsel.
- Arkitekturen på föreslagen bebyggelse är medelmåttig tämligen trista, banala och intetsägande. Vill man inte skapa bättre arkitektur än så här? Nytänkande, nydanande, spjutspetssträvande vad gäller hållbarhet, koldioxidneutralitet, materialval, inkluderande av växtlighet, andra former än uteslutande strikt, stramt, sterilt - inte det minsta intressant? boende hänvisar till en dokumentär om Bosco Verticale, två höghus i Milano, där de inkorporerat

växtlighet i byggnadernas själva struktur.

([https://www.businessinsider.com/tree-covered-skyscraper-best-tall-building-2015-](https://www.businessinsider.com/tree-covered-skyscraper-best-tall-building-2015-10?op=1&r=US&IR=T)

[10?op=1&r=US&IR=T](https://www.businessinsider.com/tree-covered-skyscraper-best-tall-building-2015-10?op=1&r=US&IR=T)<https://m.youtube.com/watch?v=4w7lsydq8ks>)

- Vid överdäckningen av tunnelbanan förutsätter boende att utrymmet vinterisoleras då perrongerna är plågsamt kalla under vintern idag. Glasväggen är positiv och bör behållas - apropå ljusinsläpp.
- Vårdtjänsterna som finns vid Liljeholmen nu tämligen optimala placerade nu med entré i markplanboende förutsätter att om de måste omlokaliseras, hittar en lika lättillgänglig plats!

Boende AS, Dnr 212

Boende frågar om stationshustaket (kv baljan) som har ett fabrikstak med stora skorstenar och fula fläktar kan nyttjas för att göra något grönt/vistelse etc, och menar att det skulle ge en trevligare utsikt för boende och den nya bebyggelsen. Boende anser att det är positivt att byta fasad på "aluminiumhuset" (vårdhuset) Boende är positivt till överdäckning och att få bort vad som känns som en baksida, till mer service, tillgängliggörande av sjön, bro etc

men anser att förslaget känns väldigt storskaligt och undrar om det kommer det att vara samma efterfrågan på kontor efter Covid.

Boende håller med om att omprogrammering av torget vore fantastiskt och att det finns en väldig potential att lyfta dessa ytor för vistelse. Vidare anser boende att det är viktigt att staden har med i beräkningen den exploatering som kommer att ske runt omkring då det är stort tryck på allmänna ytor och mycket slitage och att det är viktigt att det blir en bra helhet. Boende lyfter också upp att det finns många ytor i närområdet med potential att förbättra och göra tryggare, tex vid fiskeboden och skogen ovan sjön där det är mycket drogbruk. slutligen frågar boende om stadsdelsförvaltningen också kommer att göra upprustningar i det befintliga i samband med planen?

Boende GR, Dnr 215 tillägg till yttrande Dnr 179

Boende önskar begränsa bygghöjden på tillkommande bebyggelse till den befintliga höjden på gallerian och vårdcentralen för att möjliggöra att trappan upp mot Nybohovbacken kan bibehålla befintliga solförhållanden. Boende skriver "Vill bara säga, titta på bilderna vilken underbar marsmorgon man kan uppleva i trappan mellan Nybohovsbacken och Trekantsparken. Solen skiner och fåglarna kvittrar. Gå dit en solig marsmorgon och begrunda hur

många det är som får sin dags första dos livsglädje och energi genom detta inslag av natur med träden, fåglarna och den låga solen som sipprar in från öster. Det är skillnad det mot en vandring i skuggan av ett 18-våningars hus.”

